

SCIENCE CLUBS

w Uniwersytecie Gdańskim - znane i nieznanne oblicza nauki

Spółeczna odpowiedzialność nauki

—

świat po pandemii

Redakcja naukowa

Ewa Ignaciuk
Monika Szmelter

Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego

Gdańsk 2022

**Spółeczna
odpowiedzialność
nauki – świat po pandemii**

**Spółeczna
odpowiedzialność
nauki – świat po pandemii**

Redakcja naukowa

**Ewa Ignaciuk
Monika Szmelter**

**Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2022**

Publikacja powstała w ramach projektu
„Science Clubs w Uniwersytecie Gdańskim – znane i nieznanne oblicza nauki”
dofinansowanego
z Programu „Społeczna Odpowiedzialność Nauki/Doskonała Nauka”
Ministra Edukacji i Nauki

Redakcja Naukowa

dr Ewa Ignaciuk
dr Monika Szmelter

Komitet Redakcyjny

dr hab. Beata Grobelna, prof. UG
dr hab. Barbara Pawłowska, prof. UG
dr Magdalena Markiewicz

Skład i łamanie

Urszula Jędryczka

Projekt i wykonanie okładki

Piotr Storoniak
Izabela Szlagowska

Wersją pierwotną monografii jest wersja elektroniczna

ISBN 978-83-954348-2-2

Wydawca: Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego
81-824 Sopot, ul. Armii Krajowej 119/121
tel. 58 551 05 32, 58 523 14 49
e-mail: poligraf@ug.gda.pl

Spis treści

Wstęp	7
-------------	---

Część I

Monika Lewko	
Questions on the post-pandemic reconstruction of the West	9
Dominika Bania	
Wpływ kryzysu spowodowanego pandemią COVID-19 na hiszpańską gospodarkę i sektor bankowy	18
Julia Mikołajczak	
<i>Shadow banking</i> w chińskim sektorze bankowym	29
Aleksandra Jerzyk	
Prawne i pozaprawne motywy wprowadzania przez banki bankowości elektronicznej	37
Mikołaj Waszczeniuk	
Wpływ inflacji na rynek kapitałowy	47
Tymon Markiewicz	
Działania regulacyjne organizacji międzynarodowych w zakresie zwalczania nieuczciwych praktyk podatkowych w Unii Europejskiej	60
Kacper Kowalski	
Postpandemiczny rozkwit płatności bezgotówkowych	72
Łukasz Wicki	
Dostępność opieki nad dziećmi do lat 3 a praca zawodowa kobiet	82
Zofia Wieczorkowska, Kacper Zdrojkowski	
Proekologiczne determinanty wyboru pasażerskiego transportu kolejowego w świetle europejskiej strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju	91
Aleksandra Rydzyńska	
Czy społeczeństwa krajów bogatych są szczęśliwe?	105

Część II

Kongres Ekonomicznych i Ekologicznych Kół Studenckich – program wydarzenia	121
Kongres Ekonomicznych i Ekologicznych Kół Studenckich – abstrakty wystąpień	125

WSTĘP

Szanowni Państwo, Drodzy Czytelnicy,

Przekazujemy na Państwa ręce monografię, w której znalazły się naukowe rozważania studentów z dziedziny nauk społecznych, w tym obszarów takich jak: ekonomia i finanse, prawo i politologia, ze szczególnym uwzględnieniem społecznej odpowiedzialności nauki i aspektów zrównoważonego rozwoju. Poruszana w monografii problematyka koncentruje się wokół tematu funkcjonowania gospodarki w czasach postpandemicznych. Ogromny wpływ pandemii na różne aspekty naszego życia skłonił studentów do napisania wielu interesujących refleksji naukowych, którymi zapragnęli podzielić się na łamach monografii – stąd jej tytuł „Społeczna odpowiedzialność nauki – świat po pandemii”. W pierwszej części monografii znalazły się więc m.in. artykuły na temat wpływu kryzysu spowodowanego pandemią COVID-19 na hiszpańską gospodarkę i sektor bankowy czy zagadnienie postpandemicznego rozkwitu płatności bezgotówkowych oraz problem odbudowy świata Zachodu po pandemii. Nie zabrakło też opracowań naukowych, których autorzy skoncentrowali swoją uwagę na problematyce zrównoważonego rozwoju, w tym prawnych i pozaprawnych motywach wprowadzania bankowości ekologicznej oraz zagadnieniu proekologicznych determinant wyboru pasażerskiego transportu kolejowego. Ponadto w monografii studenci podjęli próbę odpowiedzi na pytanie: czy społeczeństwa krajów bogatych są szczęśliwe? Dokonali analizy wpływu informacji na rynek kapitałowy, a także zbadali zjawisko *shadow banking* w chińskim sektorze bankowym. Wśród opracowań naukowych znalazły się również artykuły na temat działań regulacyjnych organizacji międzynarodowych w zakresie zwalczania nieuczciwych praktyk podatkowych w Unii Europejskiej oraz dostępności opieki nad dziećmi do lat 3 w kontekście aktywności zawodowej kobiet.

Część powyższych zagadnień została zaprezentowana podczas wystąpień w ramach Kongresu Ekonomicznych i Ekologicznych Kół Studenckich „KEEKS 2022”. Warto nadmienić, że na Kongresie Ekonomicznych i Ekologicznych Kół Studenckich okazję do prezentacji swojej działalności mają studenci dwóch wydziałów Uniwersytetu Gdańskiego: Wydziału Chemii oraz Wydziału Ekonomicznego. Opowiadają oni wówczas o swojej aktywności w ramach studenckich kół naukowych, licznie i prężnie działających na obu wydziałach. Dzięki członko-

stwu w organizacjach studenckich młodzi naukowcy mają okazję poszerzać swoje zainteresowania naukowe, aktywnie uczestniczyć w życiu akademickim oraz prowadzić działalność edukacyjną, ukierunkowaną na dzieci i młodzież. Przedstawienie działalności poszczególnych kół naukowych na kongresie m.in. inspirowuje do podejmowania nowych i wspólnych aktywności oraz ułatwia innym studentom wybór koła, do którego mogliby wstąpić, by realizować swoje naukowe pasje. Podczas „KEEKS 2022” zaprezentowało się osiem studenckich kół naukowych z Wydziału Chemii oraz Wydziału Ekonomicznego, które zostały ujęte w programie konferencji.

Kongres Ekonomicznych i Ekologicznych Kół Studenckich to przede wszystkim okazja do, często pierwszych, wystąpień młodych naukowców. Przedstawiciele poszczególnych kół naukowych z obu Wydziałów dzielą się wówczas wynikami swoich badań naukowych, przeprowadzonych indywidualnie bądź zespołowo. Podczas „KEEKS 2022” młodzi chemicy i ekonomiści zaprezentowali się w dwóch panelach tematycznych: „Chemia i ekonomia w kontekście idei zrównoważonego rozwoju i współdziałania” oraz „Społeczna odpowiedzialność nauki i biznesu – refleksje studentów”. Prelegenci pochodzili z takich studenckich kół naukowych jak: Naukowe Koło Logistyki, Koło Naukowe Biznesu Chemicznego, Koło Naukowe Przedsiębiorczości START-UP, Koło Naukowe Finansów Międzynarodowych, Morskie Koło Naukowe, Naukowe Koło Chemików, Koło Naukowe Tutoringu Akademickiego „Tutees”, Koło Naukowe Ochrony Środowiska. Abstrakty wystąpień konferencyjnych zostały ujęte w drugiej części monografii.

Możliwość cyklicznej organizacji Kongresu Ekonomicznych i Ekologicznych Kół Studenckich „KEEKS” ułatwił interdyscyplinarny projekt „Science Clubs w Uniwersytecie Gdańskim – znane i nieznane oblicza nauki”, realizowany w latach 2020–2022, w ramach programu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego – Społeczna Odpowiedzialność Nauki. Projektowi przyświecała idea łączenia nauk eksperymentalnych ze społecznymi, czego bardzo dobry przykład stanowi naukowe wydarzenie, jakim jest Kongres Ekonomicznych i Ekologicznych Kół Studenckich. W ramach KEEKS spotykają się studenci wydziałów prowadzących działalność w odmiennych dziedzinach naukowych, mając okazję nie tylko realizować się naukowo, ale także zwiększyć swoją świadomość na temat badań w różnych obszarach naukowych, a ponadto podjąć wspólne inicjatywy czy zainspirować się aktywnością innych.

Zachęcamy do zapoznania się z problemami naukowymi, które są w centrum zainteresowań młodych naukowców, oraz z wynikami przeprowadzonych przez nich badań.

Redaktorzy i Komitet redakcyjny

Monika Lewko

mgr prawa, Uniwersytet Wrocławski

mgr dziennikarstwa i komunikacji społecznej, Uniwersytet Wrocławski

ORCID: 0000-0003-3427-9380

QUESTIONS ON THE POST-PANDEMIC RECONSTRUCTION OF THE WEST

Introduction

The COVID-19 pandemic initiated a faster transformation of societies worldwide. The results of this event are especially distressing to the Westerners, accustomed to their comfortable lifestyle and civil liberties. This publication is an attempt to emphasize the importance of this makeover, in the context of legal regimes, and its implications on civil liberties, as additionally to give urgency to the open and public debate on this matter. The realness of this issue was recognized by politicians themselves, who named it *the new normal* – as soon as the pandemic started. Additionally, the pandemic resulted in a technological leap forward, which created an opportunity to use the algorithms to govern the masses in a state of emergency. The foundational statement for this essay is that algocracy can disintegrate civil liberties and society's perception of the law. This is an endeavour to ask questions focused on this topic of the technologically induced aspect of the socio-legal changes accelerated or induced by the pandemic.

This publication used a comparative analysis of the EU law (as a representation of Western legal culture – the difference between common law and civil law was considered irrelevant for this topic) and the People's Republic of China's regulatory attempt to use algocracy as a new way of governance. Inductive reasoning with elements of Socratic questioning was used to reinforce the debating aspect, which would then encourage seeking resolution by the academics and decision- and policymakers. Finally, the observation of the phenomenon in question should be considered participatory since the author was or will be affected by the further described measures.

1. The rise of the algocracy

For the past three decades, the view of the world experienced since the Fall of the Berlin Wall remained unshakeable in the minds of Westerners. Without much

doubt, it has recently started to move beyond its *status quo*. Part of the contribution to this new phenomenon was the export of the fiscal systems, the exchange of social and economic cultures, and the supranational institutions playing a bigger role in national affairs than before. Those events impacted norms and practices by which national institutions operated, with no exception to their legal systems. Those are the effects of globalization. In addition to that, most analysts agree that the worldwide hegemony of the United States has moved past its prime. Nonetheless, the most crucial factor of this exponential change in the global situation can be attributed to the COVID-19 pandemic. What most of the world has been undergoing since 2020 is merely a health crisis, it is a shift in the understanding of the relationship between the state and the citizen.

We, the people, are now facing more questions than we have answers:

Can a government save us from disease? How many civil liberties are we willing to trade for our health? Can we accept these measures being reallocated to areas other than health (like tracking an individual carbon footprint)? How much of our health data should we share with other people? How much of our health data should we share with the government since we have ceded it the power to save us in this realm?

Alongside such factors as exponential technological growth during the pandemic, online communication, and unlimited access to often-voluntarily shared data, there grows the ability to exercise control over the citizens, making space for the creation of a new type of legal regime – governance by an algorithm, the algocracy.

Why the algorithm?

Simply because there is now so much free-floating data, beyond the capacity of human cognition, waiting to be governed. Laws were changing so much during the pandemic that even lawyers could not keep up. This created the situation that people were so confused, that they turned to the ministerial conferences for the update on the current health provisions. There was even a name invented for it in Poland: *lex konferencja* (law created by the press conference).

COVID-19 pandemic created a truly transformative situation, not only for the conundrum of ‘who works for whom’ (‘The global supply chain, trade linkages have been broken, they are disappearing, but some are being strengthened by the current situation. Through this, someone gains and someone else loses, as on a chessboard in a perpetually dynamic system.¹), but also, for the future of the legal systems, of the democracy itself.

Hence where is the link between changes in the global supply chain and the algocracy? The above-mentioned technological advancement that happened dur-

---

¹ K. Janoś, J. Bartosiak, *Koronawirus zmienił wszystko, niestety polski rząd tego nie widzi. Świat bez nas buduje się na nowo*, www.money.pl [access: 24.01.2022].

ing the pandemic can be one reason, and the growth of online cooperation and trade is what follows. This growth will be further continued with the enhancement of the Metaverse, where the workrooms and the trend of 'rethinking what it means to be in the office' will expand the online service markets (and production as well)². This extensive growth of selling and buying online demands immediate legal changes. In the EU this call to action was heard loud and clear. Currently, the European Commission is working on proposing The European Digital Identity – 'the right of every person eligible for a national ID card to have a digital identity that is recognized anywhere in the EU.' European Digital Identity is intended to 'give the user the ability to identify online and offline, control the data retention and sharing, store and exchange information provided by governments e.g., name, surname, date of birth, nationality, store and exchange the information provided by trusted private sources, use the information as confirmation of the right to reside, to work, or to study in a certain Member State'³. But it does more than that, it should for example fasten the process of obtaining a bank loan and contribute to merging online commerce into a Digital Single Market⁴, as proposed in 2015 by the European Commission (then led by Jean Claude Juncker).

With the introduction of the EU Digital COVID Certificate, it can be expected that this infrastructure will not be abandoned once the pandemic ends. The creation of a European Data Space is one of the priorities of the Commission for the years 2019–2025, including the key part of it – the health sector. Digital health and services create the European health data space, which is a basis for 'a European Commission proposal that intends to promote a safe exchange of patients' data (including when they travel abroad) and citizens' control over their health data, support research on treatments, medicines, medical devices, and outcomes, encourage the access to and use of health data for research, policymaking and regulation, with a trusted governance framework and upholding data-protection rules, support digital health services, and clarify the safety and liability of artificial intelligence in health'.

Public consultation for this proposal is already closed, and the European Commission is heading for its adoption in the 1st quarter of 2022⁵. It has already been diagnosed that incorporating artificial intelligence in health will require filling in the regulatory gaps in the cross-border provision of digital health services and products, including artificial intelligence and the evaluation of the exist-

---

² Website Oculus, oculus.com [access: 24.01.2022].

³ *Digital Identity for All Europeans*, Official website of the European Commission, ec.europa.eu [access: 24.01.2022].

⁴ *What is the Digital Single Market About?*, Official website of the Eurostat, ec.europa.eu/Eurostat [access: 24.01.2022].

⁵ *Digital health data and services. The European health data space*, Official website of the European Commission, ec.europa.eu [access: 24.01.2022].

ing framework for cross-border exchange of health data⁶. It has also been established that one of the main concerns for a citizen will be exercising access and control over their health data. Considering the proposed changes, one cannot contradict them.

Other regulations and proposals of a sort, which recognize the importance of Artificial Intelligence and the use of algorithms within the data collection sphere are: The regulation proposal of the European Parliament and of the Council upon Digital Markets Act⁷, and the Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on European data governance (Data Governance Act)⁸. Similarly, it cannot be overlooked that the EU is now reviewing the current Directive on the legal protection of databases which was adopted in February 1996. It must be noted as important that the European Union attempts to collaborate with the Member States, and such proposals as the 2021 Coordinated Plan on Artificial Intelligence (AI)⁹ should be considered a good practice and the right approach. However, it must also be pointed out that there is not much democratic control over the legislation procedures that are happening in the EU Parliament, not much debate, and even less of such when it comes to a body like the European Commission – where the Commissioners are proposed by the Council of the European Union, based on recommendations made by the national governments. European citizens are too consumed by what is going on in their respective countries to fully understand the supranational legislative process. Furthermore, to comprehend all those rules, gather all the data on the provisions enacted on the EU level and the national level, and track all the harmonization procedures, is exceedingly difficult for a citizen. It is becoming even more complicated for the lawyers themselves. By using centralized algocracy on the EU level – which means bigger control over even bigger data – citizens can now be incentivized by an even wider array of measures. Until the pandemic hit, it was most visible as the algorithmizing¹⁰ of social media, where the public already knows that the algorithms incentivize people towards taking a specific action (e.g., commenting on some posts more than others). During the pandemic, governments were tempted to use the vaccina-

---

⁶ *Combined Evaluation Roadmap. Inception Impact Assessment on A European Health Data Space*, Ref. Ares (2020)7907993 – 23.12.2020.

⁷ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on European on contestable and fair markets in the digital sector (Digital Markets Act), Brussels, 15.12.2020, COM (2020) 842 final, 2020/0374(COD).

⁸ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on European data governance (Data Governance Act), Brussels, 25.11.2020, COM (2020) 767 final 2020/0340(COD).

⁹ *Coordinated plan artificial intelligence 2021-review*, Official website of the European Commission, ec.europa.eu [access: 22.01.2022].

¹⁰ The process of algorithmizing.

tion incentive program in the form of 'covid passes.' This Gamification of the citizen is supported by the algorithm-driven decision-making process.

Government by algorithm, algocracy, or algocratic governance – a new term that shows few results in search engines – creates more opportunities for the ones leading the society politically and legislatively. Its examples are the ideas of smart governance, smart cities, predictive policing, and the already mentioned vaccine passports. Besides the standardization and optimization, there are also other symptoms related to such governance. The focus should be on how this affects society, its law-abiding capabilities, human rights, and civil liberties. These topics should not be given up, even amid a global health crisis or a global struggle for hegemony.

2. Historiosophy on differences between societies

Polish historiosopher, Feliks Koneczny, created a theory that civilizations form their rules that cover a range of daily activities as well as the functioning of entire societies. F. Koneczny created the science of civilization, identifying three types of civilization: sacral, semi-sacral, and non-sacral; then he divided them into ancient (Brahmanical, Jewish, Turanian, and Chinese civilizations) and medieval, which comprised the Byzantine, Latin, and Arab civilizations. Each of them had a different approach to the functioning the society, including its legal aspect. According to F. Koneczny, in the Chinese civilization, the legal system comes from the chief – the emperor¹¹. Society is formed according to the model of the exaggerated family, a collective. The keynote of this civilization is the absence of a culture of action (understood as one's initiative, lack of individuality). As another example, Poland was categorized by F. Koneczny as part of a Latin civilization, with ethics as the crucial source of law. The government is judged based on its adherence to ethics. Law in the Latin civilization – F. Koneczny stated – is dual, divided into public and private spheres, and religion is independent and separated from the state. In this sort of public-social establishment individuality, self-rule and decentralization are highly valued.

F. Koneczny's thoughts raise further questions in the context of this essay: How can the algocracy change civilization? Is there any place for ethics in the rule-by-algorithm society?

Gamification of state order, that goes directly with such an amount of health data that are to be governed in the pandemic, the urge to gather them, the urge to

---

¹¹ National Party of China was established in 1921. Koneczny's most productive years of writing activity fall between 1893 and early 1980s, therefore it can be assumed that it was still an incident in the whole long history of the Middle Kingdom.

have power over so many realms of social life (especially in the case of supranational institutions) create the state in which more data need to be managed, it is a direct demand to engage algorithms.

3. Algocracy in action

Since the Chinese civilization was mentioned above, it should be noted that in the publication named *Planning Outline for the Construction of the Social Credit System 2014-2020* The National People's Congress of the People's Republic of China, the highest organ of state power and the national legislature in China, proposed construction for implementation of the social credit system as an important part of the socialist market economy system and social governance system. It is based on laws, regulations, standards, and contracts, based on a credit record and credit infrastructure network covering social members, supported by credit information compliance applications and credit service systems. It aims to establish a culture of integrity and promote the virtue of 'the tradition of integrity'. Trustworthiness incentives (points, gamifiers) and untrustworthy restraints are used as rewards and punishments.

According to National Party of China, the purpose is to improve the integrity awareness and credit level of the whole society, and 'Accelerating the construction of a social credit system is an important foundation for the comprehensive implementation of the scientific development concept and building a socialist harmonious society. It is an important means to improve the socialist market economy system, strengthen and innovate social governance, enhance the integrity awareness of social members, and create a good credit environment. It is of great significance to enhance the overall competitiveness of the country and promote social development and civilized progress.'¹² Currently in China the power of judicial review is diminished and cannot invalidate a statute, even when it violates the constitution¹³. Can this Social Credit System be directly transposed into Western societies? Can it be directly transposed to an individualistic society that falls into the category of Latin civilization? Is there a high probability that algocratic law-making and the algocratic execution of the law create the same fall of due process in Western societies? Are we coming from the age of 'Innocent until proven guilty' to the age of 'Guilty until proven innocent?'. Will the algocra-

---

¹² *Circular of the State Council on Printing and Distributing the Outline of the Plan for the Construction of the Social Credit System, (2014-2020)*, Official website of the Government of the Republic of China [access: 20.12.2021].

¹³ There was a grassroots movement called The Open Constitution Initiative, in which lawyers and academics participated, advocating for the rule of law and greater constitutional protections. It was shut down by the Chinese government on July 14, 2009.

cy introduce the necessity of the implementation as the most optimal way to govern people in a Big Data society? Will the Social Credit System be a key factor in the global shift of power? How does algocracy relate to democracy? Can they complement each other or are they exclusionary? Can algocracy comply with human rights and civil liberties? Can the effect of the hypothetical implementation of the Social Credit System into other laws be predicted based on the comparative perspective: civilization characteristics, history, legal systems at large, and civil liberties area? How can we better understand the new emerging post-pandemic system? How will the future of work, socialization, and governance change? And lastly: How far in the Fourth Industrial Revolution¹⁴. Are we after the pandemic?

Without a doubt, the Chinese Social Credit System is one of the real Chinese technological advantages over the West. Chinese AI (*Artificial Intelligence*) systems have an unfettered opportunity to learn about citizens' data and create informational leaps forward on their basis. The Social Credit System can operate on large data volumes due to Big Data and Big Privacy Data¹⁵, which contributes to its fast learning. Moreover, the Chinese NCCP can control the productivity of its society, and even create better citizens from an efficiency point of view.

Conclusions

We are witnessing significant changes in the legislation of the European Union and the approach of the national authorities, who started to pay more attention to algorithms and artificial intelligence solutions. Algocracy, a rule-by-algorithm, has the capacity to disintegrate civil liberties and society's perception of the law. This topic needs to be further discussed and debated in an open and public manner as implied by the definition of a democracy. The future will change much quicker than Westerners can ever imagine, and in the words of evolutionary biologists Heather Haying and Bret Weinstein: 'In this hyper-novel world, we are perpetually uncoordinated.'¹⁶

---

¹⁴ The term "Fourth Industrial Revolution" was coined by Klaus Schwab, the Founder and Executive Chairman of the World Economic Forum. He laid out his thoughts in the book by the same title.

¹⁵ A proposed term describing personal data being obtained in mighty volumes (e.g. due to social media users sharing them "voluntarily", increased by a pandemic state of emergency).

¹⁶ H. Heying, B. Weinstein, *A Hunter-gatherer's Guide to the 21st Century. Evolution and challenges of modern life, Methods and Economic Analysis*, 3 ed., Penguin Random House LLC, New York 2021, p. 12.

References

- Circular of the State Council on Printing and Distributing the Outline of the Plan for the Construction of the Social Credit System, (2014–2020)*, Official website of the Government of the Republic of China.
- Combined evaluation roadmap. Inception Impact Assessment on a European Health Data Space*, Official website of the European Union law, Ref. Ares(2020)7907993, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=pi_com:Ares\(2020\)7907993](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=pi_com:Ares(2020)7907993).
- Coordinated plan artificial intelligence 2021-review*, Official website of the European Commission, [ec.europa.eu, https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/plan-ai](https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/plan-ai).
- Digital health data and services. The European health data space*, Official website of the European Commission, [ec.europa.eu, https://ec.europa.eu/health/ehealth-digital-health-and-care/european-health-data-space_en](https://ec.europa.eu/health/ehealth-digital-health-and-care/european-health-data-space_en).
- Digital Identity for All Europeans*, Official website of the European Commission, [ec.europa.eu, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-digital-identity_en](https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-digital-identity_en).
- Heying H., Weinstein B., *A Hunter-Gatherer's Guide to the 21st Century: Evolution and the Challenges of Modern Life*, Portfolio, New York 2021.
- Janoś K., *Koronawirus zmienił wszystko. Niestety polski rząd tego nie widzi. Świat bez nas buduje się na nowo*, <https://www.money.pl/gospodarka/koronawirus-zmienil-wszystko-niestety-polski-rzad-tego-nie-widzi-swiat-bez-nas-buduje-sie-na-nowo-6588628120955712a.html>.
- Official website of the Oculus, [oculus.com](https://www.oculus.com).
- Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on contestable and fair markets in the digital sector (Digital Markets Act), Brussels, 15.12.2020, COM (2020) 842 final, 2020/0374(COD).
- Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on European data governance (Data Governance Act), Brussels, 25.11.2020, COM (2020) 767 final 2020/0340(COD).
- Schwab K., *The Fourth Industrial Revolution*, Currency, New York 2017.
- What is the Digital Single Market About?*, Official website of the Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/ict/bloc-4.html>.

Summary

This article raised questions about the socio-legal future of the so-called West, which includes the European Union and the United States of America, resulting from the COVID-19 pandemic. From March 2020 we have witnessed significant changes in the legislation of the European Union, and the approach of the national authorities towards legislation and application of the law in general. Governments began to pay more attention to algorithms and artificial intelligence solutions, to create interconnectedness between a variety of institutions, to govern citizens' Big Data and Big Privacy Data. This type of emerging regime can be called algocracy, governance by an algorithm. It is im-

portant to recognize that algocracy could decompose civil liberties and the application of the law.

Certain aspects of algocracy can be seen in the example of the People's Republic of China. However, in the calculation of the effects of the transposition of this regime through comparative tools, the civilizational diversity of the world's societies must be kept in mind. This publication is only a contribution to setting the tone of the discussion. The topic needs to be addressed in a public and transparent manner, as the changes will affect every level of society and every citizen.

Key words: society, law, algocracy, social credit system, post-pandemic, AI, artificial intelligence

PYTANIA DOTYCZĄCE POSTPANDEMICZNEJ ODBUDOWY ZACHODU

Streszczenie

W niniejszej publikacji postawiono pytania o przyszłość społeczno-prawną tzw. krajów Zachodu, do których powszechnie zalicza się Unię Europejską i Stany Zjednoczone Ameryki, wyłaniającą się w wyniku pandemii COVID-19. Od marca 2020 r. można zaobserwować próby wprowadzania znaczących zmian w funkcjonowaniu systemu i prawodawstwie na poziomie Unii Europejskiej oraz państw narodowych. Ośrodki władzy zaczęły rozwijać wykorzystanie technologii i sieciowości w ramach działania instytucji państwowych. Do życia społecznego, w tym prawnego, wprowadzono rozwiązania oparte na sztucznej inteligencji i algorytmach, które mają na celu zarządzanie wielką liczbą danych obywateli. Ten rodzaj powstającego ustroju można nazwać algokracją, zarządzaniem przez algorytm. Należy rozpoznać, iż algokracja ma zdolność dekompozycji swobód obywatelskich i stosowania prawa. Pewne aspekty funkcjonowania algokracji można zaobserwować na przykładzie Chińskiej Republiki Ludowej. Jednak przewidując skutki potencjalnej transpozycji tego ustroju poprzez narzędzia porównawcze, należy mieć na względzie różnorodność cywilizacyjną społeczeństw świata. Niniejsza publikacja stanowi jedynie przyczynek do dyskusji. Temat ten należy podjąć w sposób publiczny i przejrzysty, ponieważ zmiany będą oddziaływać na każdym poziomie życia społecznego i będą mieć wpływ na każdego obywatela.

Słowa kluczowe: społeczeństwo, prawo, algokracja, system zaufania społecznego, post pandemia, sztuczna inteligencja

Dominika Bania

III rok SS1, Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze
Finanse Międzynarodowe i Bankowość
Uniwersytet Gdański, Wydział Ekonomiczny

WPLYW KRYZYSU SPOWODOWANEGO PANDEMIAŁ COVID-19 NA HISZPAŃSKĄ GOSPODARKE I SEKTOR BANKOWY

Wstęp

Pandemia spowodowana wirusem SARS-CoV-2 negatywnie wpłynęła na hiszpańską gospodarkę. Skutki powstałego w wyniku pandemii kryzysu odczuł również hiszpański sektor bankowy. Celem artykułu jest przeanalizowanie parametrów makroekonomicznych dotyczących całej hiszpańskiej gospodarki oraz parametrów mikroekonomicznych, które związane są z sektorem bankowym. Metodą badawczą zastosowaną w artykule jest analiza wskaźnikowa. W jej ramach zostały przeanalizowane zmiany zachodzące w hiszpańskiej gospodarce i sektorze bankowym w okresie wybuchu pandemii COVID-19, i przed nią. Bazowano na źródłach internetowych oraz raportach, aby uzyskać bieżące informacje. Dane liczbowe dotyczące omawianych parametrów zostały pozyskane z bazy OECD, The World Bank oraz Eurostatu. W monografii początkowo omówione zostały parametry makroekonomiczne, a następnie mikroekonomiczne dotyczące hiszpańskiego sektora bankowego.

1. Analiza parametrów makroekonomicznych

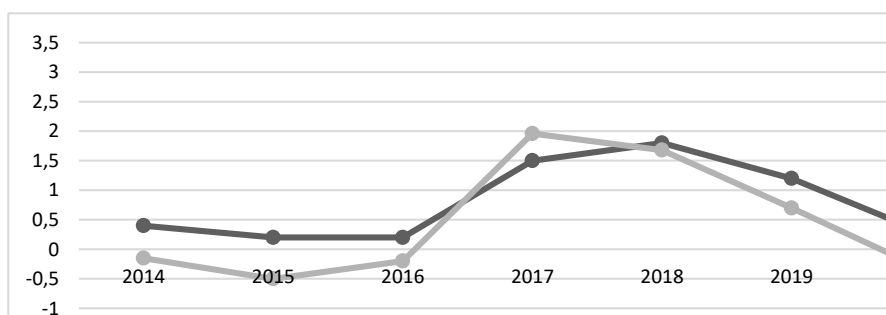
Po kryzysie, którego początek był w 2007 r., zauważono, że do jego powstania w znacznej mierze przyczynił się brak jakiegokolwiek organu, który monitorowałby oraz identyfikował potencjalne zagrożenia dla stabilności systemu finansowego. W związku z tym została podjęta reforma mająca na celu ustanowienie formalno-prawnego zakresu, w jakim działać ma polityka makroostrożnościowa. Została ona nakierowana na kontrolę ryzyka systemowego oraz jego ograniczanie¹.

---

¹ A. Dobrzańska, *Polityka makroostrożnościowa – zagadnienia instytucjonalne. Teoria i dotychczasowe doświadczenia w Unii Europejskiej*, Narodowy Bank Polski, „Materiały i Studia” 2014, nr 307, s. 8.

Do parametrów makroekonomicznych, które odgrywają znaczną rolę w realizowaniu działań polityki makroostrożnościowej zaliczyć można m.in.: inflację, długoterminowe stopy procentowe, deficyt sektora finansów publicznych w stosunku do PKB, stosunek długu publicznego do PKB oraz kurs walutowy. Parametry te określić można jako wskaźniki wczesnego ostrzegania. Należą one również do kryteriów konwergencji wynikających z Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej².

Pierwszy przypadek zarażenia wirusem SARS-CoV-2 odnotowano w Chinach w miejscowości Wuhan pod koniec 2019 r., a 11 marca 2020 r. Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) ogłosiła pandemię³. W Hiszpanii było wiele zarażeń koronawirusem i rozprzestrzenianie się go spowodowało wprowadzenie różnego rodzaju obostrzeń. Restrykcje wprowadzane, aby przeciwdziałać pandemii, wpłynęły na działalność gospodarczą oraz sytuację finansową Hiszpanii. Dodatkowo problemy z łańcuchami dostaw również ograniczały produkcję wielu przedsiębiorstw.

Rysunek 1. Roczny procentowy wzrost inflacji (CPI) w Hiszpanii i strefie euro w latach 2014–2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie OECD: <https://data.oecd.org/> [dostęp: 20.01.2022].

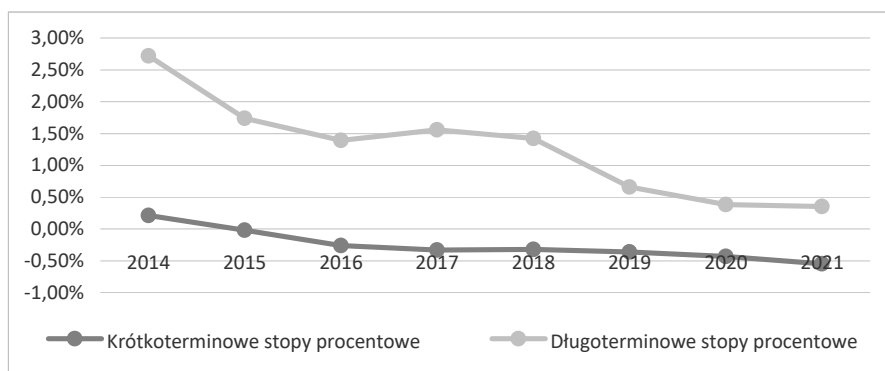
Jak pokazano na rysunku 1 roczny poziom inflacji w Hiszpanii w latach 2015–2018 nie przekraczał 2%. W roku 2019 i 2020 widoczne było spowolnienie inflacji, które miało związek z początkiem pandemii i ze zwolnieniem gospodarki. W tym okresie poziom inflacji całej strefy euro również wyraźnie się obniżył. W dużej mierze miało to związek z problemami branży hotelarskiej oraz transportowej. Jednak już w 2021 r. w Hiszpanii roczny poziom inflacji wzrósł i wyniósł 3,1%, a w samym grudniu wartość ta była najwyższa od 30 lat i osiągnęła

² Pięć rzeczy, które trzeba wiedzieć o EBC, Europejski Bank Centralny, https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me-more/html/five_things.pl.html [dostęp: 07.02.2022].

³ WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020, World Health Organization, <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> [dostęp: 21.02.2022].

6,5%. W styczniu 2022 r. poziom inflacji spadł do 6,1%. Największy wzrost cen nastąpił w przypadku transportu i wyniósł on 11,3%⁴. Wysoki poziom inflacji w 2022 r. zagraża perspektywie wzrostu gospodarczego w Hiszpanii. W grudniu 2021 r. gubernator Banku Hiszpanii podkreślił, że m.in. inflacja może przyczynić się do obniżenia prognoz wzrostu na początku 2022 r.⁵

Od połowy 2014 r. Europejski Bank Centralny (EBC) zdecydował się na wprowadzenie ujemnych krótkoterminowych stóp procentowych (rys. 2). Decyzja ta została podjęta w związku z prognozami świadczącymi o długotrwałym utrzymywaniu się inflacji poniżej 2%⁶. Stopy te stopniowo malały, a w 2021 r. osiągnęły poziom -0,55%. EBC zdecydował w obliczu pandemii o utrzymaniu niskich stóp procentowych, aby ceny zaciągania kredytów były niskie. To działanie, razem ze zwiększeniem kwoty, którą EBC może pożyczyć bankom, miało ułatwić przedsiębiorstwom i gospodarstwom domowym zaciągnięcie kredytu⁷. W Hiszpanii w 2019 r. również znacznie zmniejszyła się wysokość długoterminowej stopy procentowej w porównaniu do roku 2018, a w późniejszym okresie pandemii ulegała ona dalszej obniżce⁸.

Rysunek 2. Krótkoterminowe i długoterminowe stopy procentowe w Hiszpanii w latach 2014–2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie OECD: <https://data.oecd.org/> [dostęp: 20.01.2022].

⁴ Trading Economics, <https://tradingeconomics.com/spain/inflation-cpi> [dostęp: 22.02.2022].

⁵ Reuters, <https://www.reuters.com/markets/europe/spain-november-final-cpi-55-fastest-pace-29-years-2021-12-15/> [dostęp: 22.02.2022].

⁶ Ujemna stopa procentowa EBC, Europejski Bank Centralny, <https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me-more/html/why-negative-interest-rate.pl.html> [dostęp: 22.02.2022].

⁷ Nasza odpowiedź na pandemię koronawirusa, Europejski Bank Centralny, <https://www.ecb.europa.eu/home/search/coronavirus/html/index.pl.html> [dostęp: 22.02.2022].

⁸ Long term interest rate, OECD, <https://data.oecd.org/interest/long-term-interest-rates.htm> [dostęp: 22.02.2022].

W latach 2014–2018 deficyt budżetowy i dług publiczny malał (tab. 1). W roku 2019 Rada Unii Europejskiej, w związku z przewidywanym deficytem w Hiszpanii poniżej 3% w roku 2019 i 2020, zdecydowała się na zakończenie procedury nadmiernego deficytu, która rozpoczęła się w 2009 r.⁹ Jednak pandemia spowodowała, że w 2020 r. deficyt budżetowy w Hiszpanii wyniósł aż 11%, a dług publiczny wzrósł o ponad 25% w stosunku do roku poprzedniego¹⁰. Już w maju 2020 r. Bank Hiszpanii zwracał się do rządu o rozpoczęcie działań mających na celu obniżenie deficytu budżetowego i podkreślał jak słaba jest hiszpańska gospodarka w okresie pandemii COVID-19, ale ostatecznie spełniły się prognozy hiszpańskiego banku centralnego mówiące o deficycie budżetowym powyżej 10%¹¹. Hiszpania w roku 2020 osiągnęła największy deficyt spośród wszystkich krajów Unii Europejskiej¹².

Tabela 1. Deficyt budżetowy i dług publiczny jako procent PKB w Hiszpanii w latach 2014–2021

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Deficyt budżetowy	-5,9	-5,2	-4,3	-3,0	-2,5	-2,9	-11,0
Dług publiczny	119,5	117,1	117,3	115,8	114,6	117,7	147,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie OECD: <https://data.oecd.org/> [dostęp: 20.01.2022].

Europejski Bank Centralny działał na rzecz ograniczenia skutków kryzysu spowodowanego pandemią SARS-CoV-2. Rada Prezesów EBC zdecydowała się na przeprowadzenie dłużnych operacji refinansujących, które oprocentowane były według stopy depozytowej oraz na wprowadzenie korzystniejszych warunków dla trzeciej serii wszystkich ukierunkowanych dłuższych operacji refinansujących, trwających w okresie od czerwca 2020 r. do czerwca 2021 r. Zmiany warunków dla ukierunkowanych dłuższych operacji refinansujących polegały na obniżeniu oprocentowania o 25 punktów bazowych od średniej stopy depozytowej w okresie trwania serii tych operacji, a dodatkowo zwiększono maksymalną kwotę, którą kontrahenci mogli pożyczyć, o 50% kwoty ich kredytów spełniających kryteria kwalifikacji. Operacje przeprowadzane przez EBC pomagały utrzymać bankom płynność oraz ułatwiły ich finansowanie, a dzięki temu banki

⁹ *Nadmierny deficyt: Hiszpania poniżej 3%, procedura zakończona*, Consilium Europa, <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2019/06/14/excessive-deficit-spain-exits-procedure-as-deficit-reduced-below-3/> [dostęp: 22.02.2022].

¹⁰ OECD, <https://data.oecd.org/> [dostęp: 22.02.2022].

¹¹ *Bank Hiszpanii wzywa rząd do redukcji deficytu budżetowego*, portal Bankier, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Bank-Hiszpanii-wzywa-rzad-do-redukcji-deficytu-budzetowego-7876819.html> [dostęp: 22.02.2022].

¹² *General government deficit*, OECD, <https://data.oecd.org/gga/general-government-deficit.htm> [dostęp: 22.02.2022].

mogły udzielać kredytów sektorom, które zostały dotknięte pandemią. Ponadto operacje te miały na celu zapobiec ograniczeniu podaży kredytu¹³.

Tabela 2. Stopa bezrobocia w Hiszpanii w latach 2014–2021

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stopa bezrobocia	24,46	22,07	19,64	17,23	15,27	14,12	15,54	15,10

Źródła opracowanie własne na podstawie Eurostatu: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> [dostęp: 17.02.2022].

Bezrobocie w Hiszpanii od 2014 r. zaczęło maleć (tab. 2). Był to pierwszy rok od początku kryzysu w 2008 r., w którym odnotowano spadek bezrobocia w stosunku do roku poprzedniego. Stopa bezrobocia w Hiszpanii zmniejszała się do 2019 r. W 2020 r. wzrosła z 14,12% do 15,54%. Podczas kryzysu spowodowanego pandemią COVID-19 bezrobocie nie wzrosło tak gwałtownie, jak w czasie poprzedniego kryzysu. Jednak stopa bezrobocia powyżej 15% jest wciąż dużym problemem dla Hiszpanii. Szczególnie problematyczne jest bezrobocie wśród młodych ludzi w wieku 15–24 lat, które w pierwszym roku pandemii wyniosło 39,7% wśród młodych kobiet i 37,1% wśród młodych mężczyzn, a w 2021 r. zmalało odpowiednio do 35,8% i 34,23%¹⁴. Problem bezrobocia w Hiszpanii jest spowodowany niedostosowaniem do potrzeb rynku systemu edukacji. Dodatkowo pandemia przyczyniła się do wstrzymania migracji pracowniczej a zapotrzebowanie na siłę roboczą nie było pokrywane przez imigrantów. Czynniki te spowodowały, że w Hiszpanii jest wiele wolnych miejsc pracy, a jednocześnie wysoka stopa bezrobocia¹⁵.

2. Analiza parametrów mikroekonomicznych związanych z sektorem bankowym

Do parametrów mikroekonomicznych, które są powiązane z sektorem bankowym i mają związek z kryzysem, można zaliczyć *liquidity coverage ratio* (LCR), *net stable funding ratio* (NSFR), *stress testy* w bankach, *non-performing loan* (NPL) oraz liczbę instytucji określonych jako systemowo ważne (*systemically important financial institution*, SIFI). W okresie kryzysu spowodowanego pandemią COVID-19

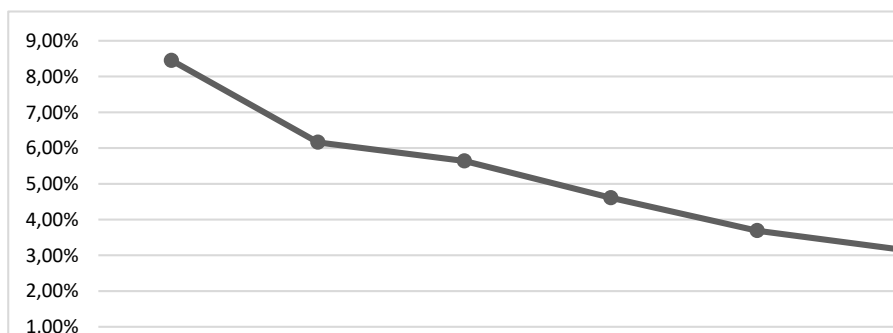
---

¹³ *Raport roczny EBC 2020*, Europejski Bank Centralny, <https://www.ecb.europa.eu/pub/annual/html/ar2020~4960fb81ae.pl.html> [dostęp: 23.02.2022].

¹⁴ *Youth unemployment rate*, OECD, <https://data.oecd.org/unemp/youth-unemployment-rate.htm#indicator-chart> [dostęp: 25.02.2022].

¹⁵ *Bezrobocie w Hiszpanii sięga 3 mln. Mimo to na rynku brakuje rąk do pracy*, portal Forsal, <https://forsal.pl/praca/bezrobocie/artykuly/8262662,bezrobocie-w-hiszpanii-siega-3-mln-na-ryнку-brakuje-rak-do-pracy.html> [dostęp: 25.02.2022].

w 2020 r. zauważane było pogorszenie sytuacji finansowej banków, a tym samym zmiany w wyżej wymienionych parametrach.

Rysunek 3. Procentowy udział *non-performing loans* do ogółu kredytów brutto w Hiszpanii w latach 2015–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie World Bank: <https://data.worldbank.org/indicator/FB.AST.NPER.ZS?end=2020&locations=ES&start=2014&view=chart> [dostęp: 17.02.2022].

Udział *non-performing loans* w stosunku do ogółu kredytów brutto w Hiszpanii swój szczyt osiągnął w 2013 r. i od 2014 r. zaczął bez przerwy maleć (rys. 3). Mimo pandemii liczba niespłaconych kredytów nie wzrosła. W 2019 r. udział NPL w stosunku do ogółu kredytów brutto wyniósł 3,15%, a w 2020 r. wartość ta spadła do 2,85%¹⁶. Spadek NPL związany był z pomocą udzielaną w ramach systemów wsparcia w Hiszpanii, które skupiały się na pomocy sektorom oraz przedsiębiorstwom najbardziej dotkniętym pandemią COVID-19. Bank Hiszpanii w swoim raporcie o stabilności finansowej opublikowanym jesienią 2021 r. podkreślił, że pomimo spadku liczby NPL istnieje ukryte ryzyko kredytowe i pogarsza się jakość udzielonych kredytów. W związku z tym, gdy programy pomocy dla przedsiębiorstw i sektorów najbardziej dotkniętych wygasną, możliwe jest zwiększenie się liczby NPL, ponieważ pogarszającą jakość kredytów w szczególności zauważyć można w działalnościach objętych systemami wsparcia¹⁷.

Tabela 3. Wartość wskaźnika LCR w Hiszpanii w latach 2016–2021

Rok	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LCR	147.91	151.14	162.08	157.74	186.67	206.62

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostatu: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> [dostęp: 20.02.2022].

¹⁶ *Bank nonperforming loans to total gross loans (%) – Spain*, The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/FB.AST.NPER.ZS?locations=ES&view=chart> [dostęp: 25.02.2022].

¹⁷ *Financial Stability Report Autumn 2021*, Banco de España, Eurosistema, https://www.bde.es/f/webbde/Secciones/Publicaciones/InformesBoletinesRevistas/InformesEstabilidadFinancera/21/FSR_Autumn2021.pdf [dostęp: 27.02.2022].

Hiszpańskie banki przed początkiem pandemii cieszyły się dużą płynnością, odpowiednią kapitalizacją oraz rentownością. Wszystkie z tych wskaźników były nieco powyżej średniej państw Unii Europejskiej¹⁸. W 2019 r. wskaźnik LCR hiszpańskich banków wyniósł 157,74%, a w 2021 r. osiągnął wartość 206,62% (tab. 3), tym samym przekraczając ponad dwukrotnie minimalny wymóg regulacyjny 100%. Pomimo wprowadzenia wymogu utrzymywania przez banki w Unii Europejskiej wskaźnika NSFR powyżej 100% od 2021 r., większość hiszpańskich banków próg ten osiągała już wcześniej¹⁹. Trzy największe hiszpańskie banki NSRF w 2020 r. osiągnęły na następujących poziomach: Santander – 116%²⁰, Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (BBVA) – 127%²¹, CaixaBank – 145%²².

W 2019 r. zdecydowano się na przeniesienie terminu przeprowadzenia *stress testów* na 2021 r., aby banki mogły skupić się na swojej podstawowej działalności i zapewnieniu jej ciągłości²³. Testy w 2021 r. przeprowadzono na 50 instytucjach kredytowych Unii Europejskiej, które stanowią około 70% aktywów sektora bankowego Unii Europejskiej. W Hiszpanii w teście wzięły udział 4 grupy banków: Santander, BBVA, Sabadell i Bankinter. Za zgodą Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego do testu nie przystąpił CaixaBank oraz BFA Bankia, ponieważ przechodziły one proces fuzji. Wszystkie hiszpańskie grupy bankowe, które wzięły udział w *stress teście*, wykazały się odpornością i osiągnęły zadowalający poziom kapitału w scenariuszu niekorzystnym²⁴.

W Hiszpanii w 2020 r. Bank Hiszpanii jako globalną instytucję finansową o znaczeniu systemowym na 2022 r. zidentyfikował Banco Santander. Określono również 4 inne instytucje o znaczeniu systemowym na 2021 r. i do tej kategorii przypisano Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, CaixaBank, Banco de Sabadell oraz BFA Tenedora de Acciones (Bankia). Od Banco Santander, w związku z przypisaną mu kategorią, wymagany jest wskaźnik bufora w wysokości 1%, od BBVA

---

¹⁸ *Post-Programme Surveillance Report Spain Spring 2020*, European Commission, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/economy-finance/ip128_en.pdf [dostęp: 27.02.2022].

¹⁹ *LCR and NSFR, what do these liquidity ratios stand for?*, BBVA, <https://www.bbva.com/en/lcr-and-nsfr-what-do-these-liquidity-ratios-stand-for/> [dostęp: 27.02.2022].

²⁰ *Informe Anual 2020*, Banco Santander <https://www.santander.com/content/dam/santander-com/es/docu-mentos/informe-anual/2020/ia-2020-informe-anual-es.pdf> [dostęp: 27.02.2022].

²¹ *Results 2020*, BBVA, <https://accionistaseinversores.bbva.com/microsites/trimestral/2020/Q4/assets/docs/quaterly-report-4q-2020.pdf> [dostęp: 27.02.2022].

²² CaixaBank, <https://www.caixabank.com/en/about-us/our-business/key-figures.html#> [dostęp: 27.02.2022].

²³ *EBA releases bank-by-bank data at the start of the COVID-19 crisis*, Banco de España, <https://www.bde.es/f/webbde/GAP/Secciones/SalaPrensa/InformacionInteres/EjercicioEuropeoTransparencia/Ficheros/2020-06-08-EBA-PR.pdf> [dostęp: 27.02.2022].

²⁴ *Spanish institutions show resilience in the European Banking Authority's stress tests*, Press release, Banco de España, https://www.bde.es/f/webbde/SSICOM/20210730/presbe2021_60en.pdf [dostęp: 27.02.2022].

0,75%, a od pozostałych 3 banków 0,25%²⁵. Każda z tych instytucji odczuła negatywne skutki pandemii. CaixaBank oraz Bankia zdecydowały się na fuzję. Połączenie to motywowane było chęcią wzmocnienia obu instytucji po pandemii koronawirusa²⁶.

Pandemia SARS-CoV-2 spowodowała spowolnienie gospodarcze oraz wywołała wiele negatywnych skutków zarówno gospodarczych, jak i finansowych w Hiszpanii. Również hiszpański sektor bankowy został osłabiony, co przyczyniło się do kolejnych fuzji banków. Hiszpańska gospodarka jeszcze przez najbliższy czas będzie musiała zmagać się ze skutkami pandemii, a luzowanie obostrzeń, kończenie programów wsparcia oraz stopniowy powrót do stanu sprzed pandemii może przynieść kolejne wyzwania dla gospodarki i systemu finansowego Hiszpanii.

Podsumowanie

Hiszpańska gospodarka w znacznym stopniu odczuła skutki pandemii COVID-19. Największym problemem, z którym musi się aktualnie zmagać, jest rosnąca inflacja i deficyt budżetowy. Ponadto widoczny jest wpływ pandemii na działalność hiszpańskich banków. W związku z wprowadzonymi regulacjami i polityką ostrożnościową dotyczącą działalności banków po kryzysie w latach 2007–2009, banki podejmują mniej ryzykowne działania, dzięki czemu ich działalność jest stabilniejsza, a skutki kryzysu spowodowanego pandemią są mniejsze. Dodatkowo pomoc udzielana bankom przez państwo oraz działania Europejskiego Banku Centralnego ograniczyły skutki tego kryzysu. Jednak wraz z zakończeniem wszelkiego rodzaju systemów wsparcia i dalszą koniecznością obniżania przez banki kosztów, pojawią się kolejne wyzwania dla hiszpańskiego sektora bankowego.

Bibliografia

Banco de España updates the list of systemically important institutions and sets their macroprudential capital buffers, Press release, Banco de España, https://www.bde.es/f/webbde/GAP/Secciones/SalaPrensa/NotasInformativas/20/presbe2020_94en.pdf.

---

²⁵ *Banco de España updates the list of systemically important institutions and sets their macroprudential capital buffers*, Press release, Banco de España, https://www.bde.es/f/webbde/GAP/Secciones/SalaPrensa/NotasInformativas/20/presbe2020_94en.pdf [dostęp: 27.02.2022].

²⁶ *Ogromna fuzja banków w Hiszpanii. Wymusiła ją pandemia*, portal Business Insider, <https://businessinsider.com.pl/firmy/fuzja-caixabanku-i-spolki-bankia-najwiekszy-bank-w-hiszpanii/0gx46hc> [dostęp: 27.02.2022].

Bank Hiszpanii wzywa rząd do redukcji deficytu budżetowego, portal Bankier, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Bank-Hiszpanii-wzywa-rzad-do-redukcji-deficytu-budzetowego-7876819.html>.

Bank nonperforming loans to total gross loans (%) – Spain, The World Bank, <https://ata.worldbank.org/indicator/FB.AST.NPER.ZS?locations=ES&view=chart>.

Bezrobocie w Hiszpanii sięga 3 mln. Mimo to na rynku brakuje rąk do pracy, portal Forsal, <https://forsal.pl/praca/bezrobocie/artykuly/8262662,bezrobocie-w-hiszpanii-siega-3-mln-na-rynku-brakuje-rak-do-pracy.html>.

CaixaBank, <https://www.caixabank.com/en/about-us/our-business/key-figures.html#>.

Dobrzańska A., *Polityka makroostrożnościowa – zagadnienia instytucjonalne. Teoria i dotychczasowe doświadczenia w Unii Europejskiej*, Narodowy Bank Polski, „Materiały i Studia” 2014, nr 307.

EBA releases bank-by-bank data at the start of the COVID-19 crisis, Banco de España, <https://www.bde.es/f/webbde/GAP/Secciones/SalaPrensa/InformacionInteres/EjercicioEuropeoTransparencia/Ficheros/2020-06-08-EBA-PR.pdf>.

Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

Financial Stability Report Autumn 2021, Banco de España, Eurosistema, https://www.bde.es/f/webbde/Secciones/Publicaciones/InformesBoletinesRevistas/InformesEstabilidadFinancera/21/FSR_Autumn2021.pdf.

General government deficit, OECD, <https://data.oecd.org/gga/general-government-deficit.htm>.

Informe Anual 2020, Banco Santander, <https://www.santander.com/content/dam/santander-com/es/documentos/informe-anual/2020/ia-2020-informe-anual-es.pdf>.

LCR and NSFR, what do these liquidity ratios stand for?, BBVA, <https://www.bbva.com/en/lcr-and-nsfr-what-do-these-liquidity-ratios-stand-for/>.

Long term interest rate, OECD, <https://data.oecd.org/interest/long-term-interest-rates.htm>.

Nadmierny deficyt: Hiszpania poniżej 3%, procedura zakończona, Consilium Europa, <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2019/06/14/excessive-deficit-spain-exits-procedure-as-deficit-reduced-below-3/>.

Nasza odpowiedź na pandemię koronawirusa, Europejski Bank Centralny, <https://www.ecb.europa.eu/home/search/coronavirus/html/index.pl.html>.

OECD, <https://data.oecd.org/>.

Ogromna fuzja banków w Hiszpanii. Wymusiła ją pandemia, portal Business Insider, <https://businessinsider.com.pl/firmy/fuzja-caixabanku-i-spolki-bankia-najwiekszy-bank-w-hiszpanii/0gx46hc>.

Pięć rzeczy, które trzeba wiedzieć o EBC, Europejski Bank Centralny, https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me-more/html/five_things.pl.html.

Post-Programme Surveillance Report Spain Spring 2020, European Commission, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/economy-finance/ip128_en.pdf.

Raport roczny EBC 2020, Europejski Bank Centralny, <https://www.ecb.europa.eu/pub/annual/html/ar2020~4960fb81ae.pl.html>.

Results 2020, BBVA, <https://accionistaseinversores.bbva.com/microsites/trimestral/2020/Q4/assets/docs/quaterly-report-4q-2020.pdf>.

Spain Inflation Rate, Trading Economics, <https://tradingeconomics.com/spain/inflation-cpi>.

Spanish institutions show resilience in the European Banking Authority's stress tests, Press release, Banco de España, https://www.bde.es/f/webbde/SSICOM/20210730/presbe2021_60en.pdf.

Spain November inflation remains at 29-year high, pushed by food and fuel costs, Reuters, <https://www.reuters.com/markets/europe/spain-november-final-cpi-55-fastest-pace-29-years-2021-12-15/>.

Ujemna stopa procentowa EBC, Europejski Bank Centralny, <https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me-more/html/why-negative-interest-rate.pl.html>.

WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 – 11 March 2020, World Health Organization, <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>.

Youth unemployment rate, OECD, <https://data.oecd.org/unemp/youth-unemployment-rate.htm#indicator-chart>.

Streszczenie

Pandemia COVID-19 wpłynęła znacząco na hiszpańską gospodarkę, a tym samym na sektor bankowy. W artykule przedstawione zostały zmiany zachodzące w parametrach makroekonomicznych, takich jak: poziom inflacji, długu publicznego, deficytu budżetowego, długoterminowe i krótkoterminowe stopy procentowe oraz stopa bezrobocia. Ponadto ukazane zostały działania podejmowane przez Europejski Bank Centralny mające na celu zapobiec ograniczeniu podaży pieniądza. Przeanalizowane zostały wartości tych wskaźników przed i w trakcie kryzysu powstałego w wyniku pandemii COVID-19 w 2020 r. oraz przedstawiono przyczyny zmian w nich zachodzących.

Analizie zostały poddane parametry mikroekonomiczne dotyczące hiszpańskiego sektora bankowego. Do przedstawionych parametrów należą: udział *non performing loans* w stosunku do ogółu udzielonych kredytów, LCR oraz NSFR. Dodatkowo przedstawione zostały wyniki *stress testów* przeprowadzonych w hiszpańskich instytucjach bankowych i liczba hiszpańskich banków określonych jako systemowo ważne. Ze względu na wprowadzone w Hiszpanii programy pomocowe dla branż najbardziej dotkniętych pandemią COVID-19 oraz hiszpańskiego sektora bankowego, przeanalizowane parametry nie obrazują w pełni sytuacji hiszpańskich banków, których kondycja finansowa uległa osłabieniu. W związku z tym w artykule zwrócono również uwagę na pojawienie się kolejnych wyzwań dla instytucji bankowych wraz z wygaśnięciem programów pomocowych oraz już zachodzące fuzje, do których przyczyniła się pandemia.

Słowa kluczowe: Hiszpania, kryzys, COVID-19, sektor bankowy

THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC CRISIS ON THE SPANISH ECONOMY AND BANKING SECTOR

Summary

The COVID-19 pandemic has had a significant impact on the Spanish economy and thus on the banking sector. The article demonstrates changes in macroeconomic parameters, such as the level of inflation, government debt, government deficit, long-term and short-term interest rates and the unemployment rate. In addition, the article describes actions taken by the European Central Bank to prevent a reduction in the money supply. The values of these indicators were analysed before and during the crisis resulting from the COVID-19 pandemic in 2020. The article presents the reasons for the changes in them.

The analysis focuses on the microeconomic parameters concerning the Spanish banking sector. They include the share of non-performing loans in relation to the total number of loans granted, LCR and NSFR. Additionally, the article demonstrates the results of stress tests carried out on Spanish banking institutions and the number of banks defined as systemically important.

The analysed parameters do not fully reflect the situation of Spanish banks, whose financial condition has weakened due to the implementation of aid schemes in Spain for the industries most affected by the COVID-19 pandemic and the Spanish banking sector. Therefore, the work also highlights the emergence of new challenges for banking institutions along with the expiry of aid schemes and the mergers already taking place in them, to which the pandemic has contributed.

Key words: Spain, crisis, COVID-19, banking sector

Julia Mikołajczak

III rok SS1, Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze
Finanse Międzynarodowe i Bankowość
Uniwersytet Gdański, Wydział Ekonomiczny

SHADOW BANKING W CHIŃSKIM SEKTORZE BANKOWYM

Wstęp

W obliczu umacniającej się pozycji Chin na arenie międzynarodowej i niepewnego otoczenia zewnętrznego, nasila się dyskusja na temat utrzymania przewagi i dalszego rozwoju chińskiego sektora bankowego, który stanowi fundament sprawnego funkcjonowania prosperującej gospodarki. Dynamicznie zmieniające się potrzeby rynkowe spowodowały wykształcenie się alternatywnych źródeł finansowania, które osłabiły rolę tradycyjnych rozwiązań w sferze bankowej. Bankowość szarej strefy, skierowana w stronę instrumentów finansowych podwyższonego ryzyka, ma istotny wpływ na powstawanie ryzyka systemowego w sektorze bankowym, wpływając na jego stabilność i zmniejszenie płynności w sektorze.

Niniejszy artykuł powstał w celu zbadania przyczyn oraz określenia skali występowania zjawiska określanego mianem *shadow banking* w chińskim sektorze bankowym. Wykorzystując elementy analizy jakościowej i opisowej, podjęto również próbę scharakteryzowania zagrożeń wynikających z form finansowania nieformalnego, które stanowią niezwykle istotne źródło finansowania sektora prywatnego w Chinach.

Artykuł powstał głównie na podstawie źródeł anglo- i polskojęzycznych, poruszających ogólną tematykę bankowości chińskiej, ze szczególnym uwzględnieniem sektora bankowości szarej strefy i jego wpływu na gospodarkę azjatyckie.

1. Istota *shadow banking*

Globalizacja napędzająca rozwój technologiczno-informacyjny, istotnie przyczyniła się do stopniowego zacierania się granic pomiędzy poszczególnymi segmentami systemu finansowego¹. Nadal widoczna jest dość uprzywilejowana

---

¹ S. Yao, C. Jiang, *Chinese Banking Reform*, Palgrave Macmillan 2017, s. 175.

pozycja państwowego sektora bankowego w Chinach. Działania wspierające chińskiego rządu, polegające na państwowym wsparciu finansowym czy udzielaniu kredytów za pośrednictwem tradycyjnej bankowości komercyjnej, w rzeczywistości skupione są na szczególnym wsparciu podmiotów bankowych będących własnością Skarbu Państwa. Ograniczony dostęp do finansowania instytucji niepaństwowych spowodował wykształcenie się alternatywnych źródeł pozyskiwania kapitału, często opartych na budowaniu wzajemnych relacji (*guanxi*) czy formach finansowania nieformalnego². Na przestrzeni lat niezwykle istotnym źródłem finansowania sektora prywatnego okazała się bankowość cienia³. W literaturze wykształciło się wiele definicji bankowości szarej strefy. Zwykle jest określana mianem konkurencyjnego sektora dostawców rozwiązań finansowych.

Elliot, Kroeber i Qiao uważają *shadow banking* za równoległy sektor bankowy, który w swojej istocie poszerza zakres działalności bankowej, oferując tańsze usługi finansowe i bezpośrednio przyczynia się do przyspieszenia wzrostu gospodarczego⁴.

Lu i Lau podkreślają, że rozwój sektorów pozabankowych instytucji finansowych powodować może potencjalną niestabilność na globalnych rynkach finansowych, ze względu na brak ograniczeń związanych z jurysdykcją geograficzną, który stanowić może istotną przeszkodę w monitorowaniu działalności bankowości szarej strefy⁵.

Rada Stabilności Finansowej (FSB) definiuje bankowość cienia, tzw. *shadow banking*, jako sieć podmiotów prowadzących działalność w ramach pośrednictwa kredytowego, jednocześnie funkcjonujących poza tradycyjnym systemem bankowym. Instytucje działające w sferze bankowości cienia, będąc zewnętrznymi uczestnikami rynku, nie podlegają bankowym regulacjom, nie mają również dostępu do gwarancji kredytowych czy korzystania z mechanizmów regulowania płynności banku centralnego. Do podmiotów systemu bankowości szarej strefy zaliczane są najczęściej fundusze rynku pieniężnego, fundusze hedgingowe, firmy powiernicze, platformy P2P, wehikuly inwestycyjne, firmy brokerskie i dealerskie oraz niektóre fundusze inwestycyjne⁶.

---

² A. Maheshwari, *Shadow Banking and the Real Estate Bubble: Is Financial Crisis a Real Possibility in China?*, The Institute of Chinese Studies 2021, <https://icsin.org/blogs/2021/07/20/shadow-banking-and-the-real-estate-bubble-is-financial-crisis-a-real-possibility-in-china/> [dostęp: 02.05.2022].

³ F. Allen, X. Gu, *Shadow banking in China compared to other countries*, The Manchester School 2021, s. 408.

⁴ Ch. Foo, *Finance and Strategy Inside China*, Springer, Singapur 2019, s. 131–132.

⁵ *Ibidem*, s. 132.

⁶ *Financial Stability Board, A policy framework for strengthening oversight and regulation of shadow banking entities and a policy framework for addressing shadow banking risks in securities lending and repos*, https://www.fsb.org/wp-content/uploads/c_130129y.pdf [dostęp: 16.02.2022].

2. Bankowość cienia w chińskim sektorze bankowym

Kryzys finansowy w 2008 r. stwarzał realne zagrożenie dla dynamicznego wzrostu gospodarczego Chin. Chińskie władze w odpowiedzi na ryzyko, zdecydowały się na znaczne dokapitalizowanie gospodarki. Szacuje się, że na wydatki rządowe stymulujące PKB kraju przeznaczono wówczas ok. 586 mld USD⁷. Chiński sektor bankowy nie był przygotowany do obsługi takiej skali wolumenów gotówkowych. Nieefektywne zaspokajanie potrzeb gospodarki realnej popchnęło kredytobiorców w stronę instytucji pośredniczących, pobudzając rozwój alternatywnych rozwiązań w sferze bankowości.

Bankowość cienia w Chinach obejmuje m.in. produkty służące zarządzaniu majątkiem, odbiegające standardami plany powiernicze, pożyczki powierzone, transfery ryzyka, kredyty czy usługi podwyższonego ryzyka różnego rodzaju funduszy. W porównaniu do tradycyjnych produktów bankowych, produkty *shadow banking* często charakteryzują wysokie wskaźniki dźwigni finansowej. Popyt na produkty finansowania nieformalnego napędzany jest wyższymi ofertami zwrotów z inwestycji, różnorodnością produktów, możliwością dywersyfikacji ryzyka poza standardowym systemem bankowym oraz łatwiejszym dostępem do finansowania dla podmiotów o niskiej zdolności kredytowej.

Oferty bankowości szarej strefy w Chinach kierowane są głównie do gospodarstw domowych zamieszkujących mniejsze prefektury, osób bezrobotnych czy coraz częściej – małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). Wynika to z faktu, iż w Chińskiej Republice Ludowej obowiązują dość restrykcyjne wymogi przyznawania finansowania. W 2018 r. odsetek rozpatrzonych negatywnie wniosków kredytowych dla MŚP osiągnął wartość ok. 3,7%, a wśród wniosków rozpatrzonych pozytywnie instytucje bankowe udzieliły kredytów w wysokości jedynie 58% wnioskowanych kwot⁸. Konkurencyjność *shadow banking* wiąże się również z obowiązkiem utrzymywania stosunkowo wysokich rezerw obowiązkowych przez banki czy utrzymywaniem określonych limitów wolumenowych udzielanych kredytów, co bezpośrednio przekłada się na ograniczenie akcji kredytowej tradycyjnych banków chińskich⁹. Choć *shadow banking* wiąże się z dużo większym ryzykiem po obu stronach transakcji, bankowość cienia stała się popularnym rozwiązaniem dla podmiotów, które mają trudności z pozyskiwaniem środków finansowania tradycyjnymi metodami.

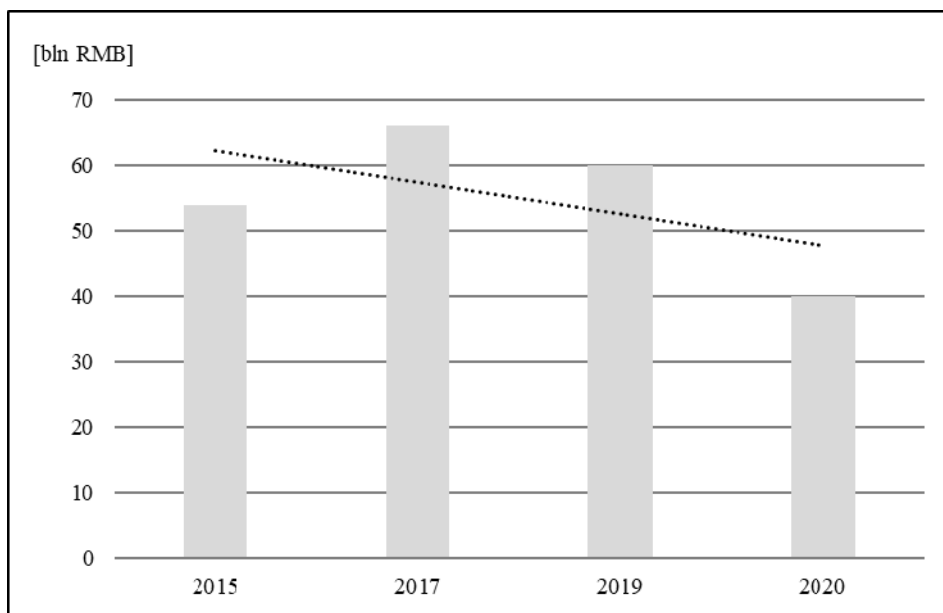
⁷ A. Collier, *Shadow banking and the rise of capitalism in China*, Palgrave Macmillan, Hong Kong 2017, s. 5.

⁸ OECD iLibrary, *People's Republic of China – Key facts on SME financing*, <https://www.oecd-ilibrary.org/> [dostęp: 17.02.2022].

⁹ M. Łągiewska, *System bankowy Chińskiej Republiki Bankowej – wybrane aspekty*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2015, Zeszyt 7, s. 76.

W 2020 r. wielkość aktywów sektora bankowości szarej strefy osiągnęła wartość ok. 40 bln RMB (rys. 1), odnotowując spadek o 33 punkty procentowe w stosunku do 2019 r. Widoczny od 2017 r. trend spadkowy był bezpośrednim efektem reakcji władz chińskich, które w 2017 r. zdecydowały się na podjęcie zdecydowanych działań zapobiegawczych polegających na wprowadzeniu środków ograniczających formy finansowania nieformalnego, celem poprawy przejrzystości i zarządzania ryzykiem w systemie finansowym.

Rysunek 1. Wielkość aktywów sektora *shadow banking* w Chinach w latach 2015–2020 (w bln RMB)

Źródło: opracowanie na podstawie: D. Slotta, *Asset value in shadow banking sector in China 2015– 2019*, Statista 2022, <https://www.statista.com/> [dostęp: 17.02.2022] oraz M. Sutton, G. Taylor, *Shadow Financing in China*, "The Bulletin" 2020, s. 81.

W 2017 r. kwartalne oceny w ramach nadzoru makroostrożnościowego PBOC rozszerzone zostały o niektóre pozycje produktowo-usługowe *shadow banking* (pożyczki powiernicze, pożyczki powierzone, produkty dedykowane zarządzaniu aktywom). Wprowadzono dodatkowe kary dla banków, których działalność w tych obszarach przekraczała ogólnoprzyjęte normy. Utworzono specjalny Komitet Stabilności Finansowej i Rozwoju, a CBRC – w celu zwiększenia efektywności nadzoru makroostrożnościowego oraz doprecyzowania regulacji związanych z bankowością cienia – została połączona z Chińską Komisją Regulacyjną ds. Ubezpieczeń (CIRIC). Chińskie władze zwiększyły również kwoty długu

emisji dla samorządów, co istotnie wpłynęło na zmniejszenie popytu na usługi finansowania nieformalnego wśród MŚP¹⁰.

3. Zagrożenia związane z finansowaniem nieformalnym

Pomimo występowania pewnych korzyści tego zjawiska, *shadow banking* stanowi poważne zagrożenie dla systemu finansowego. Brak gwarancji bankowych, odpowiednich regulacji czy właściwych organów nadzoru sprawia, że lokowanie środków w produktach oferowanych przez podmioty bankowości szarej strefy staje się niezwykle ryzykowne. Istnieje ryzyko masowego wycofania dużej ilości funduszy, pojawia się również większa skłonność do nadużywania mechanizmów ukrytych dźwigni finansowych. Zacierające się granice między tradycyjnym sektorem bankowym a sektorem bankowości równoległej spowodować mogą występowanie efektu arbitrażu regulacyjnego czy przenikania negatywnych zjawisk systemowych i ryzyka bezpośrednio z szarej strefy do sektora bankowości tradycyjnej¹¹.

Rozwój *shadow banking* silnie powiązany jest ze zjawiskiem arbitrażu regulacyjnego. Regulacje prawne i bankowe wymogi regulacyjne są swoistym motorem zachęcającym uczestników systemu bankowego do szukania alternatywnych rozwiązań w sferze pośrednictwa pozabankowego. Restrykcyjne otoczenie skłania instytucje bankowe do mniejszego zaangażowania działalności w zakresie tradycyjnych, ściśle regulowanych czynności bilansowych na rzecz czynności pozabilansowych, zwiększając pokusę nadużycia w sektorze. Wykorzystywanie instrumentów *shadow banking* takich jak strukturyzowane instrumenty finansowe, umożliwia bankom utrzymywanie wysokiej dźwigni finansowej i osiąganie wyższych zysków kapitałowych przy jednoczesnym omijaniu rygorystycznych wymogów. Arbitraż regulacyjny osłabia skuteczność regulacji nadzorczych, stwarzając ryzyko systemowe, które może doprowadzić do niestabilności finansowej całego systemu bankowego¹².

Podsumowanie

Intensywny wzrost gospodarczy Chińskiej Republiki Ludowej na przestrzeni lat znacznie spotęgował aktywność w sektorze bankowości cienia. Szybki rozwój

---

¹⁰ M. Sutton, G. Taylor, *Shadow Financing in China*, „The Bulletin” 2020, s. 80.

¹¹ P. Marszałek, *Instytucje shadow banking w systemie finansowym obszaru euro – cechy, zakres, kontrowersje*, „Studia BAS” 2018, nr 1, s. 32.

¹² F. Rövekamp, M. Bälz, *Central Banking and Financial Stability in East Asia*, „Springer Financial and Monetary Policy Studies” 2015, vol. 40, s. 151–155.

napędza rosnące zapotrzebowanie na kredyty. Słabiej rozwinięte rynki obligacji w Chinach powodują, że sektor bankowy staje się w rzeczywistości jedynym głównym źródłem pozyskiwania kapitału. Wzrost dochodów i liczby ludności naturalnie spowodował stopniowe zwiększanie się bazy inwestorów poszukujących możliwości kreowania zysku. *Shadow banking* – pomimo rozwijającego się w ostatnich latach monitoringu nadzorczego oraz wprowadzania narzędzi zwalczania szarej strefy – wciąż przyciąga inwestorów, oferując elastyczne stopy procentowe, będące alternatywą dla sztywnych, niezliberalizowanych stóp sformalizowanego sektora bankowego¹³. W rezultacie sektor bankowy nadal narażony jest na ryzyko systemowe ściśle powiązane ze zjawiskiem arbitrażu regulacyjnego. Chińskie władze podjęły działania zapobiegawcze wprowadzając środki ograniczające formy finansowania nieformalnego. W dalszej perspektywie, oczekiwać można zmniejszenia skali występowania zjawiska *shadow banking* w chińskim sektorze bankowym. Warto jednak zaznaczyć, że system regulacji finansowych w Chinach wciąż wymaga ciągłych innowacji i udoskonaleń, aby nadażyć za rozwojem alternatywnych źródeł finansowania.

Bibliografia

- Allen F., Gu X., *Shadow banking in China compared to other countries*, The Manchester School 2021.
- Baza danych Statista, *Asset value in shadow banking sector in China*, <https://www.statista.com/> [dostęp: 17.02.2022].
- Baza danych OECD iLibrary, *People's Republic of China – Key facts on SME financing*, <https://www.oecd-ilibrary.org/>.
- Collier A., *Shadow banking and the rise of capitalism in China*, Palgrave Macmillan, Hong Kong 2017.
- Financial Stability Board, *A policy framework for strengthening oversight and regulation of shadow banking entities and a policy framework for addressing shadow banking risks in securities lending and repos*, https://www.fsb.org/wp-content/uploads/c_130129y.pdf.
- Foo Ch., *Finance and Strategy Inside China*, Springer, Singapur 2019.
- Łagiewska M., *System bankowy Chińskiej Republiki Bankowej – wybrane aspekty*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2015, Zeszyt 7.
- Mahershwari A., *The Institute of Chinese Studies 2021, Shadow Banking, and the Real Estate Bubble: Is Financial Crisis a Real Possibility in China?*, <https://icsin.org/blogs/2021/07/20/shadow-banking-and-the-real-estate-bubble-is-financial-crisis-a-real-possibility-in-china/>.
- Marszałek P., *Instytucje shadow banking w systemie finansowym obszaru euro – cechy, zakres, kontrowersje*, „Studia BAS” 2018, nr 1.

---

¹³ S. Yao, C. Jiang, *Chinese Banking Reform...*, s. 191–192.

- Rövekamp F., Bälz M., *Central Banking and Financial Stability in East Asia*, „Springer Financial and Monetary Policy Studies” 2015, vol. 40.
- Sutton M., Taylor G., *Shadow Financing in China*, „The Bulletin” 2020.
- Yao S., Jiang C., *Chinese Banking Reform*, The Nottingham China Policy Institute Series 2017.

Streszczenie

W pracy scharakteryzowano istotę zjawiska bankowości szarej strefy w chińskim sektorze bankowym. Określono wielkość aktywów *shadow banking* i wiążące się z nim zagrożenia. Podjęto próbę określenia przyczyn popularności tego zjawiska na tle specyfiki i rozwoju sektora. Nieefektywne zaspokajanie potrzeb gospodarki realnej przez podmioty bankowości tradycyjnej doprowadziło do wykształcenia się alternatywnego systemu usług finansowych. W ostatnich latach bankowość cienia zyskała na znaczeniu, głównie ze względu na konkurencyjność wiążącą się z łatwiejszym dostępem do finansowania dla kredytobiorców o niskiej zdolności kredytowej i większymi zwrotami z inwestycji. Istotne znaczenie mają również ograniczenia nakładane na chińską bankowość tradycyjną, które zwiększają ryzyko arbitrażu regulacyjnego. W pracy wykazano, że *shadow banking* jest czynnikiem zwiększającym pokusę nadużycia w sektorze bankowym. Bankowość szarej strefy powoduje zwiększoną aktywność w sferze podejmowania ryzykownych działań przez podmioty bankowe, pozwalając na osiągnięcie wyższych zysków kapitałowych przy jednoczesnym omijaniu wymogów ostrożnościowych. Rosnąca popularność alternatywnych źródeł finansowania, pomimo stymulowania rozwoju gospodarki realnej, zagrażać może stabilności całego chińskiego sektora bankowego. Oczekiwać można zwiększonej aktywności instytucji nadzorczych w zakresie przeciwdziałania rozwojowi bankowości szarej strefy w Chinach.

Słowa kluczowe: bankowość cienia, Chiny, finansowanie nieformalne, ryzyko systemowe, *shadow banking*

SHADOW BANKING IN THE CHINESE BANKING SECTOR

Summary

The paper describes the essence of the shadow banking phenomenon in the Chinese banking sector. The reasons for the popularity of the shadow banking were also identified against the background of the specificity and development of the sector. The article presents the size of shadow banking assets and the related threats. The ineffectiveness of satisfying the needs of the real economy and investors by traditional banking entities led to the development of an alternative system of financial services. Shadow banking has grown in importance in recent years, due to its competitiveness with easier access to finance for borrowers with low creditworthiness and greater returns on investment. Moreover, the restrictions on traditional Chinese banking have increased the risk of

regulatory arbitrage. Shadow banking causes increased activity in risky activities of banking entities, which may pose a threat to the stability of the entire banking sector. The Chinese authorities are expected to be more active in counteracting the development of shadow banking in China.

Key words: banking sector, China, informal finance, shadow banking, systemic risk

PRAWNE I POZAPRAWNE MOTYWY WPROWADZANIA PRZEZ BANKI BANKOWOŚCI EKOLOGICZNEJ

Wstęp

Sektor bankowy jest ważnym elementem transformacji energetycznej i może skutecznie przeciwdziałać zmianom klimatu, wspierając klientów w przemianie w kierunku zrównoważonego rozwoju i udzielając tzw. zielonych finansowań (*green financing*). Współcześnie bankowość coraz aktywniej odpowiada na wymagania dotyczące odpowiedzialności biznesu. Celem artykułu jest określenie prawnych i pozaprawnych przesłanek, które motywują banki do podejmowania działań ekologicznych. Metodą badawczą wykorzystaną w niniejszym opracowaniu jest analiza opisowa.

1. Motywy wprowadzania przez banki bankowości ekologicznej

L. Dziawgo określa konkretne przesłanki, które motywują instytucje finansowe do uwzględniania w swojej działalności aspektów ekologicznych¹:

- przepisy prawa,
- rentowność przedsięwzięć proekologicznych w gospodarce,
- przekonania kadry zarządzającej, pracowników oraz akcjonariuszy,
- presję społeczną,
- presję partnerów biznesowych,
- ryzyko ekologiczne.

Wśród nich wyróżnić można przepisy prawa, które w oczywisty sposób zmuszają instytucje finansowe do podejmowania niezbędnych działań. Ważną przesłanką są także ekologiczne przekonania kadry zarządczej i pracowników, wynikające z ogólnego wzrostu świadomości ekologicznej w społeczeństwie.

---

¹ L. Dziawgo, *Zielony rynek finansowy. Ekologiczna rewolucja rynku finansowego*, PWE, Warszawa 2010, s. 27–29.

Warto również zaznaczyć, że ekologiczne przedsięwzięcia nierzadko wykazują wysoką rentowność, np. inwestycje korzystające ze źródeł energii odnawialnej. Poza tym, istotną przyczyną wprowadzania przez banki bankowości ekologicznej są oczekiwania społeczeństwa i kontrahentów, ponieważ podejmowanie działań ukierunkowanych na ochronę środowiska, cieszy się poparciem społeczności i klientów. Ostatnią przesłanką, według L. Dziawgo, jest ryzyko ekologiczne, a właściwie dążenie do jego wyeliminowania bądź obniżenia².

G. Borys z kolei dzieli przesłanki proekologicznej transformacji banków na przesłanki pośrednie i bezpośrednie. Do przesłanek pośrednich zalicza:

- rozwój etyki społecznej,
- wzrost presji aktorów polityki i polityki ekologicznej,
- rozwój koncepcji *sustainable development*.

Bezpośrednimi przesłankami są monetarne i pozamonetarne korzyści „ekologizacji” banków³.

Problematyka etyki społecznej wdrożona została już na początku XX w. Opierała się ona na tezie, według której działania gospodarcze człowieka mają aspekty ekonomiczne, techniczne oraz etyczne. Właśnie na takiej kanwie powstała koncepcja CSR, której korzenie odnaleźć można w rozwoju etyki społecznej. Druga przesłanka pośrednia mówi o wzroście presji aktorów polityki ekologicznej, która wynika z powstania licznych uwarunkowań prawnych, wymuszających na władzy ekologiczny kierunek podejmowanych działań. Polityka ekologiczna znalazła się nie tylko w prawie państwowym, ale także w licznych dokumentach międzynarodowych. Przykładem międzynarodowej proekologicznej reorientacji jest powstanie Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju (EBOiR), którego celem było przyspieszanie przejścia do otwartych gospodarek rynkowych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, a także wspieranie proekologicznego i trwałego rozwoju⁴. Ostatnia pośrednia przesłanka ekologicznej reorientacji banków to rozwój koncepcji *sustainable development*, która powstała w latach 70. XX wieku przez dynamiczne przekształcenia w ekonomii. Według tej koncepcji kluczową rolę w spełnianiu nadrzędnych celów społecznych odgrywa utrzymanie podstawowych funkcji środowiska dla przyszłych pokoleń, a więc dbanie o odpowiednią jakość środowiska oraz wystarczającą ilość surowców⁵.

Wśród bezpośrednich, monetarnych korzyści, tj. takich, które można wyrazić w jednostkach pieniężnych, G. Borys wymienia m.in.:

---

² *Ibidem*.

³ G. Borys, *Ryzyko ekologiczne w działalności banku*, Biblioteka Menadżera i Bankowca, Warszawa 2000, s. 27.

⁴ Oficjalna strona Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju, <https://www.ebrd.com/what-we-do.html> [dostęp: 30.11.2021].

⁵ G. Borys, *Ryzyko ekologiczne...*, s. 28–36.

- efektywne gospodarowanie zapasami, np. zmniejszanie kosztów dzięki racjonalnemu korzystaniu z energii elektrycznej, ciepłej i materiałów,
- wprowadzanie nowych usług związanych z doradztwem ekologicznym,
- wzmocnienie pozycji proekologicznej banków w stosunku do konkurencji, poprzez rozwój programów promocyjnych, prowadzących do poprawy jakości życia,
- pozyskiwanie nowych segmentów klientów i nowych rynków.

W gronie korzyści niemonetarnych znalazły się z kolei: pozytywna opinia klientów, wzrost akceptacji przez władze, zwiększone utożsamianie się pracowników z bankiem czy bardziej wydajne sposoby zarządzania, związane z nową generacją kierowników⁶.

O tym, że instytucje finansowe, w tym także banki, mają silną motywację do wdrażania proekologicznych działań, świadczy *Raport o zmianie priorytetów*, stworzony przez ING i EY Polska. Według badania przeprowadzonego wiosną 2021 r. wśród 400 korporacji z USA, Europy i Azji, pomimo pandemii COVID-19, aż 57% przedsiębiorstw sformułowało swoje cele środowiskowe na bardziej ambitnym poziomie niż dotychczas⁷. Współcześnie przedsiębiorstwa, niedziałające w duchu odpowiedzialności społecznej i środowiskowej, narażają się na kary finansowe nakładane przez organy regulacyjne oraz na bycie wykluczonym przez konsumentów, poszukujących dostawców dóbr i usług spełniających warunki zrównoważonego rozwoju. Przedsiębiorstwa, które nie uczestniczą w transformacji niskoemisyjnej, spotkają się z problemami z uzyskaniem kapitału oraz skazane są na stagnację. Banki często stają się partnerami biznesowymi podmiotów dokonujących transformacji w kierunku zero-emisyjnym, w związku z czym uaktualniają swoją ofertę na taką, która zachęci klientów do przekształcania biznesu na odpowiedzialny środowiskowo. Zauważyć można niechęć banków do finansowania przedsiębiorstw, których działalność oparta jest na wykorzystywaniu wysokoemisyjnych paliw kopalnych. Już w 2017 r. ING Bank Śląski S.A. jako pierwszy w Polsce, zdecydował o wycofaniu się z finansowania aktywów węglowych do 2025 r.⁸ W latach 2016–2020 prawie połowa z 60 największych banków na świecie zmniejszyła swoją ekspozycję kredytową w sektorach wykorzystujących paliwa kopalne⁹.

Ważnym czynnikiem motywującym banki do wprowadzania bankowości ekologicznej było ogłoszenie *Europejskiego Zielonego Ładu*, czyli pierwszej europej-

---

⁶ *Ibidem*, s. 37–38.

⁷ *Biznes dla klimatu. Raport o zmianie priorytetów 2021*, ING Bank Śląski i EY Polska, https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/pl_pl/topics/climate-change/raport_ing_ey_biznes-dla-klimatu_raport_o_zmianie_priorytetow_20-09-2021.pdf, s. 56 [dostęp: 26.11.2021].

⁸ *Deklaracja ekologiczna ING Banku Śląskiego S.A.*, <https://www.ing.pl/o-banku/odpowiedzialnosc-spoeczna/srodowisko-naturalne/polityka-srodowiskowa> [dostęp: 26.11.2021].

⁹ *Banking on Climate Chaos: Fossil Fuel Finance Report 2021*, <https://www.ran.org/wp-content/uploads/2021/03/Banking-on-Climate-Chaos-2021.pdf>, s. 7–8 [dostęp: 26.11.2021].

skiej strategii rozwoju gospodarczego Unii Europejskiej (UE), która obejmuje przeciwdziałanie zmianom klimatycznym oraz ochronę środowiska. Głównym celem *Zielonego Ładu* jest osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 r. W ramach *Europejskiego Zielonego Ładu* pojawił się projekt zobowiązujący przedsiębiorstwa do formułowania i skutecznego wdrażania *due diligence*. Przedsiębiorstwa naruszające przyjęte regulacje będą pociągnięte do prawnej odpowiedzialności. Ponadto, do oceny działalności przedsiębiorstw coraz częściej wykorzystywane są kryteria ESG, czyli zestaw standardów, które umożliwiają analizę poziomu zrównoważenia działalności danego podmiotu gospodarczego¹⁰.

2. Prawne regulacje z zakresu ochrony środowiska

Istnieje wiele obowiązkowych oraz dobrowolnych regulacji prawnych z zakresu ochrony środowiska zarówno w prawie krajowym, jak i unijnym oraz międzynarodowym. W tabeli 1 przedstawione są najważniejsze aktualne normy prawne z podziałem na źródło ich pochodzenia – normy prawa krajowego, unijnego oraz prawa międzynarodowego. Dokonany został również podział regulacji prawnych na te dotyczące ochrony środowiska oraz dotyczące raportowania.

Tabela 1. Najważniejsze normy prawne z zakresu ochrony środowiska i sprawozdawczości pozafinansowej

Normy prawa krajowego	Normy prawa unijnego	Normy prawa międzynarodowego
Wytyczne dotyczące ochrony środowiska		
<ul style="list-style-type: none"> – Konstytucja RP (art. 5), – Ustawa Prawo ochrony środowiska, – Strategia Zrównoważonego Rozwoju Polski do 2025. 	<ul style="list-style-type: none"> – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (art. 11 i art. 191–193), – Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2004/35/WE z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzenia szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu, – Europejski Zielony Ład, – Horyzont 2021-2027, – Pakiet Fit for 55, – Pakt COP26. 	<ul style="list-style-type: none"> – Wytyczne OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych, – Porozumienie paryskie, – Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030.

¹⁰ *Biznes dla klimatu. Raport o zmianie priorytetów 2021*, ING Bank Śląski i EY Polska, https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/pl_pl/topics/climate-change/raport_ing_ey_biznes-dla-klimatu_raport_o_zmianie_priorytetow_20-09-2021.pdf, s. 24 [dostęp: 26.11.2021].

Normy prawa krajowego	Normy prawa unijnego	Normy prawa międzynarodowego
Wytyczne dotyczące raportowania		
<ul style="list-style-type: none"> – Ustawa o rachunkowości (art. 49b i art. 55b), – Ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, – Krajowy Standard Rachunkowości nr 9, – Standard Informacji Niefinansowych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/95/UE zmieniająca dyrektywę 2013/34/UE w odniesieniu do ujawniania informacji niefinansowych i informacji dotyczących różnorodności przez niektóre duże jednostki, – Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/2088 w sprawie ujawniania informacji związanych ze zrównoważonym rozwojem w sektorze usług finansowych, – Wytyczne KE dotyczące sprawozdawczości w zakresie informacji niefinansowych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Standardy Global Reporting Initiative, – Zasady UN Global Compact, – Wytyczne Międzynarodowej Rady ds. Zintegrowanego Raportowania, – Norma Międzynarodowej Organizacji Normalizacyjnej ISO 26000.

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron internetowych Ministerstwa Klimatu i Środowiska, <https://www.gov.pl/web/klimat/akty-prawne> [dostęp: 26.11.2021] i Parlamentu Europejskiego, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/pl/sheet/71/polityka-ochrony-srodo-wiska-ogolne-zasady-i-podstawowe-ramy> [dostęp: 26.11.2021].

Biorąc pod uwagę regulacje krajowe należy wskazać, że już w akcie prawnym o znaczeniu zasadniczym, tj. w *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, podkreślono ważność problematyki zrównoważonego rozwoju. Zgodnie z art. 5 Konstytucji RP: „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”¹¹. Dominującym jednak aktem prawnym w Polsce, odnoszącym się do środowiskowych aspektów funkcjonowania jednostek gospodarczych, jest *Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska*¹². Ustawę tę wielokrotnie nowelizowano, a jej ostatnia zmiana weszła w życie 23 września 2021 r. Określa ona zasady ochrony środowiska, warunki korzystania z zasobów naturalnych oraz obowiązki administracji publicznej związane z ochroną środowiska właśnie. W Ustawie wyodrębniono trzy podmioty korzystające ze środowiska: przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą, jednostki organizacyjne nie będące przedsiębiorcami i osoby

¹¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483 ze zm.).

¹² Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2001 Nr 62, poz. 627).

fizyczne nie będące przedsiębiorstwami. Ustawa określa także podstawowe zasady prawa ochrony środowiska, którymi są¹³:

- zasada zrównoważonego rozwoju,
- zasada „zanieczyszczający płaci”,
- zasada zapobiegania i przezorności,
- zasada kompleksowej ochrony środowiska.

Innym dokumentem warunkującym proekologiczne funkcjonowanie przedsiębiorstw jest *Strategia Zrównoważonego Rozwoju Polski do 2025 r.* Strategia ta zawiera rekomendowane działania na rzecz zrównoważonego rozwoju w wymiarze społecznym, ekonomicznym i ekologicznym, a także określa instrumenty wdrażania rozwoju zrównoważonego¹⁴.

Podstawą prawną polityki ochrony środowiska w Unii Europejskiej są artykuły 11 i 191-193 *Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej* (TFUE)¹⁵. Zgodnie z nimi, UE, realizując swoje polityki, musi brać pod uwagę wymogi ochrony środowiska. Unia posiada uprawnienia do działań we wszystkich obszarach polityki środowiskowej, m.in. zmian klimatu, zanieczyszczania wód i powietrza czy gospodarowania odpadami. Polityka Unii w dziedzinie ekologii opiera się na ostrożności, zapobiegawczości i usuwaniu zanieczyszczeń u źródła. Ważnym jej elementem jest zasada „zanieczyszczający płaci” zawarta w dyrektywie w sprawie odpowiedzialności za środowisko, która nakłada na podmioty gospodarcze obowiązek podejmowania środków zapobiegawczych bądź pokrywania kosztów działalności niebezpiecznej dla środowiska¹⁶.

W grudniu 2019 r. Komisja Europejska ogłosiła *Europejski Zielony Ład*, którego zadaniem jest ukierunkowanie polityki UE w taki sposób, by uczynić Europę w 2050 r. pierwszym neutralnym dla klimatu kontynentem na świecie. Program ten wskazuje na inwestycje jako jeden z kluczowych elementów wdrażania polityki UE w dziedzinie klimatu i środowiska. Ma on służyć: ograniczeniu emisji, tworzeniu nowych miejsc pracy, przeciwdziałaniu ubóstwu energetycznemu, poprawie zdrowia i samopoczucia obywateli¹⁷. W ramach *Europejskiego Zielonego Ładu* Komisja Europejska przyjęła 14 lipca 2021 r. pakiet propozycji legislacyjnych

---

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Tekst Długookresowej Strategii Trwałego i Zrównoważonego Rozwoju Polski do 2025 roku*, Ministerstwo Środowiska, [http://orka.sejm.gov.pl/rejestr.d.nsf/wgdruk/2133/\\$file/2133a.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/rejestr.d.nsf/wgdruk/2133/$file/2133a.pdf) [dostęp: 06.12.2021].

¹⁵ Wersja skonsolidowana Traktatu o Unii Europejskiej, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=OJ%3AC%3A2010%3A083%3ATOC> [dostęp: 06.12.2021].

¹⁶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2004/35/WE z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0035> [dostęp: 06.12.2021].

¹⁷ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 15 stycznia 2020 r. w sprawie *Europejskiego Zielonego Ładu*, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0005_PL.html [dostęp: 06.12.2021].

o nazwie *Fit for 55*, który ma umocnić pozycję UE jako światowego lidera działań prośrodowiskowych. W pakiecie tym zawarte są m.in.:

- zmiany w systemie handlu emisjami,
- rozporządzenia w sprawie wspólnego wysiłku redukcyjnego,
- rozporządzenie w sprawie użytkowania gruntów, leśnictwa, rolnictwa,
- dyrektywa w sprawie efektywności energetycznej¹⁸,
- dyrektywa w sprawie odnawialnych źródeł energii¹⁹,
- zmiany w normach emisji dwutlenku węgla dla samochodów osobowych i dostawczych,
- propozycja wprowadzenia mechanizmu węglowego²⁰.

Komisja Europejska opracowała również program dotyczący badań naukowych i innowacji o nazwie *Horyzont Europa*. Jego celem jest m.in. wzmocnienie w latach 2021–2027 europejskiej bazy naukowej i przestrzeni badawczej oraz utrzymanie europejskiego modelu społeczno-gospodarczego²¹.

Wśród norm prawa międzynarodowego dotyczących ochrony środowiska wyróżnić można *Agendę na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030*, która przyjęta została przez wszystkie państwa członkowskie ONZ 25 września 2015 r. Agenda ta określa 17 głównych *Celów Zrównoważonego Rozwoju* i związanych z nimi 169 zadań, których osiągnięcie zaplanowano na rok 2030. Wyróżnione Cele służą transformacji w pięciu kluczowych dla ludzkości dziedzinach, do których należą: ludzie, planeta, dobrobyt, pokój i partnerstwo. Cel 13. Agendy mówi o tym, że należy „podjąć pilne działania w celu przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom”²².

Do międzynarodowych regulacji zaliczają się także Wytyczne OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych, czyli zbiór norm, których przestrzeganie jest dobrowolne i które służą odpowiedzialnemu prowadzeniu działalności gospodarczej. Wytyczne te składają się z 11 głównych rozdziałów, stanowiących

---

¹⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/27/UE z dnia 25 października 2012 r. w sprawie efektywności energetycznej, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex%3A32012L0027> [dostęp: 06.12.2021].

¹⁹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex%3A32009L0028> [dostęp: 06.12.2021].

²⁰ *Pakiet Fit for 55*, oficjalna strony Komisji Europejskiej, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/eu-plan-for-a-green-transition/> [dostęp 06.12.2021].

²¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/695 z dnia 28 kwietnia 2021 r. ustanawiające program ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji „Horyzont Europa” oraz zasady uczestnictwa i upowszechniania obowiązujące w tym programie, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32021R0695> [dostęp: 06.12.2021].

²² *Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030: Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych A/RES/70/1*, http://www.unic.un.org.pl/files/164/Agenda%202030_pl_2016_ostateczna.pdf [dostęp: 06.12.2021].

odrębne kategorie tematyczne. Zgodnie z rozdziałem szóstym, zatytułowanym „Środowisko”, przedsiębiorstwa zobowiązane są do uwzględniania potrzeb związanych z ochroną środowiska, zdrowiem i bezpieczeństwem publicznym oraz aktywnej działalności w celu osiągnięcia zrównoważonego rozwoju. W szczególności powinny one uwzględniać w procesach decyzyjnych wpływ wytwarzanych produktów i świadczonych usług na środowisko, minimalizować ryzyko jego zanieczyszczenia, przyczyniać się do tworzenia proekologicznej polityki publicznej oraz przeprowadzać odpowiednie szkolenia dla pracowników w kwestiach ochrony środowiska²³.

Podsumowanie

Postępujące zmiany klimatyczne są jednym z kluczowym problemów współczesnych cywilizacji, które wymagają zaangażowania wszystkich podmiotów i instytucji, w tym banków. Banki nie mogą działać wyłącznie w celu osiągnięcia zysku. Zgodnie ze swoją misją muszą także zaspokajać szersze potrzeby interesu publicznego. Do działań społecznych i proekologicznych zobowiązują banki regulacje prawne na szczeblu krajowym, unijnym i międzynarodowym.

W Polsce banki będą pełniły kluczową rolę w realizacji długofalowych celów klimatycznych, a więc w finansowaniu zielonej transformacji. Nieoceniona będzie doradcza rola banków w realizacji zielonych inwestycji, tj. inwestycji zmniejszających emisję gazów cieplarnianych, inwestycji w odnawialne źródła energii czy podnoszących efektywność energetyczną.

Bibliografia

- Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030: Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych A/RES/70/1*, http://www.unic.un.org.pl/files/164/Agenda_%202030_pl_2016_ostateczna.pdf.
- Banking on Climate Chaos: Fossil Fuel Finance Report 2021*, <https://www.ran.org/wp-content/uploads/2021/03/Banking-on-Climate-Chaos-2021.pdf>.
- Biznes dla klimatu. Raport o zmianie priorytetów 2021*, ING Bank Śląski i EY Polska, https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/pl_pl/topics/climate-change/raport_ing_ey_biznes-dla-klimatu_raport_o_zmianie_priorytetow_20-09-2021.pdf.
- Borys G., *Ryzyko ekologiczne w działalności banku*, Biblioteka Menadżera i Bankowca, Warszawa 2000.
- Deklaracja ekologiczna ING Banku Śląskiego S.A.*, <https://www.ing.pl/o-banku/odpowiedzialnosc-spoeczna/srodowisko-naturalne/polityka-srodowiskowa>.

---

²³ Wytyczne OECD dla przedsiębiorstw międzynarodowych, <http://mneguidelines.oecd.org/OECD-Due-Diligence-Guidance-for-Responsible-Business-Conduct.pdf> [dostęp: 06.12.2021].

- Długookresowa Strategia Trwałego i Zrównoważonego Rozwoju Polski do 2025 roku*, Ministerstwo Środowiska, [http://orka.sejm.gov.pl/rejestrdr.nsf/wgdruku/2133/\\$file/2133a.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/rejestrdr.nsf/wgdruku/2133/$file/2133a.pdf).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2004/35/WE z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0035>.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex%3A32009L0028>.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/27/UE z dnia 25 października 2012 r. w sprawie efektywności energetycznej, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex%3A32012L0027>.
- Dziawgo L., *Zielony rynek finansowy. Ekologiczna rewolucja rynku finansowego*, PWE, Warszawa 2010.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483 ze zm.).
- Ministerstwo Klimatu i Środowiska, <https://www.gov.pl/web/klimat/akty-prawne>.
- Oficjalna strona Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju, <https://www.ebrd.com/what-we-do.html>.
- Pakiet Fit for 55*, oficjalna strony Komisji Europejskiej, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/eu-plan-for-a-green-transition/>.
- Parlament Europejski, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/pl/sheet/71/polityka-ochrony-srodowiska-ogolne-zasady-i-podstawowe-ramy>.
- Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 15 stycznia 2020 r. w sprawie *Europejskiego Zielonego Ładu*, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0005_PL.html.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/695 z dnia 28 kwietnia 2021 r. ustanawiające program ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji „Horyzont Europa” oraz zasady uczestnictwa i upowszechniania obowiązujące w tym programie, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32021R0695>.
- Traktat o Unii Europejskiej, wersja skonsolidowana, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=OJ%3AC%3A2010%3A083%3ATOC>.
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2001 Nr 62, poz. 627).
- Wytyczne OECD dla przedsiębiorstw międzynarodowych, <http://mneguidelines.oecd.org/OECD-Due-Diligence-Guidance-for-Responsible-Business-Conduct.pdf>.

Streszczenie

Sektor bankowy pełni ważną rolę w procesie przeciwdziałania zmianom klimatu. Banki coraz częściej i chętniej podejmują proekologiczne działania, zauważając korzyści z nich płynące. W artykule przedstawione zostały motywy, którymi kierują się banki przy wprowadzaniu zielonych rozwiązań oraz przykłady przesłanek ekologicznej trans-

formacji banków. Zdefiniowano pojęcie etyki społecznej, przybliżono założenia koncepcji CSR oraz *sustainable development*, które wpłynęły na popularyzację bankowości ekologicznej. Wyróżniono także monetarne i niemonetarne korzyści, które motywują banki do działań prośrodowiskowych.

Do podejmowania odpowiednich działań w oczywisty sposób zmuszają banki regulacje prawne dotyczące ochrony środowiska naturalnego, w tym również normy związane ze sprawozdawczością finansową. Zgodnie z przytoczonymi w artykule badaniami, podczas pandemii COVID-19 można było zauważyć wyraźną niechęć banków do finansowania przedsiębiorstw, których działalność opiera się na wykorzystywaniu wysokoemisyjnych paliw kopalnych. Istotnym impulsem do takiego działania było ogłoszenie *Europejskiego Zielonego Ładu*, czyli pierwszej europejskiej strategii rozwoju gospodarczego Unii Europejskiej ukierunkowanej na przeciwdziałanie zmianom klimatycznym oraz ochronę środowiska, będącej ważnym czynnikiem motywującym banki do wprowadzania bankowości ekologicznej.

Słowa kluczowe: bankowość ekologiczna, motywy prośrodowiskowe, regulacje z zakresu ochrony środowiska, środowiskowa odpowiedzialność

LEGAL AND NON-LEGAL MOTIVES OF IMPLEMENTING ECOLOGICAL BANKING

Summary

The banking sector plays a significant role in the process of counteracting climate change. Banks increasingly often and more willingly take pro-ecological actions, noting the benefits they bring. The article presents the motives that guide banks when introducing green solutions and examples of premises for the ecological transformation of banks. The concepts of social ethics, CSR, and sustainable development, which contributed to the popularization of ecological banking, were also presented.

The article also highlights monetary and non-monetary benefits that motivate banks to act pro-environmental. According to the research cited in the article, during the COVID-19 pandemic, economic entities increased their ambitions to achieve environmental goals, and there is a clear reluctance among banks to finance investments based on the use of high-emission fossil fuels. An important event in this regard was the announcement of the European Green Deal, i.e., the first European strategy for the economic development of the European Union, which includes counteracting climate change and environmental protection, and which is a crucial factor motivating banks to introduce ecological banking.

Moreover, banks are obviously forced to take appropriate actions by legal regulations concerning the protection of the natural environment, including standards related to financial reporting. The article presents the regulations presented according to their source of origin: national, EU and international.

Key words: ecological banking, pro-environmental motives, environmental protection regulations, environmental responsibility

Mikołaj Waszczeniuk

III rok SS1, Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze
Finanse Międzynarodowe i Bankowość
Uniwersytet Gdański, Wydział Ekonomiczny

WPLYW INFORMACJI NA RYNEK KAPITAŁOWY

Wstęp

Informacja – pojęcie znane każdemu, jednak niełatwe do zdefiniowania. W obecnych czasach przepływ informacji zachodzi w takim tempie oraz ilości, że trudno za nim nadążyć. Jednak czym naprawdę jest informacja i jaką posiada wartość? Czy pojedyncza informacja może mieć faktyczny wpływ na zachowania czy wydarzenia? Celem artykułu jest ukazanie istoty informacji, jej wartości w dzisiejszym świecie oraz ukazanie wpływu, jaki potrafi wywrzeć na światowych rynkach kapitałowych. W pracy wykorzystano metodę opisową oraz metodę badania scenariuszy zachowania rynków światowych pod wpływem informacji dotyczących wydarzeń polityczno-gospodarczych. Artykuł napisano na podstawie publikacji zarówno krajowych, jak i zagranicznych, w tym artykułów oraz aktów prawnych, posłużono się także informacjami zaczerpniętymi z internetowych stron branżowych, poruszających tematykę bankowości, kryzysów gospodarczych, a także rynku kapitałowego, jego identyfikacji oraz roli w gospodarce.

1. Istota informacji

Dla większości pojęcie informacji jest intuicyjnie zrozumiałe, lecz jego zdefiniowanie przysparza trudności. Jest to podstawowy czynnik, pod wpływem którego podejmowane są decyzje, w tym inwestycyjne. Informacja ma nieocenione znaczenie na rynkach, w tym kapitałowych. Powszechnie uważa się, że jest jedną z głównych determinant wpływających na ceny instrumentów finansowych¹. Istnieje wiele podejść i prób wyjaśnienia pojęcia informacji w zależności od dyscypliny naukowej, czy przedmiotu dociekań. Można powiedzieć, że jest to „treść o określonym znaczeniu o czymś, dla kogoś i ze względu na coś, wyrażona za pomocą znaków językowych lub/i pozajęzykowych”², strumień danych, który

---

¹ B. Będowska-Sójka, *Wpływ informacji na ceny instrumentów finansowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2014, s. 17.

² J. Lyons, *Semantyka*, PWN, Warszawa 1984, s. 60.

trzeba zinterpretować, pewna prezentacja wydarzeń, obiektów czy stanu rzeczy, którą tworzą treść, symbol ją utrwalający, nośnik oraz sposób jej przenoszenia³. Z ekonomicznego punktu widzenia informacja to dobro potrafiące zaspokajać określone potrzeby.

Informacja posiada także charakterystyczne właściwości, wyróżniające ją spośród innych dóbr⁴:

- jej wykorzystanie nie powoduje zużycia, jednak może powodować zniekształcenie treści;
- w teorii informację powielać można nieskończoną ilość razy, nie wpływając negatywnie na jej użyteczność;
- jest bardzo zróżnicowana i jedynie dokładne kopie będą identyczne, reszta informacji będzie różniła się od siebie w różnym stopniu;
- często występuje komplementarność informacji, a więc bez informacji uzupełniającej, posiadane dane będą bezużyteczne;
- zachodzi także zjawisko substytucyjności, gdy dwie odmienne informacje pozwalają uzyskać identyczną korzyść.

Informację oceniać można pod kątem jej jakości względem cech, które powinna posiadać⁵:

- celowość – powinna istnieć racjonalna przesłanka, aby daną informację wykorzystywać;
- rzetelność – informacja powinna pochodzić z rzetelnego źródła i taka sama powinna być jej zawartość;
- aktualność – ważne jest, aby informacja została dostarczona w odpowiednim czasie;
- kompletność – podobnie jak w przypadku informacji komplementarnych, informacja niekompletna może być bezużyteczna, a nawet szkodliwa;
- dokładność – informacja nie powinna być ani zbyt ogólna, ani zbyt szczegółowa;
- uzasadnione nakłady finansowe – korzyści wynikające z użytkowania informacji powinny przynajmniej pokrywać koszty jej uzyskania.

Ponadto warto nadmienić, iż odbiór informacji jest subiektywny. Oznacza to, że choć informacja sama w sobie jest niezależna od sposobu odbioru, to właśnie jej interpretacja jest najistotniejsza. Różni odbiorcy mogą odebrać daną informację na kompletnie różne sposoby. Wpływ na to mają takie czynniki jak przekonania, wiedza, czy inne nabyte już informacje⁶.

---

³ J. Czekaj, *Podstawy zarządzania informacją*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2012, s. 14–15.

⁴ S. Forlicz, *Informacja w biznesie*, PWE, Warszawa 2008, s. 17.

⁵ M. Grabowski, A. Zając, *Dane, informacja, wiedza – próba definicji*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2009, nr 798, s. 9–10.

⁶ B. Stefanowicz, *Informacja*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa 2010, s. 32–37.

W teorii konkurencji doskonałej informacja na rynku dostępna jest dla wszystkich jego uczestników, bez jakichkolwiek ograniczeń czy kosztów ponoszonych do jej zdobycia. Ceny oparte są na wszystkich dostępnych na rynku informacjach⁷. W praktyce rynki nie są doskonałe, pozyskiwanie, gromadzenie czy wykorzystywanie informacji generuje koszty, a na ceny instrumentów finansowych wpływ ma także proces przesyłania tych informacji. Przy analizowaniu rynku kapitałowego, poza informacją warto wyszczególnić zdarzenie. Jest to zmiana stanu rzeczy, okoliczność, która może mieć wpływ na cenę instrumentu finansowego. W tym przypadku pojęcie informacji odnosi się do wszelkiego rodzaju komunikatu dotyczącego danego zdarzenia, które może wpłynąć na wycenę rynkową instrumentów. Taka informacja może przybrać postać raportu czy wskaźnika. Przekazywana jest rynkowi, w szczególności inwestorom. W zależności od oczekiwań rynku względem wystąpienia danego zdarzenia oraz zawartości samej informacji reakcja na nią może być różna. Informacjami planowymi nazywa się takie, które ogłaszane są w z góry założonych terminach, na przykład raport finansowy. Informacje, których pojawienie się nie było przewidywane nazywa się nieplanowanymi. Przykładem może być strajk związków zawodowych. Nie zawsze jednak informacje dostarczane są natychmiast po zajściu zdarzenia. Istnieje także pojęcie informacji poufnych zwanych też wewnętrznymi.

Z definicji są to „określone w sposób precyzyjny informacje, które nie zostały podane do wiadomości publicznej, dotyczące, bezpośrednio lub pośrednio, jednego lub większej liczby emitentów lub jednego lub większej liczby instrumentów finansowych, a które w przypadku podania ich do wiadomości publicznej miałyby prawdopodobnie znaczący wpływ na ceny tych instrumentów finansowych lub na ceny powiązanych pochodnych instrumentów finansowych [...]”⁸.

Wskazana definicja ukazuje możliwość wpływu danej informacji na wycenę instrumentu finansowego, co oznacza, że mogłaby zostać wykorzystana przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych. Można więc wyszczególnić także zdarzenie ukryte – takie, w którym informacja nie została jeszcze ujawniona. Jeśli chodzi o podmioty gospodarcze notowane na giełdzie, to ich zarządy decydują o momencie przekazania informacji o zdarzeniu, jednak, jako że są one (spółki) prawnie zobowiązane do składania raportów oraz publikacji informacji poufnych, to właśnie zarządy ponoszą odpowiedzialność za dopełnienie tych obowiązków.

Fakt istnienia informacji publicznych oraz prywatnych wynikających ze zdarzeń ukrytych, a więc inwestorów poinformowanych (posiadających przewagę informacyjną, wynikającą zarówno z dostępu do informacji prywatnych, jak i odpowiedniej ich interpretacji) oraz tych niepoinformowanych determinuje po-

---

⁷ D. Begg, S. Fisher, R. Dornbusch, *Mikroekonomia*, PWE, Warszawa 2003, s. 223.

⁸ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 596/2014 z dnia 16 kwietnia 2014 r. w sprawie nadużyć na rynku, art. 7 ust 1 [dostęp: 04.01.2022].

wstanie asymetrii informacji. Jest to stan, w którym dany uczestnik rynku dysponuje znacząco większą ilością informacji od reszty, co pozwala mu na podjęcie decyzji dających przewagę na rynku. W efekcie inni uczestnicy narażeni są na podjęcie mniej skutecznych decyzji inwestycyjnych. Taka sytuacja może prowadzić również do całkowitej rezygnacji z inwestycji bądź wybranie gorszego produktu w miejsce lepszego – negatywnej selekcji⁹. Według K. Spremanna asymetria informacji pomiędzy podmiotami, inwestorami zachodzi w odniesieniu do danego zdarzenia, na którego wystąpienie czy szansę na wystąpienie, podmioty te nie mają wpływu. Mimo to, inwestor poinformowany może lepiej przewidzieć dane zdarzenie dzięki dodatkowym informacjom, które dostępne są tylko jemu¹⁰. Biorąc pod uwagę przedmiot transakcji wyróżnić można dwa rodzaje asymetrii informacji¹¹:

- asymetria niepełna – odnosi się do przedmiotów w formie materialnej lub usług; w tym przypadku kupujący może przed zakupem domagać się w miarę pełnej informacji (np. przetestowania produktu),
- asymetria pełna – zachodząca na rynkach, na których przedmiotem transakcji jest informacja sama w sobie, gdzie kupujący płaci za to, czego chciałby się dowiedzieć (niemożliwe jest żądanie otrzymania pełnej informacji).

Szczególną rolę asymetria informacji odgrywa na rynkach kapitałowych, na których fakt posiadania informacji mniej lub bardziej istotnych może prowadzić do znaczących konsekwencji finansowych. Opisane wcześniej możliwe wykorzystanie ważnych informacji niepublicznych, które po ujawnieniu mogą znacząco wpłynąć na decyzje inwestycyjne rynku, a tym samym na ceny instrumentów finansowych jest zabronione i nazywane *insider trading*. Określenie to dotyczy pracowników danego podmiotu lub osób pracujących na jego rzecz.

Informacje pochodzą mogą z różnych źródeł. Jak mówi *Leksykon zarządzania*, źródłami informacji mogą być miejsca, osoby, programy komputerowe, ale też obserwacje własne czy każdy inny nośnik umożliwiający uzyskanie informacji zainteresowanym¹². Wykorzystywanie wiarygodnych i skutecznych źródeł pozwala na podejmowanie najbardziej efektywnych decyzji. Źródła informacji klasyfikować można na wiele sposobów, a podstawowym kryterium jest lokalizacja powstania informacji. Tym sposobem wyróżnia się źródła wewnętrzne oraz zewnętrzne¹³. W ujęciu ogólnym źródłem wewnętrznym jest badany obiekt – przedsiębiorstwo, zdarzenie. Nośnikami tych informacji mogą być m. in.: raporty wewnętrzne, sprawozdania finansowe czy dokumenty pokontrolne. Jeśli chodzi o źródła zewnętrzne, są to wszelkie elementy otoczenia danego obiektu. Mogą to

---

⁹ J. Czekaj, *Podstawy zarządzania informacją...*, s. 17–20.

¹⁰ K. Spremann, *Asymmetrische Information*, „Zeitschrift für Betriebswirtschaft“ 1990, Vol. 60, Nr 5/6, s. 561–586.

¹¹ J. Oleński, *Ekonomika informacji. Metody*, PWE, Warszawa 2003, s. 242.

¹² M. Romanowska, *Leksykon zarządzania*, Difin, Warszawa 2004, s. 697.

¹³ T.T. Kaczmarek, *Ryzyko i zarządzanie ryzykiem*, Difin, Warszawa 2006, s. 202.

być inne przedsiębiorstwa, urzędy, instytucje finansowe, państwowe czy media. Źródła zewnętrzne podzielić można na znajdujące się w makrootoczeniu oraz mikrootoczeniu. Pierwsze dostarczają informacje państwowe, urzędowe, statystyczne czy też prawne, drugie natomiast informują o samych przedsiębiorstwach, dostawcach czy klientach. Pozyskanie informacji ze źródeł w otoczeniu mikro często jest znacznie trudniejsze, jednak nie zawsze. Informacje o planowanych fuzjach, zmianach w składzie zarządu czy prognozowanych wynikach są publikowane oraz mogą okazać się niezwykle cenne.

Na rynkach kapitałowych podstawowym źródłem informacji o procesie handlu, ale również o przepływie informacji są ceny. Równie ważny jest wolumen, informujący o liczbie akcji, która zmieniła właściciela. Rynki giełdowe cechują się znaczną różnorodnością cen poszczególnych instrumentów. Dostępne są informacje dotyczące nie tylko cen kupna i sprzedaży, ale także otwarcia, zamknięcia, czy najwyższej i najniższej ceny w danym okresie. Co więcej, często zdarza się, że inwestor w jednej chwili zawiera transakcje po różnych kursach. W takim wypadku cenę transakcyjną ustala się dzięki cenom i wolumenowi danych transakcji.

W zależności od horyzontu czasowego, który interesuje danego inwestora, zarówno ceny, jak i wolumen obserwować można z różną częstotliwością. Z obserwacji tych wyników mogą odmienne informacje. Z punktu widzenia mikro, istotny jest także *spread*, czyli różnica pomiędzy popytem a podażą oraz ceną kupna a ceną sprzedaży. Dla przeciętnego inwestora równie ważne, a być może ważniejsze od samych cen są stopy zwrotu z nich. To właśnie stopy zwrotu stanowią punkt odniesienia podczas porównywania możliwych inwestycji. Zależności między ceną a wolumenem opisywane są od lat 60. XX wieku (m.in. artykuł C.C. Yinga w 1966 r.) i badane są z różnych punktów widzenia. Jeden z nich mówi, że wolumen to zmienna mogąca w pewnym stopniu zastąpić informacje ze względu na to, że odzwierciedla intensywność ich napływu. W takim przypadku wzrost wolumenu świadczy o pojawieniu się informacji, a spadek o braku. Inny punkt widzenia opisuje wolumen jako wskaźnik potwierdzający ruch cen, a nawet je wyprzedzający. Przy wzroście wolumenu istnieje więc duże prawdopodobieństwo wzrostu cen, przy jego spadku natomiast można spodziewać się spadku cen. Jest więc to jeden ze sposobów na pozyskanie informacji o obecnych oraz możliwych przyszłych ruchach na rynku. Jest to szczególnie istotne, biorąc pod uwagę, że inwestorzy podejmują decyzje na podstawie informacji otrzymanych w różnym czasie. Kolejnym, dodatkowym źródłem informacji o możliwym kształtowaniu się cen są tak zwane „czasy trwania”. Dotyczą one zarówno ceny jak i wolumenu i rozpatrywane są w przypadku danych transakcja po transakcji. Czas trwania ceny oznacza odstęp czasowy między dwoma transakcjami dotyczącymi danego instrumentu. Czas trwania wolumenu zależy od czasu potrzeb-

nego na osiągnięcie przez wolumen założonej wartości. Analiza tych dwóch czynników ukazuje dynamikę procesów zachodzących na rynku.

Badając wpływ informacji na cenę instrumentu finansowego należy więc brać pod uwagę złożone zależności pomiędzy ceną, jej zmiennością, zwrotem i wolumenem obrotu, a także czasami trwania zarówno ceny jak i wolumenu¹⁴.

Nieustanny przepływ informacji na rynku finansowym pochodzi z różnych źródeł, ale także odbywa się dzięki różnym kanałom informacyjnym. Te także podzielić można ze względu na różne kryteria. W myśl ekonomii neoklasycznej to człowiek jest podstawowym elementem systemu gospodarczego, a więc jego dotyczy pierwsze kryterium – zmysły, dzięki którym odbiera informacje. W tym przypadku to wzrok i słuch są najważniejsze. Za pomocą wzroku docierają informacje pisemne oraz te w postaci sygnałów wizualnych. Słuch odpowiada za odbiór informacji dźwiękowych. Innym kryterium bierze pod uwagę środki pośredniczące w przekazaniu informacji. Wyróżnia się więc o kanały bezpośrednie, takie jak rozmowa czy własna obserwacja oraz kanały pośrednie, do których zalicza się media, które pozwalają na przesył informacji¹⁵. W przypadku rynków kapitałowych i giełdowych, poza tradycyjnymi przykładami takimi jak prasa, radio czy telewizja wymienić trzeba także Internet, który znacząco ułatwił wymianę informacji¹⁶. Pozwolił on na powstanie oraz rozwój wielu kanałów przepływu informacji finansowych. Serwisy rządowe, specjalizujące się w zagadnieniach ekonomicznych, giełdowe, a nawet media społecznościowe, w XXI wieku stanowią dla inwestorów tak samo ważne, o ile nie ważniejsze od tych klasycznych kanały pozyskiwania informacji potrzebnych przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych.

2. Upadek Lehman Brothers i kryzys finansowy lat 2007-2009

Choć kryzys finansowy zaczął się znacznie szybciej, gdy upadały fundusze banku Bear Stearns, to upadek Lehman Brothers – czwartego co do wielkości banku w Stanach Zjednoczonych wydaje się tym wydarzeniem, które najbardziej zapadło w pamięć oraz wzmocniło świadomość społeczeństwa dotyczącą zachodzących problemów gospodarczych. Gdy 15 września 2008 r. gigant bankowy zarządzający aktywami o wartości ponad 600 mld USD oraz zatrudniający ponad 25 000 pracowników ogłosił upadłość okazało się, że powiedzenie *too big to fail* nie zawsze się sprawdza. Wydarzenie to pociągnęło za sobą znaczne konsekwencje. Giełdy na całym świecie zareagowały momentalnie, notując znaczne straty, rozpoczęła się panika.

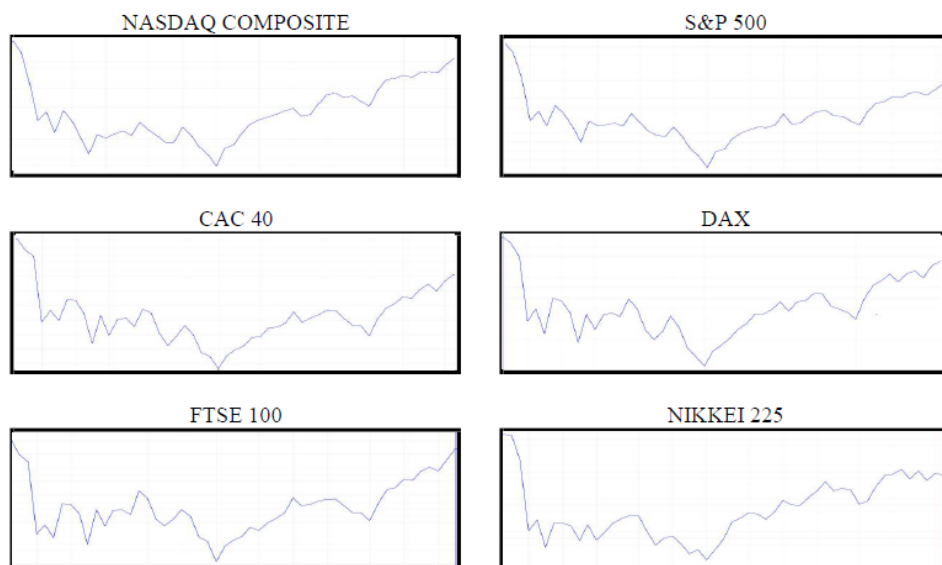
---

¹⁴ B. Będowska-Sójka, *Wpływ informacji na ceny...*, s. 25–33.

¹⁵ S. Forlicz, *Informacja w biznesie...*, s. 26–27.

¹⁶ A. Chęcińska-Zaucha, *Narzędzia wykorzystywane w komunikacji polskich przedsiębiorstw z podmiotami otoczenia na rynkach Unii Europejskiej*, „Zarządzanie i Finanse” 2013, nr 4, s. 6.

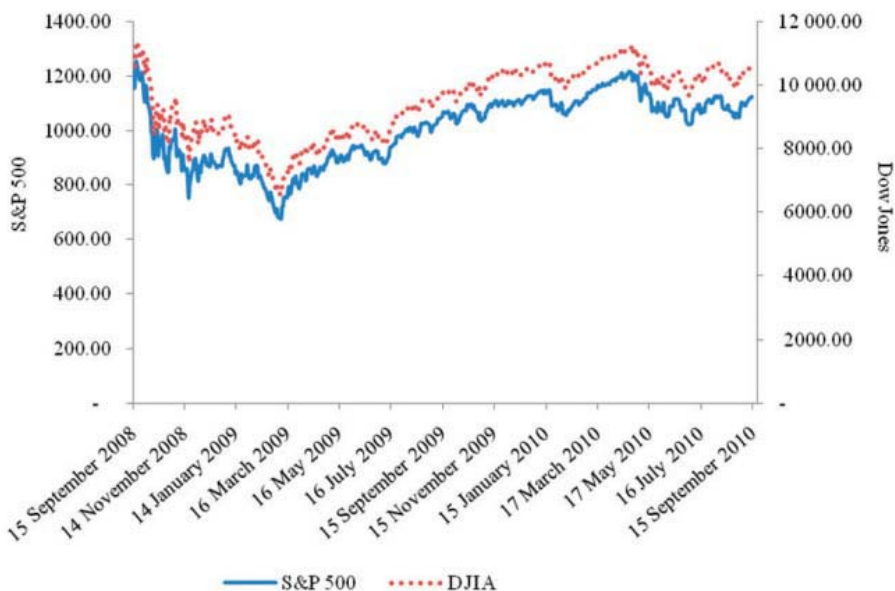
Na rysunku 1 przedstawiono wyniki wybranych indeksów światowych giełd w reakcji na wydarzenia z dnia 15 września 2008 r. Wszystkie indeksy zanotowały znaczące spadki w kolejnych dniach po ogłoszeniu upadłości banku. W okresie od 15 września do 6 października 2008 r., czyli do początku pierwszego odbicia (w interwale tygodniowym) najwięcej, bo aż 30% stracił indeks NIKKEI 225, zaraz po nim z 28% niższą uplasował się S&P 500. Najlepiej poradziły sobie indeksy DAX oraz FTSE 100 tracąc „jedynie” po 26%. Jak widać trwający kryzys znacznie się pogłębił, a indeksy największych giełd w miesiąc potrafiły stracić prawie 1/3 swoich wartości.

Rysunek 1. Zestawienie wyników wybranych indeksów giełd na świecie w okresie od 15 września 2008 r. do 15 września 2009 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wykresów ze strony TradingView, <https://pl.tradingview.com> [dostęp: 24.02.2022].

Jak widać na rysunku 2, indeksom S&P 500 oraz Dow Jones powrót do stabilnego poziomu sprzed upadku banku Lehman Brothers zajął około 2 lat. Lepiej poradził sobie m. in. indeks brytyjski, któremu powrót do tych wartości zajął nieco ponad rok. Znacznie gorzej prezentował się za to japoński NIKKEI 225, który na powrót do wartości sprzed 15 września 2008 r. potrzebował aż 4,5 roku, odbijając się dopiero na przełomie lat 2012–2013. Powyższe wyniki obrazują, jak silnym ciosem dla gospodarek całego świata był kryzys finansowy lat 2007–2009.

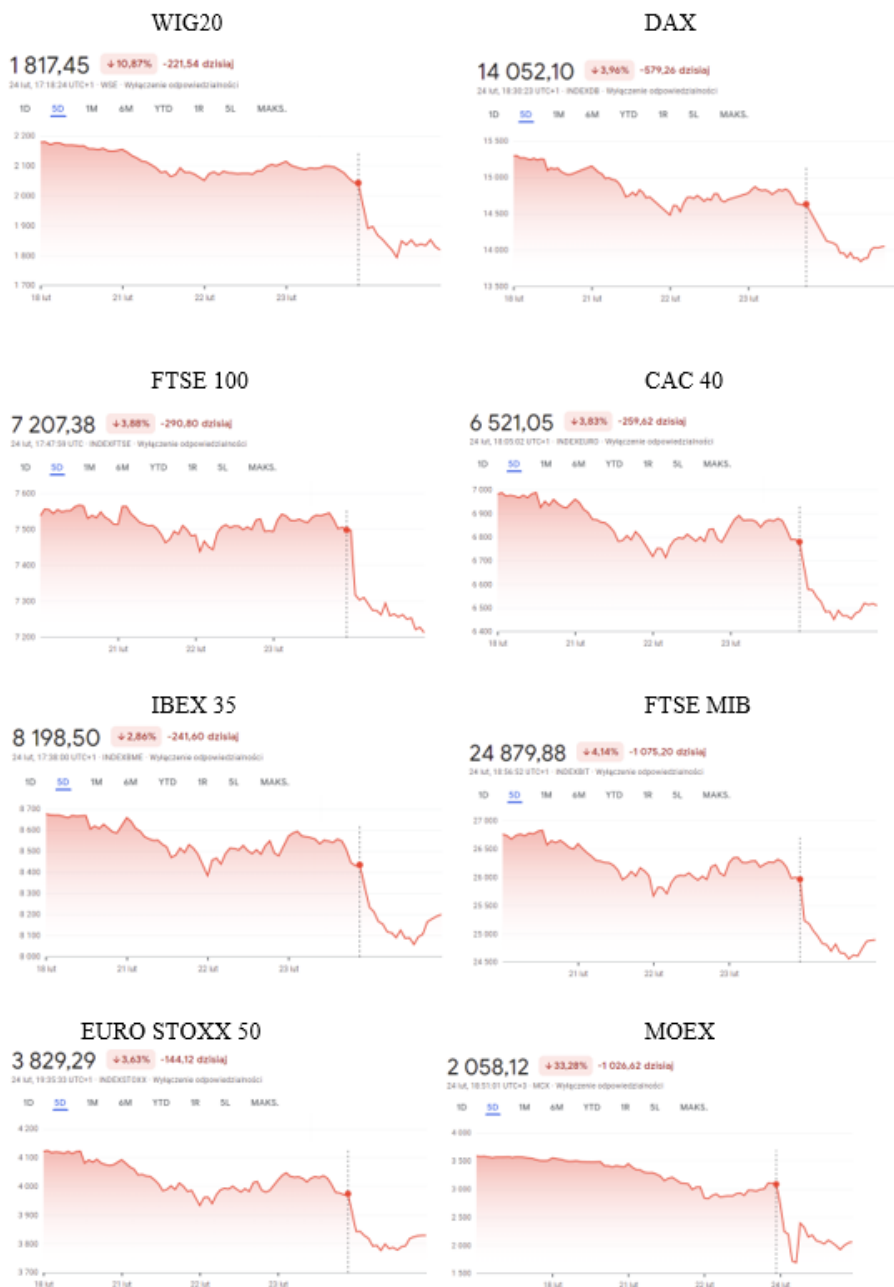
Rysunek 2. Poziom indeksów S&P 500 oraz Dow Jones Industrial Average od 15 września 2008 do 15 września 2010

Źródło: M.A. Johnson, A. Mamun, *The failure of Lehman Brothers and its impact on other financial institutions*, „Applied Financial Economics” 2012, 22: 5, s. 375–385.

3. Atak Rosji na Ukrainę

Pierwsze informacje o tym, że prezydent Rosji Władimir Putin wydał rozkaz o rozpoczęciu inwazji wojskowej na Ukrainę pojawiły się 24 lutego 2022 r. o godzinie 3:55. Po uznaniu 22 lutego 2022 r. przez Rosję niepodległości dwóch separatystycznych republik w Donbasie oraz ich późniejszych prośbach o pomoc w odparciu agresji ukraińskich wojsk rozpoczęła się inwazja wojsk rosyjskich na tereny Ukrainy.

Zdaniem Kremla cel inwazji to obrona ludzi dotkniętych prześladowaniami ze strony reżimu kijowskiego, a stać ma się to poprzez demilitaryzację Ukrainy. Ataki przeprowadzono także z terytorium Białorusi, atakując strategiczne pozycje ukraińskie, m.in. lotniska. Atak Rosji spotkał się z potępieniem większości świata, w tym państw Unii Europejskiej, Wielkiej Brytanii, Kanady czy Stanów Zjednoczonych. Na inwazję intensywnie zareagowały także giełdy papierów wartościowych. Indeksy największych europejskich giełd w dzień rozpoczęcia ataków zanotowały kilkuprocentowe straty, co ukazuje rysunek 3.

Rysunek 3. Spadki wartości indeksów wybranych europejskich giełd po ataku Rosji na Ukrainę

Źródło: opracowanie własne na podstawie Google Finance, <https://www.google.com/finance/> [dostęp: 24.02.2022].

Podczas gdy indeksy DAX, FTSE 100, CAC 40, IBEX 35, FTSE MIB oraz EURO STOXX 50 straciły średnio 3,72%, polski indeks WIG 20 stracił aż 10,87%. Te wartości wydają się jednak marginalne w porównaniu do wyników rosyjskiej giełdy. Indeks MOEX zakończył dzień ze spadkiem wartości o ponad 33% tracąc tym samym 1/3 swojej wartości w jeden dzień (rys. 3). Znacznie lepiej prezentowały się wyniki giełd w Stanach Zjednoczonych. Pomimo początkowych spadków zarówno indeks S&P 500, jak i NASDAQ Composite na koniec dnia odnotowały wzrosty¹⁷. Odmienność tych wyników związana być mogła z wygłaszanymi przez przywódców państw m.in. Wielkiej Brytanii czy Stanów Zjednoczonych zapowiedziami sankcji wobec Rosji, które miały miejsce już po zamknięciu europejskich giełd¹⁸.

Warto także sprawdzić wyniki tych samych indeksów po miesiącu od ataku na Ukrainę (rys. 4). Jak widać na rysunku 4, jedynie polski indeks WIG20 zdołał odzyskać straty do 24.03.2022 r. i znaleźć się „nad kreską”, która wyznacza poziom indeksu sprzed ataku Rosji na Ukrainę.

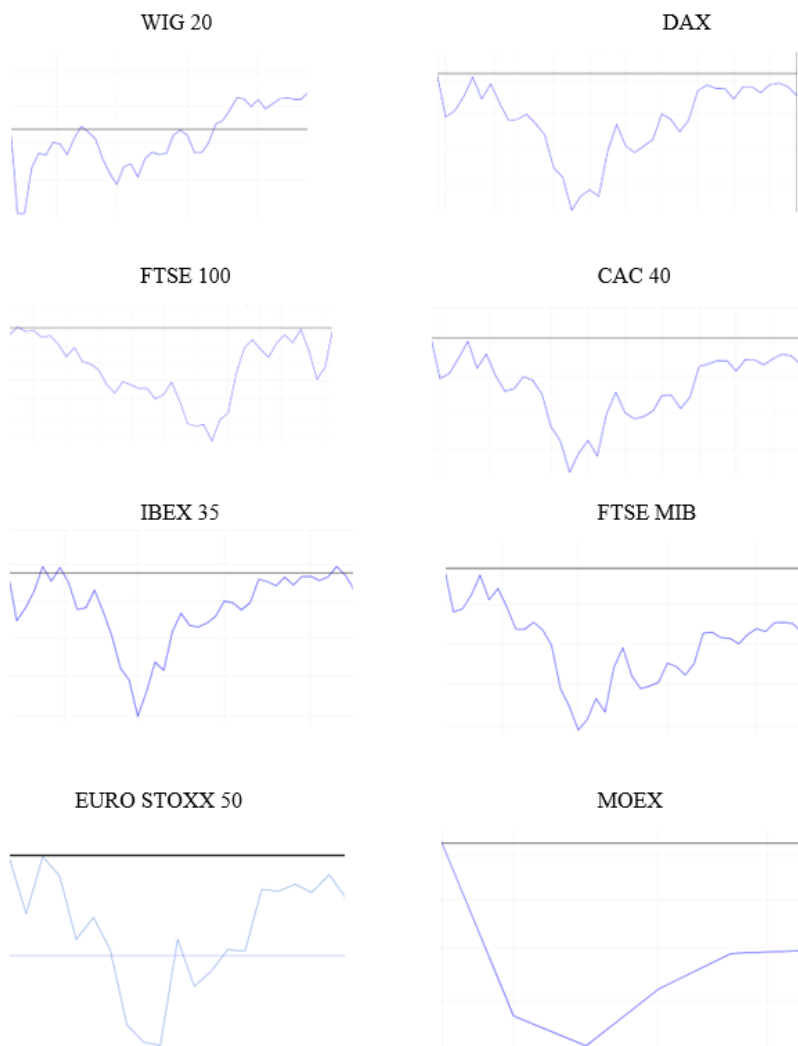
Po początkowych, największych spadkach (nie licząc rosyjskiego indeksu), zaliczył 4,02% wzrost względem ostatniego dnia notowań przed atakiem. Na drugim miejscu znalazł się brytyjski FTSE 100 ze stratą o wartości 0,4%. Kolejne były: hiszpański IBEX 35 ze stratą 1,3%, niemiecki DAX ze stratą 2,4%, europejski indeks EURO STOXX 50, który utracił 2,6% swojej wartości sprzed ataku, francuski CAC 40 ze stratą 2,9% oraz włoski FTSE MIB, który zanotował stratę aż 6,4% wartości. Rosyjska giełda została zamknięta już dzień po ataku, w celu zatrzymania jej dalszych spadków. Po początkowej utracie ponad 1/3 swojej wartości indeks otwarto dopiero 24.03.2022 r. Tego dnia indeksowi udało się odbić do poziomu -16,4% wartości względem ostatniego dnia notowań przed atakiem na Ukrainę. Jak widać, w miesiąc po ataku niemal wszystkie giełdy europejskie pozostały „pod kreską”, po drodze zaliczając kolejne spadki, które związane były z zaogniającym się konfliktem w Ukrainie oraz m.in. obawami inwestorów o dostawę surowców¹⁹.

---

¹⁷ Strona investing.com, <https://www.investing.com/news/stock-market-news/futures-dive-as-russia-invades-ukraine-nasdaq-bear-market-in-sight-2771029> [dostęp: 24.02.2022].

¹⁸ Strona Bankier.pl, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Wielka-Brytania-naklada-sankcje-na-Rosje-8285163.html> [dostęp: 24.02.2022].

¹⁹ Strona Yahoo Finance, <https://finance.yahoo.com/news/stock-market-news-mar-7-144302385.html> [dostęp: 20.04.2022].

Rysunek 4. Wartości indeksów wybranych europejskich giełd miesiąc po ataku Rosji na Ukrainę

Źródło: opracowanie własne na podstawie wykresów ze strony Stooq, <https://stooq.com/> [dostęp: 20.04.2022].

Podsumowanie

Pozornie proste i intuicyjne rozumienie istoty informacji okazuje się niezwykle trudne. Dla jednych jest to „jedynie” treść wyrażona za pomocą znaków językowych i pozajęzykowych, strumień danych wymagający odpowiedniej interpretacji. Dla innych jest to dobro mogące zaspokoić określone potrzeby, a więc

i posiadające wartość. Aby była użyteczną, informacja powinna posiadać odpowiednie właściwości i cechy. W kontekście ekonomii istotny jest też dostęp do informacji, w teorii równy dla wszystkich uczestników rynku, w praktyce bardzo zróżnicowany. Jego asymetria może doprowadzić do nadużyć mających konsekwencje nie tylko finansowe, ale także prawne. Postęp techniczny oraz digitalizacja ułatwiają jednak dostęp do informacji, a serwisy internetowe stopniowo zastępują jej klasyczne źródła. W kontekście ekonomicznym istotę informacji w praktyce ukazują wydarzenia polityczne i gospodarcze takie jak kryzys finansowy lat 2007–2009 czy wojna w Ukrainie. Działania rynku pod wpływem takich informacji są błyskawiczne, zachodzą w mgnieniu oka, natomiast walka z ich skutkami trwać może latami.

Informacja jest więc niezwykle ważna i choć dla niektórych może wydawać się jedynie sposobem na komunikację, to jej wpływ, zarówno pozytywny, jak i negatywny odczuć można niemal na każdym kroku.

Bibliografia

- Bankier.pl, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Wielka-Brytania-naklada-sankcje-na-Rosje-8285163.html>.
- Begg D., Fisher S., Dornbusch R., *Mikroekonomia*, PWE, Warszawa 2003.
- Będowska-Sójka B., *Wpływ informacji na ceny instrumentów finansowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2014.
- Chęcińska-Zauch A., *Narzędzia wykorzystywane w komunikacji polskich przedsiębiorstw z podmiotami otoczenia na rynkach Unii Europejskiej*, „Zarządzanie i Finanse” 2013, nr 4.
- Czekaj J., *Podstawy zarządzania informacją*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2012.
- Forlicz S., *Informacja w biznesie*, PWE, Warszawa 2008.
- Google Finance, <https://www.google.com/finance/>.
- Grabowski M., Zając A., *Dane, informacja, wiedza – próba definicji*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2009, nr 798.
- Investing.com, <https://www.investing.com/news/stock-market-news/futures-dive-as-russia-invades-ukraine-nasdaq-bear-market-in-sight-2771029>.
- Johnson M.A., Mamun A., *The failure of Lehman Brothers and its impact on other financial institutions*, „Applied Financial Economics” 2012, 22: 5.
- Kaczmarek T.T., *Ryzyko i zarządzanie ryzykiem*, Difin, Warszawa 2006.
- Lyons J., *Semantyka*, PWN, Warszawa 1984.
- Oleński J., *Ekonomika informacji. Metody*, PWE, Warszawa 2003.
- Romanowska M., *Leksykon zarządzania*, Difin, Warszawa 2004.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 596/2014 z dnia 16 kwietnia 2014 r. w sprawie nadużyć na rynku, art. 7 ust 1.
- Spremann K., *Asymmetrische Information*, „Zeitschrift für Betriebswirtschaft” 1990, Vol. 60, Nr 5/6.
- Stefanowicz B., *Informacja*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa 2010.

Stooq, <https://stooq.com/>.

TradingView, <https://pl.tradingview.com>.

Yahoo Finance, <https://finance.yahoo.com/news/stock-market-news-mar-7-144302385.html>.

Streszczenie

Informacja jest niezwykle ważnym elementem funkcjonowania dzisiejszego świata. Niezbędna jest zarówno w codziennym życiu, jak i sytuacjach złożonych, takich jak zarządzanie funduszami na rynkach kapitałowych. W niniejszym artykule podjęto próbę zdefiniowania informacji samej w sobie, ukazania jej istoty oraz jej wpływu na rynki. W pierwszej części pracy przedstawiono różnorodne definicje informacji, scharakteryzowano jej właściwości i cechy. Zwrócono uwagę na subiektywizm oraz asymetrię w odbiorze informacji, a także mogące z nich wyniknąć nadużycia. Ukazano związek informacji z rynkiem kapitałowym, wyszczególniono jej podstawowe źródła oraz kanały informacyjne pozwalające na jej przepływ. W dalszej części pracy skupiono się na ukazaniu wpływu pojawienia się informacji o niespodziewanych wydarzeniach politycznych czy gospodarczych na rynki kapitałowe. W tym celu wybrano największy kryzys finansowy XXI wieku – kryzys lat 2007–2009 oraz bieżący konflikt w Ukrainie. Ukazano reakcję rynków na początkowe informacje o tych wydarzeniach ale także ich zachowanie w czasie. Przy tworzeniu artykułu wykorzystano publikacje książkowe, artykuły, akty prawne oraz informacje pozyskane z internetowych stron branżowych.

Słowa kluczowe: informacja, asymetria informacji, rynek kapitałowy, giełda

THE IMPACT OF INFORMATION ON THE CAPITAL MARKET

Summary

Information is an extremely important part of how the world works today. It is necessary both in everyday life and in complex situations such as fund management on capital markets. This article attempts to define information itself, to show its essence and its influence on the markets. In the first part of the paper various definitions of information are presented, its properties and characteristics are characterised. The subjectivity and asymmetry in the reception of information, as well as the abuses that may result from them, are pointed out. The relation of information to the capital market is shown, its basic sources and information channels allowing its flow are specified. In the further part of the work, the focus is on showing the impact of the appearance of information on unexpected political or economic events on the capital markets. For this purpose, the biggest financial crisis of the XXI century was chosen - the crisis of 2007–2009 and the current conflict in Ukraine. The reaction of the markets to the initial information about these events, as well as their behaviour over time was shown. The article is based on books, articles, legal acts, and information obtained from industry websites.

Key words: information, information asymmetry, capital market, stock exchange

Tymon Markiewicz

I rok SSM, Prawo

Uniwersytet Gdański, Wydział Prawa i Administracji

ORCID 0000-0002-9739-8179

DZIAŁANIA REGULACYJNE ORGANIZACJI MIĘDZYNARODOWYCH W ZAKRESIE ZWALCZANIA NIEUCZCIWYCH PRAKTYK PODATKOWYCH W UNII EUROPEJSKIEJ

Wstęp

Jednym z wiodących zadań instytucji i organizacji międzynarodowych jest przeciwdziałanie zjawisku występowania nieuczciwych praktyk podatkowych, a w szczególności prania pieniędzy. O ile problemy te w formie zorganizowanej towarzyszą światu od czasów starożytnych, stały się one wyjątkowo dotkliwe wraz ze zdominowaniem współczesnej gospodarki przez przedsiębiorstwa działające w skali globalnej, niejednokrotnie posuwające się do zredukowania kwoty uiszczanych podatków. Unikanie opodatkowania powoduje straty zarówno dla budżetów państw, jak i ich obywateli. Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie wybranych metod obchodzenia prawa podatkowego, a także przegląd rozwiązań stosowanych przez organizacje międzynarodowe, np.: Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) czy ugrupowania integracyjne, takie jak Unia Europejska (UE). W pracy dokonano także próby oceny zmian wywołanych przez podjęte środki przeciwdziałania oszustwom podatkowym, z uwzględnieniem przykładów wpływu regulacji na funkcjonowanie wiodących podmiotów rynku technologicznego oraz rynku dóbr luksusowych. Wykorzystano metodę analizy opisowej oraz analizy danych statystycznych publikowanych przez Komisję Europejską, Eurostat oraz OECD, a także takie podmioty, jak ActionAid czy BBC.

1. Istota nieuczciwych praktyk podatkowych i raje podatkowe

Przedsiębiorstwa o skali globalnej podejmują liczne działania, by zmniejszyć kwotę uiszczanych podatków dochodowych. Według szacunków OECD zabiegi te mogą kosztować budżety państw od 100 do nawet 240 mld USD rocznie, co

w szczególnej mierze dotyka kraje rozwijające się, takie jak: Brazylia, Nigeria, Indie, Bangladesz czy Indonezja¹.

Unikanie opodatkowania (*tax avoidance*) to działanie polegające na zmniejszeniu kwoty podatku i jednoczesnej maksymalizacji zysku. W tym celu stosuje się przykładowo odroczenie płatności podatku lub uiszczenie podatku według niższej stawki podatkowej (*tax arbitrage*)². O ile część sposobów unikania opodatkowania stoi w bezpośredniej sprzeczności z prawem, większość wykorzystuje jedynie luki prawne w celu jego omijania. Ustalenie zgodności z prawem działań podejmowanych przez podatnika w celu uniknięcia opodatkowania obejmuje ocenę: motywu działania, fikcyjnego charakteru działania, kwoty oszczędzonej dzięki redukcji odpowiedzialności podatkowej, a także sposobu działania władz podatkowych w zakresie przekazywania informacji podatkowych i transparentności regulacji stosowanych w danym kraju³.

Odrębnym działaniem jest uchylanie się od płacenia podatków (*tax evasion*). Jest ono zawsze nielegalne, ponieważ opiera się na fałszowaniu zeznań podatkowych lub braku wymaganego prawem zgłoszenia przez podatnika prowadzonej przez niego działalności⁴. Może ono również wynikać z nielegalności dochodów stanowiących przedmiot opodatkowania.

Regularne omijanie lub łamanie prawa przez przedsiębiorstwa międzynarodowe zapewnia im przewagę nad działającymi w mniejszej skali przedsiębiorstwami lokalnymi, a jednocześnie umniejsza autorytet prawa w oczach podatników. Co więcej, działania mające na celu uchylenie się od podatku bądź uniknięcie opodatkowania pozostawiają lukę w budżetach państwowych, co zmniejsza możliwości inwestycyjne państw, np. w zakresie dofinansowywania służby zdrowia lub lokalnych przedsiębiorców.

Najczęściej stosowanym przez korporacje międzynarodowe działaniem, mającym na celu uchylenie się od podatków, jest wykorzystywanie rajów podatkowych (znanych również jako „oazy podatkowe” lub „jurysdykcje *offshore*”). Są to terytoria administracyjne o przystępnych wymogach licencyjnych i regulacyjnych dla przedsiębiorstw oraz banków, posiadające niską albo zerową stopę podatkową w odniesieniu do poszczególnych kategorii dochodów, jak również wysoki poziom ochrony tajemnicy bankowej lub handlowej⁵. Rajy podatkowe charakteryzuje również brak specyficznych ograniczeń co do wymiany lub wywozu walut, jak i transferów kapitałowych. Często są to jednostki terytorialne o niewielkiej powierzchni i liczbie ludności. Tak sprecyzowane warunki zachęcają przedsię-

---

¹ *Understanding Tax Avoidance*, OECD 2021, <https://www.oecd.org/tax/beps/> [dostęp: 23.03.2022].

² E. Najlepszy, *Finanse międzynarodowe przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2013, s. 398.

³ J. Grzywacz, *Pranie pieniędzy*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2010, s. 56.

⁴ *Ibidem*, s. 57.

⁵ T. Lipowski, *Raje podatkowe a unikanie opodatkowania*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2004, s. 140.

biorców do przenoszenia kapitału z kraju macierzystego i lokowania go w oazie podatkowej, przykładowo poprzez wykorzystywanie zagranicznych centr finansowych. Działanie takie określane jest mianem *offshoringu*⁶.

Skala problemu *offshoringu* została uwidoczniiona w 2016 r. podczas skandalu *Panama Papers*⁷ – wycieku 11,5 mln dokumentów z kancelarii prawnej Mossack Fonseca, zawierających dane operacyjne przedsiębiorstw mających zarejestrowane w Panamie siedziby, ze względu na cechy tego kraju jako rajy podatkowego i centrum transferów kapitałowych. Wśród ujawnionych informacji znalazła się dokumentacja transferów spółek, których interesariuszami byli członkowie 12 ówczesnych rządów państw, w tym Pakistanu czy Iraku, a także prezydent Federacji Rosyjskiej, Vladimir Putin, którego zysk z nielegalnej działalności szacowano na 2 mld USD⁸. Sytuacja ta poskutkowała wpisaniem państw podejrzanych o stosowanie nieuczciwych praktyk na tzw. szarą listę FATF. Oznacza to w konsekwencji aktywne monitorowanie przez FATF transparentności gospodarczej rządów tych państw. Dokumenty ujawnione w ramach „Panama Papers” rzuciły również nowe światło na nieuczciwe praktyki finansowe na rynku sztuki, ujawniając rolę tajemnicy bankowej w handlu dziełami sztuki. Na jaw wyszła m.in. historia aukcji z listopada 1997 r., przeprowadzonej przez dom aukcyjny Christie’s, podczas której rodzina Ganz’ów sprzedała swoją kolekcję obrazów, wartą 168 mln USD⁹. Jak się okazało, pół roku wcześniej rzeczona rodzina sprzedała potajemnie tę kolekcję spółce *offshore*, należącej do miliardera Joe Lewisa, faktycznego beneficjenta aukcji Christie’s¹⁰.

Oazy podatkowe są klasyfikowane między innymi ze względu na zakres oferowanych przywilejów. Oazy ogólne to najczęściej niewielkie, suwerenne kraje oferujące najszerszy zakres gwarancji gospodarczych, fiskalnych, politycznych i sądowych w celu przyciągnięcia inwestycji i uzyskania źródeł finansowania (np. Haiti, Jamajka)¹¹. Oprócz nich wyróżnia się także oazy specjalistyczne, będące państwami rozwiniętymi o ogólnie wysokich stopach podatku dochodowego, charakteryzujące się preferencjami podatkowymi dla danych sektorów lub gałęzi gospodarki (np. Luksemburg, Irlandia). E. Najlepszy wyodrębnia także raje po-

---

⁶ J. Rymarczyk, *Biznes międzynarodowy*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2012, s. 458.

⁷ L. Harding, *What you need to know about the Panama Papers*, „The Guardian”, 05.04.2016, <https://www.theguardian.com/news/2016/apr/03/what-you-need-to-know-about-the-panama-papers> [dostęp: 02.04.2022].

⁸ *Ibidem*.

⁹ *How offshore firm helped billionaire change the art world forever*, „The Guardian”, 07.04.2020, <https://www.theguardian.com/news/2016/apr/07/panama-papers-joe-lewis-offshore-art-world-picasso-christies> [dostęp: 03.04.2022].

¹⁰ *What the Panama Papers reveal about the art market*, „New York Times”, 11.04.2016, <https://www.nytimes.com/2016/04/12/arts/design/what-the-panama-papers-reveal-about-the-art-market.html> [dostęp: 03.04.2022].

¹¹ J. Grzywacz, *Pranie pieniędzy...*, s. 63–64.

datkowe ze względu na zakres korzyści podatkowych, dzieląc je na takie obszary, gdzie nie płaci się podatków od dochodów kapitałowych, zysków kapitałowych i darowizn lub płaci się je w niskiej wysokości, bądź stosowane są specjalne przywileje podatkowe¹².

Raje podatkowe można również podzielić według stosowanego przez OECD kryterium wysokości opodatkowania. Wyróżnia się zatem¹³:

- raje podatkowe w ujęciu wąskim, o braku podatków dochodowych od osób fizycznych lub prawnych, np. Liechtenstein, Bahamy,
- raje podatkowe o niskich stawkach podatkowych w przypadku dochodów osiągniętych za granicą, np. Cypr, Panama,
- raje podatkowe ograniczone, o wysokich stawkach podatkowych, oferujące przywileje podatkowe dla wybranych rodzajów działalności gospodarczej, np. Luksemburg, Irlandia.

Korporacje międzynarodowe przeważnie wykorzystują raje podatkowe na jeden z dwóch sposobów – płacąc niższe podatki zgodnie z lokalnym prawem i prawem kraju, z którego się wywodzą, bądź legalizując pozyskane z nielegalnych źródeł środki. Pranie pieniędzy w ten sposób polega na legalnym wprowadzeniu do obiegu środków nabytych w sposób nielegalny według prawa kraju, z którego się wywodzą. Transfer zysków pomiędzy krajami opiera się na minimalizacji dochodów osiągniętych w państwie macierzystym, np. przez zwiększenie kosztów utrzymania spółki lub manipulację pożyczkami i wysokością oprocentowania. Alternatywnie zwiększane są koszty uzyskiwania przychodu spółek operujących w kraju podatkowym, powiązanych osobowo lub kapitałowo z przedsiębiorstwem macierzystym. W wielu korporacjach międzynarodowych funkcjonują specjalnie wyodrębnione działy zarządzania podatkami¹⁴.

Skala problemu staje się nadmiernie widoczna w przypadku największych spółek technologicznych. Według danych ActionAid, trzy największe korporacje technologiczne – Google, Microsoft oraz Facebook (spółka od 2022 r. funkcjonująca pod nazwą Meta) – były w stanie, przy wykorzystaniu rajów podatkowych, zaoszczędzić łączną kwotę 3 mld USD¹⁵ tylko w okresie od marca 2020 r., przyjmowanego za początek pandemii COVID-19, do początku 2021 r. ActionAid wyróżnia wśród krajów najbardziej poszkodowanych przez powyższe działania Indie, Indonezję, Brazylię, Nigerię i Bangladesz¹⁶. Gdyby pieniądze trafiły do

---

¹² E. Najlepszy, *Finanse międzynarodowe przedsiębiorstw...*, s. 398.

¹³ J. Grzywacz, *Pranie pieniędzy...*, s. 63–64.

¹⁴ J. Rymarczyk, *Biznes międzynarodowy...*, s. 457.

¹⁵ Facebook, Google and Microsoft 'avoiding \$3bn in tax in poorer nations', BBC Business, 26.10.2020, <https://www.bbc.com/news/business-54691572> [dostęp: 28.03.2022].

¹⁶ *Ibidem*.

budżetów wymienionych państw, mogłyby przyczynić się do walki z pandemią przez opłacenie wynagrodzeń ponad 700 tys. pracowników medycznych¹⁷.

2. Przeciwdziałanie nieuczciwym praktykom podatkowym – działania Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju

Powstała w 1961 r. Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju zrzesza 38 krajów członkowskich, wśród których od 1996 r. znajduje się również Polska. Aktualnie jednym z wiodących celów OECD jest wykorzystywanie kooperacji gospodarczej i prawnej krajów członkowskich w sferze podatkowej w celu zaadoptowania postulatów listy „Czterdziestu Rekomendacji”¹⁸. Lista ta została wydana w 1990 r. przez Grupę Specjalną ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (Financial Action Task Force, FATF), a następnie uaktualniona w 2003 r. Zawiera ona propozycje rozwiązań mających na celu przeciwdziałanie praniu pieniędzy i oszustwom podatkowym. Jako przykład proponowanego działania służyć może delegalizacja banków bezsiedzibowych (*shell banks*) – podmiotów prowadzących działalność finansową na terenie danego państwa przy jednoczesnym braku fizycznej obecności w obrębie jego granic. Rekomendacje działań na tle prawnym obejmują również zaostrzenie regulacji dotyczących działalności podmiotów wykorzystywanych w procedurze prania pieniędzy, w tym chociażby domów aukcyjnych czy banków. Jednym z głównych postulatów w tym zakresie jest stworzenie instytucji, w tym rejestrów, odpowiedzialnych za weryfikowanie zaplecza finansowego klientów podmiotów objętych nowymi regulacjami.

Od 2015 r. OECD połączyło siły z organizacją międzynarodową Group of Twenty (G20)¹⁹, doprowadzając do współpracy 141 państw wysoko rozwiniętych, jak i rozwijających się, w ramach wspólnej inicjatywy „Inclusive Framework on BEPS”²⁰. BEPS to projekt prowadzony przez OECD i G20, pozwalający poszczególnym państwom na walkę z oszustwami podatkowymi. Nazwa jest skrótem od *Base Erosion and Profit Shifting*, czyli nazwy strategii stosowanych przez korporacje międzynarodowe do unikania lub uchylania się od opodatkowania, stanowiących największe zagrożenie dla spójności i efektywności systemów podatkowych. Projekt koncentruje się na takich kwestiach, jak zmiany regulacyjne w celu zwiększenia transparentności podatkowej, monitorowanie działalności gospodarczej podmiotów na poziomie międzynarodowym i na obszarach państw

---

¹⁷ Facebook, *Google and Microsoft 'avoiding \$3bn in tax in poorer nations'*, BBC Business, op. cit.

¹⁸ *40 recommendations*, Financial Action Task Force, <https://www.cfatf-gafic.org/documents/fatf-40r> [dostęp: 29.03.2022].

¹⁹ Group of Twenty, <https://g20.org/> [dostęp: 03.04.2022].

²⁰ *Understanding Tax Avoidance*, OECD 2021...

członkowskich oraz ujednolicanie systemów podatkowych w państwach członkowskich.

3. Przeciwdziałanie nieuczciwym praktykom podatkowym przez Unię Europejską

Kluczowym działaniem podjętym przez Unię Europejską w celu przeciwdziałania nieuczciwym praktykom podatkowym było wprowadzenie tzw. V Dyrektywy AML, czyli Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej 2018/843 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniającej dyrektywę (UE) 2015/849 w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy i finansowania terroryzmu oraz zmieniającej dyrektywę 2009/138/WE i 2013/36/WE²¹. Akt ten zmienił obowiązującą uprzednio od 2015 r. IV Dyrektywę AML²². Proces implementacji V Dyrektywy AML przez państwa członkowskie zakończył się 10 stycznia 2020 r. Do jej głównych celów należy przede wszystkim zwiększenie transparentności transakcji na rynku międzynarodowym, a także zacieśnienie współpracy państw UE w sprawie monitorowania i zapobiegania praniu pieniędzy oraz finansowaniu działań terrorystycznych.

V Dyrektywa AML rozszerzyła zatem grono instytucji obowiązanych o banki, zakłady ubezpieczeniowe, galerie sztuki i domy aukcyjne (w wypadku transakcji lub szeregów transakcji przekraczających 10 tys. EUR), a także kancelarie prawne²³. Instytucje obowiązane to grupa podmiotów zobowiązanych do wprowadzania i nadzorowania wewnętrznych procedur w celu monitorowania, zgłaszania i przeciwdziałania praniu pieniędzy. Akt ten wprowadził również nowe środki ochrony prawnej, czyli instytucję tzw. sygnalistów²⁴, będących osobami zgłaszającymi niepokojące zachowania gospodarcze przejawiane przez przedsiębiorstwa. Dyrektywa pozwala instytucjom monitorującym aktywność gospodarczą na zbieranie większej ilości danych, przykładowo na temat źródeł majątku

---

²¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/843 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniająca dyrektywę (UE) 2015/849 w sprawie zapobiegania wykorzystaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu oraz zmieniająca dyrektywy 2009/138/WE i 2013/36/UE, Dz.U. UE, L.2018.156.43 z dnia 19.06.2018 r.

²² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz dyrektywę Komisji 2006/70/WE, Dz.U. UE, L.2015.141.73 z dnia 05.06.2015 r.

²³ K. Urbanowicz-Sobczak, *Nowe obowiązki instytucji obowiązanych na podstawie dyrektywy AML*, Legalis 27.09.2021, <https://legalis.pl/nowe-obowiazki-instytucji-obowiazanych-na-podstawie-dyrektywy-aml/> [dostęp: 24.03.2022].

²⁴ *Ibidem*.

osób prawnych i osób fizycznych. Wydłużono również okres przechowywania dokumentacji oraz wyników analiz do 5 lat od przeprowadzenia transakcji²⁵.

Unia Europejska doprowadziła również do zintegrowania ogólnodostępnych krajowych rejestrów beneficjentów rzeczywistych, zrzeszających listy transakcji międzynarodowych oraz ich strony i faktycznych beneficjentów²⁶. Co więcej, V Dyrektywa AML zaostrzyła również regulacje dotyczące anonimowego zakupu kart przedpłaconych o wartości do 50 EUR oraz zobligowała podmioty zajmujące się wymianą walut lub handlem walutami wirtualnymi do stosowania przepisów mających na celu przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu²⁷.

4. Ocena zmian wprowadzonych przez organizacje międzynarodowe w zakresie przeciwdziałania nieuczciwym praktykom podatkowym na tle pandemii COVID-19

Nominalne światowe PKB w 2020 r. wynosiło 84,7 bln USD²⁸. Według oszacowań FATF, 3,6% tej kwoty, czyli 3 bln USD, to środki pozyskane w sposób nielegalny. Co więcej, 2,7% światowego PKB, czyli równowartość 2,2 bln USD, to środki legalizowane corocznie w procedurze prania pieniędzy²⁹. Dwie z najczęściej stosowanych metod prania pieniędzy, tj. z użyciem transferów lub lokat bankowych oraz poprzez handel dziełami sztuki, były do niedawna relatywnie łatwe do zastosowania przez przestępców ze względu na nieprecyzyjność regulacji lub niedostateczność instytucji weryfikujących zaplecze klientów banków i domów aukcyjnych.

Wraz z początkiem pandemii COVID-19 w marcu 2020 r., podczas, gdy uwaga rządów i organizacji międzynarodowych skupiona była na walce z globalnym zagrożeniem, zjawisko unikania opodatkowania przybrało na sile, w szczególności ze względu na digitalizację procesów operacyjnych przenoszonych do innych lokalizacji oraz wymuszoną przez pandemię przemianę z pracy stacjonarnej w pracę zdalną, a zatem oderwanie działalności od siedziby spółki. Według raportu WHO obejmującego analizę funkcjonowania gospodarki w 100 krajach, wydatki na służbę zdrowia były w 2020 r. niższe w badanych państwach rozwija-

---

²⁵ *The 5th anti-money laundering directive*, Deloitte 2018, <https://www2.deloitte.com/uk/en/pages/financial-services/articles/fifth-anti-money-laundering-directive.html> [dostęp: 24.03.2022].

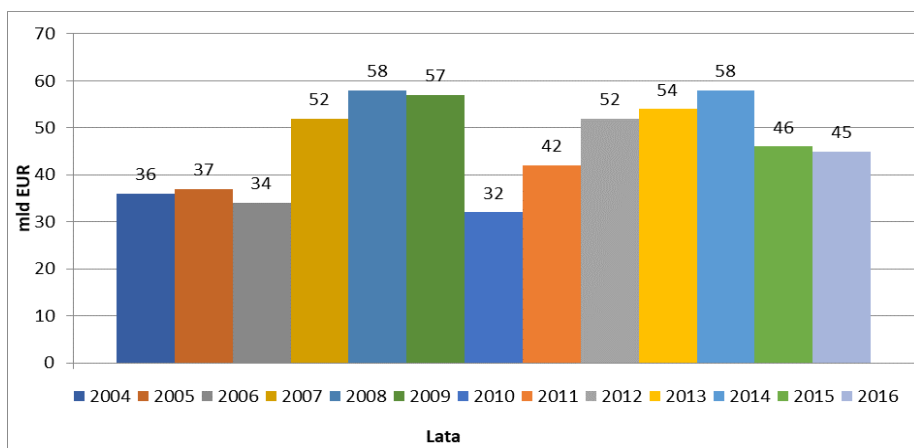
²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *World GDP*, The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> [dostęp: 04.04.2022].

²⁹ *How the pandemic has fuelled money laundering*, „The Financial Times”, 16.03.2021, <https://transact.ft.com/pandemic-fuelled-money-laundering/> [dostęp: 24.03.2022].

jących się niż kwoty uzyskane przez funkcjonujące w owych państwach podmioty gospodarcze poprzez unikanie opodatkowania. Odzyskanie tych środków przez budżety państw pozwoliłoby na zwiększenie wydatków na służbę zdrowia w badanych krajach o wartość od 54 USD do 91 USD *per capita*³⁰.

Rysunek 1. Dochody utracone przez kraje UE wskutek zjawiska unikania opodatkowania w latach 2004–2016 (mld EUR)

Źródło: *Estimating International Tax Evasion by Individuals*, European Commission's Directorate-General for Taxation and Customs Union, „Taxation Papers” 2019, No. 76, s. 17, 2019.4981_ms_17-10-2019 (europa.eu) [dostęp: 03.04.2022].

V Dyrektywa AML oraz „Inclusive Framework on BEPS” doprowadziły do wprowadzenia przez 141 państw świata daleko idących zmian w swoich systemach podatkowych, jednocześnie oferując narzędzia pozwalające nadzorować przestrzeganie prawa podatkowego przez przedsiębiorstwa międzynarodowe. Do najbardziej zauważalnych zmian legislacyjnych należą te, które zostały wprowadzone przez Irlandię, Francję i Stany Zjednoczone. W październiku 2021 r. Irlandia zwiększyła wysokość podatku dochodowego dla przedsiębiorstw międzynarodowych z 12,5% do 15%³¹. We Francji w kwietniu 2020 r. wprowadzono nowy podatek dochodowy dla przedsiębiorstw międzynarodowych w wysokości 3% dochodów osiągniętych na rynku francuskim³². W USA natomiast administracja prezydenta Joe Bidena wdrożyła w marcu 2022 r. nowy, progresywny

³⁰ S. Lemaître, *Covid-19 – will tax justice finally triumph?*, Christian Michelsen Institute, 2020, <https://www.cmi.no/publications/7235-covid-19-will-tax-justice-finally-triumph> [dostęp: 03.04.2022].

³¹ P. Halpin, *Ireland, the low-tax European home of Apple, Facebook, and Google, will raise its corporate tax rate to 15%, joining a global agreement*, Reuters, 08.10.2021, <https://www.businessinsider.com/ireland-corporation-tax-facebook-google-apple-15-minimum-rate-2021-10?IR=T> [dostęp: 02.04.2022].

³² *Facebook agrees to pay France €106m in back taxes*, BBC Business, 24.08.2020, <https://www.bbc.com/news/business-53894959> [dostęp: 24.03.2022].

podatek dochodowy dla przedsiębiorców dysponujących majątkiem przekraczającym 100 mln USD, o wysokości minimum 20% dochodów³³.

Działania OECD i UE przynoszą również sukcesy na gruncie regulacji dotyczących międzynarodowej współpracy gospodarczej i administracyjnej. W samym 2020 r. państwa członkowskie powyższych organizacji zawarły łącznie 76 bilateralnych lub multilateralnych umów międzynarodowych w sprawie współpracy w zakresie monitorowania i zapobiegania przestępstwom podatkowym³⁴. Na podstawie jednej z nich, kraje UE wstrzymują ulgi podatkowe i wsparcie finansowe dla przedsiębiorstw korzystających z rajów podatkowych. Wydłużenie okresu przechowywania dokumentacji przez instytucje obowiązane, a także objęcie rejestrem domów aukcyjnych i galerii sztuki stanowi bezpośrednią realizację „Czterdziestu Rekomendacji” FATF i przyczynia się do ograniczenia możliwości legalizacji wysokich kwot pieniężnych poprzez transakcje na rynku sztuki. Wprowadzenie wymogu weryfikacji tożsamości podczas zakupu kart przedpłaconych odbiera natomiast przestępcom możliwość dokonywania za ich pomocą anonimowych transakcji, niemożliwych do przypisania konkretnemu podmiotowi gospodarczemu. Zintegrowanie państwowych rejestrów beneficjentów transakcji międzynarodowych pozwala z kolei na intensyfikację współpracy państw w procesie wykrywania i karania przestępców dopuszczających się nieuczciwych praktyk finansowych.

Podsumowanie

Wspólne inicjatywy w zakresie przeciwdziałania unikaniu opodatkowania pozwoliły krajom UE zmniejszyć lukę budżetową wynikającą z nieuczciwych działań wiodących korporacji rynku technologicznego oraz dóbr luksusowych. Na początku 2022 r. inicjatywa „Inclusive Framework on BEPS” doprowadziła m.in. do rozstrzygnięcia trwającego dekadę sporu podatkowego pomiędzy Francją a spółką Facebook. Zarejestrowana w Irlandii korporacja unikała opodatkowania swojej działalności gospodarczej we Francji w latach 2009-2019. Pod naciskiem OECD spółka Facebook wypłaciła Francji 106 mln EUR należności za lata 2009-2019, a także 8,4 mln EUR należności za 2020 r.³⁵ Natomiast w 2019 r. francuska korporacja Kering została pociągnięta do odpowiedzialności za przestęp-

---

³³ J. Kaplan, J. Zeballos-Roig, *Biden wants to make sure billionaires pay at least a 20% income tax – including on their massive pandemic-era stock gains*, Business Insider, 28.03.2022, <https://www.business-insider.com/biden-wants-tax-billionaires-wealth-including-stock-gains-2022-3> [dostęp: 22.03.2022].

³⁴ OECD/G20 *Inclusive Framework on BEPS. Progress Report. July 2020-September 2021*, OECD, 2021, <https://www.oecd.org/tax/beps/oecd-g20-inclusive-framework-on-beps-progress-report-july-2020-september-2021.pdf> [dostęp: 22.03.2022].

³⁵ *Facebook agrees to pay France €106m in back taxes*, BBC Business...

stwa podatkowe dokonane na terenie Włoch, związane z posiadaną przez spółkę marką Gucci. W konsekwencji prowadzonego przez tę korporację nieuczciwego procederu, włoski rząd nałożył na nią grzywnę w wysokości 1,25 mld EUR³⁶.

Inicjatywa „Inclusive Framework on BEPS” oraz V Dyrektywa AML nie były jak dotąd w stanie całkowicie wyeliminować problemu prania pieniędzy. Wprowadzone przez nie zmiany legislacyjne oraz zacieśnienie kooperacji pomiędzy państwami stanowią jednak największy do tej pory krok w przód w walce z oszustwami podatkowymi.

Bibliografia

40 recommendations, Financial Action Task Force, <https://www.fatf-gafic.org/documents/fatf-40r>.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz dyrektywę Komisji 2006/70/WE, Dz.U.U.E.L.2015.141.73 z dnia 2015.06.05.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/843 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniająca dyrektywę (UE) 2015/849 w sprawie zapobiegania wykorzystaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu oraz zmieniająca dyrektywy 2009/138/WE i 2013/36/UE, Dz.U.U.E.L.2018.156.43 z dnia 2018.06.19.

Estimating International Tax Evasion by Individuals, European Commission's Directorate-General for Taxation and Customs Union, „Taxation Papers” 2019, No. 76, s. 17, 2019.4981_ms_17-10-2019 (europa.eu).

Facebook agrees to pay France €106m in back taxes, BBC Business, 24.08.2020, <https://www.bbc.com/news/business-53894959>.

Facebook, Google and Microsoft 'avoiding \$3bn in tax in poorer nations', BBC Business, 26.10.2020, <https://www.bbc.com/news/business-54691572>.

Group of Twenty, oficjalna strona organizacji, <https://g20.org/>.

Grzywacz J., *Pranie pieniędzy*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2010.

Halpin P., *Ireland, the low-tax European home of Apple, Facebook, and Google, will raise its corporate tax rate to 15%, joining a global agreement*, Reuters 08.10.2021 r., <https://www.businessinsider.com/ireland-corporation-tax-facebook-google-apple-15-minimum-rate-2021-10?IR=T>.

Harding L., *What you need to know about the Panama Papers*, „The Guardian”, 05.04.2016, <https://www.theguardian.com/news/2016/apr/03/what-you-need-to-know-about-the-panama-papers>.

---

³⁶ E. Parodi, S. White, *Gucci owner Kering agrees record Italian tax settlement*, Reuters, 09.05.2019, <https://www.reuters.com/article/us-kering-tax-italy/gucci-owner-kering-agrees-record-italian-tax-settlement-idUSKCN1SF1X9> [dostęp: 29.03.2022].

- How offshore firm helped billionaire change the art world forever*, "The Guardian", 07.04.2020, <https://www.theguardian.com/news/2016/apr/07/panama-papers-joe-lewis-offshore-art-world-picasso-christies>.
- How the pandemic has fuelled money laundering*, „The Financial Times”, 16.03.2021, <https://transact.ft.com/pandemic-fuelled-money-laundering/>.
- Kaplan J., Zeballos-Roig J., *Biden wants to make sure billionaires pay at least a 20% income tax – including on their massive pandemic-era stock gains*, „Business Insider”, 28.03.2022, <https://www.businessinsider.com/biden-wants-tax-billionaires-wealth-including-stock-gains-2022-3>.
- Lemaître S., *Covid-19 – will tax justice finally triumph?*, Christian Michelsen Institute, 2020, <https://www.cmi.no/publications/7235-covid-19-will-tax-justice-finally-triumph>.
- Lipowski T., *Raje podatkowe a unikanie opodatkowania*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2004.
- Najlepszy E., *Finanse międzynarodowe przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2013.
- What the Panama Papers reveal about the art market*, „New York Times”, 11.04.2016, <https://www.nytimes.com/2016/04/12/arts/design/what-the-panama-papers-reveal-about-the-art-market.html>.
- OECD/G20 *Inclusive Framework on BEPS. Progress Report. July 2020-September 2021*, OECD, 2021, <https://www.oecd.org/tax/beps/oecd-g20-inclusive-framework-on-beps-progress-report-july-2020-september-2021.pdf>.
- Parodi E., White S., *Gucci owner Kering agrees record Italian tax settlement*, Reuters, 09.05.2019, <https://www.reuters.com/article/us-kering-tax-italy/gucci-owner-kering-agrees-record-italian-tax-settlement-idUSKCN1SF1X9>.
- Rymarczyk J., *Biznes międzynarodowy*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2012.
- The 5th anti-money laundering directive*, Deloitte 2018, <https://www2.deloitte.com/uk/en/pages/financial-services/articles/fifth-anti-money-laundering-directive.html>.
- Understanding Tax Avoidance*, OECD, 2021, <https://www.oecd.org/tax/beps/>.
- Urbanowicz-Sobczak K., *Nowe obowiązki instytucji obowiązanych na podstawie dyrektywy AML*, Legalis 27.09.2021, <https://legalis.pl/nowe-obowiazki-instytucji-obowiazanych-na-podstawie-dyrektywy-aml/>.
- World GDP*, The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>.

Streszczenie

Jednym z głównych wyzwań dzisiejszej gospodarki i prawa jest walka z oszustwami podatkowymi. W celu uniknięcia lub uchylecia się od podatku korporacje, takie jak Facebook czy Google, korzystają z rajów podatkowych, możliwości przenoszenia działalności oraz zawyżania jej kosztów, by uniknąć opodatkowania. Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) oraz Unia Europejska przeciwdziałają nieuczciwym praktykom podatkowym, praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu w oparciu o „Czterdzieści Rekomendacji”, opracowanych przez Financial Action Task Force w latach 90. XX wieku. Projekt „Inclusive Framework on BEPS” opracowany przez OECD oraz V Dyrektywa AML wydana przez UE doprowadziły do znaczących reform, mających na

celu zaostrenie prawa podatkowego w 141 krajach świata, w tym w największych gospodarkach, takich jak Francja czy USA, ale także w rajach podatkowych, np. w Irlandii. Pozwoliły również rządowi pociągnąć do odpowiedzialności za stosowane nieuczciwe praktyki podatkowe niektóre z najbardziej wpływowych korporacji międzynarodowych.

Słowa kluczowe: podatek, raje podatkowe, nieuczciwe praktyki podatkowe, OECD, UE, AML, BEPS

REGULATORY ACTIONS BY INTERNATIONAL ORGANISATIONS AGAINST UNJUST TAX PRACTICES IN THE EUROPEAN UNION

Summary

Combating money laundering is a major focus for modern economics and law. Global corporations such as Facebook and Google use tax havens, activities transfer and increase operating costs to avoid taxation. The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) as well as the European Union aim to counter financial crime, money laundering and financing terrorism introducing projects based on the "Forty Recommendations" compiled by the Financial Action Task Force in the 1990s. OECD's "Inclusive Framework on BEPS" initiative and the V AML Directive published by the EU have led to major reforms in tax legislation across 141 countries across all the world, including world's leading economies such as France and the USA, but also tax havens, i.e. Ireland. They have also provided governments with tools to bring some of the most influential international corporations to justice for their practices.

Key words: tax, tax haven, unjust tax practices, OECD, EU, AML, BEPS

Kacper Kowalski

III rok SS1, Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze
Finanse Międzynarodowe i Bankowość
Uniwersytet Gdański, Wydział Ekonomiczny

POSTPANDEMICZNY ROZKWIAT PŁATNOŚCI BEZGOTÓWKOWYCH

Wstęp

Wahania rynkowe w 2020 r. wpłynęły na działania sektora bankowego na wielu różnych płaszczynach. Stało się to szczególnie poprzez ograniczenie wzrostu przychodów oraz przymus zaadoptowania nowych rozwiązań technologicznych, jaki przyniosła pandemia COVID-19. Duży wpływ na sytuację gospodarczą miała towarzysząca wszystkim rynkowi niepewność ekonomiczna, ale także nowe regulacje prawne oraz zmiany w zachowaniach konsumentów. Dynamiczny rozwój technologii informatycznych i gospodarki informacyjnej, dostarczający nowe rozwiązania w obszarze płatności elektronicznych, sprawił, że u boku tradycyjnej formy pieniądza zaczęły pojawiać się rozwiązania bezgotówkowe, które to stały się kluczowym kierunkiem rozwoju w czasie koronakryzysu. Pandemia wyraźnie pokazała, że nawet najpoważniejszy w skutkach kryzys może stać się impulsem dla sukcesywnego wzrostu dynamiki digitalizacji społeczeństwa.

Celem artykułu jest przedstawienie i ocena dynamicznych zmian, zachodzących w obszarze zawierania transakcji finansowych oraz form dokonywania płatności, zaistniałych na skutek wybuchu pandemii COVID-19. W rozważaniach wykorzystano zarówno opisowe, jak i wyjaśniające czynności poznania, z zastosowaniem metod analitycznych.

W poniższym artykule bazowano głównie na źródłach internetowych oraz licznych artykułach naukowych opracowanych w języku polskim i angielskim, a także raportach udostępnianych przez oficjalne strony instytucji finansowych, takich jak: Narodowy Bank Polski oraz Bank Rozrachunków Międzynarodowych (BIS).

1. Pieniądz bezgotówkowy i cyfrowy jako substytuty pieniądza gotówkowego

Zdecydowanie najbliższą społeczeństwu alternatywę dla tradycyjnej formy gotówki stanowi pieniądz bezgotówkowy, nazywany także w literaturze pieniądzem wkładowym lub żyrowym, utworzonym na podstawie złożonych depozytów¹. Warunkiem posiadania i wykorzystywania pieniądza bezgotówkowego do zawierania transakcji finansowych jest posiadanie rachunku bankowego lub pieniężnego. W związku z czym, rozwój oraz funkcjonowanie pieniądza bezgotówkowego należy łączyć z procesem ubankowienia społeczeństwa, polegającym na popularyzacji rachunków bankowych, wykorzystywania kart płatniczych oraz rozwoju obrotu bezgotówkowego, realizowanego za pomocą coraz powszechniej dostępnych urządzeń mobilnych².

Drugą alternatywę dla tradycyjnego pieniądza gotówkowego stanowić może specjalny pieniądz cyfrowy emitowany przez bank centralny – CBDC (*Central Bank Digital Currency*), który to definiowany jest przez BIS jako: „zobowiązanie banku centralnego, wyrażone w odpowiedniej, obowiązującej jednostce rachunkowej, służące jako środek wymiany oraz środek przechowywania wartości”³. CBDC stanowiłby nową formę pieniądza, wydawaną w formie cyfrowej przez bank centralny, która miałaby służyć jako prawny środek płatniczy. Jest to nowe narzędzie polityki pieniężnej, mogące stanowić realny substytut stopniowo tracącej na znaczeniu gotówki oraz gromadzonych przez banki depozytów pieniężnych⁴.

Podjęmowane prace analityczno-badawcze nad koncepcją cyfrowej waluty stanowią pewnego rodzaju odpowiedź banków centralnych na całym świecie na dynamiczny rozwój nowoczesnych technologii, w tym głównie wzrost popularności kryptowalut, opierających się na systemie *blockchain*, próbę dostosowywania się do potrzeb nowoczesnej gospodarki cyfrowej oraz wyraźnego spadku znaczenia gotówki w transakcjach płatniczych w niektórych krajach⁵. Istnieje wiele powodów motywujących poszczególne gospodarki do zgłębiania nowej koncepcji cyfrowej waluty w tradycyjnym świecie finansów, jednakże na szczególną uwagę zasługują Chiny, które to uważane są za jednego z liderów podej-

---

¹ Smartstart.pl, *Słownik pojęć ekonomicznych – pieniądz depozytowy*, <https://smartstart.pl/slownik-pojec-ekonomicznych/pieniazd-depozytowy/> [dostęp: 23.04.2022].

² B. Miraszewski, W. Wolnik, M. Dziedzic, *Pieniądz bezgotówkowy*, *Elektroniczna Encyklopedia Zarządzania*, https://mfiles.pl/pl/index.php/Pieniazd_bezgotowkowy [dostęp: 23.04.2022].

³ A. Houben, Committee on Payments and Market Infrastructures, *Central bank digital currencies*, Bank for International Settlements, 2018, <https://www.bis.org/cpmi/publ/d174.pdf> [dostęp: 23.04.2022].

⁴ *Pieniądz cyfrowy banku centralnego*, Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, Warszawa 2021, s. 17, <https://www.nbp.pl/systemplatniczy/cbdc/raport-cbdc.pdf> [dostęp: 23.04.2022].

⁵ *Ibidem*, s. 7.

mowanych działań oraz badań prowadzonych na rzecz wdrożenia CBDC do powszechnego użytku. Dynamika prac rozwojowych na terenie ChRL została zintensyfikowana przez wysoki współczynnik wykorzystywania smartfonów w społeczeństwie, wywołany ożywionym rozwojem płatności mobilnych, który z kolei zdominowany jest przez dwóch głównych operatorów – Alipay oraz WeChat (ponad 85% płatności bezgotówkowych na terenie Chin). Zmobilizowało to bank centralny do rozpoczęcia prac nad rozwiązaniem dla wszystkich obywateli, również tych niebankowionych i wykluczonych technologicznie. System cyfrowego juana ma na celu zapewnienie suwerenności chińskiej waluty, utrzymanie stabilności i zwiększenie odporności chińskiego systemu płatniczego⁶.

Przyglądając się natomiast rodzimym gospodarkom należałoby zwrócić szczególną uwagę na stosunek Unii Europejskiej do pieniądza cyfrowego, która to z roku na rok intensyfikuje prace na rzecz wprowadzenia CBDC na rynek europejski. Prezes Europejskiego Banku Centralnego, Christine Lagarde, ogłosiła wprowadzenie cyfrowego euro najpóźniej do 2026 r. Jego głównym celem byłoby zapewnienie przedsiębiorstwom i obywatelom wygodnego narzędzia rozliczeniowego w zakresie płatności i transakcji elektronicznych. Emitentem cyfrowego euro będzie Europejski Bank Centralny oraz pozostałe banki centralne należące do strefy euro. Obecnie trwają prace prowadzone przez grupę zadaniową Eurosystemu, których celem jest zaprojektowanie architektury przyszłej sieci płatniczej, systemów rozliczeniowych oraz metod łączenia centralnej bazy z platformami opartymi na rozproszonej technologii DLT (*Distributed Ledger Technology*), wspierającej rejestrowanie zaszyfrowanych danych⁷.

2. Wpływ pandemii na rozwój transakcji bezgotówkowych

Na przestrzeni dwóch ostatnich lat w prawie każdym dotkniętym skutkami pandemii społeczeństwie ludzie uświadomili sobie, że możliwość płacenia cyfrowo i bezgotówkowo w sklepie stacjonarnym, w Internecie czy aplikacji nie jest już wygodą, lecz stała się pewnego rodzaju koniecznością⁸. Światowa pandemia spowodowała wprowadzenie licznych ograniczeń mających na celu zahamowanie rozprzestrzeniania się wirusa. Działania, takie jak zamykanie poszczególnych

---

⁶ R. Żak, *Perspektywy wprowadzenia pieniądza cyfrowego banku centralnego (CBDC)*, Obserwator Finansowy, 2021, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/perspektywy-wprowadzenia-pieniadza-cyfrowego-banku-centralnego-cbdc/> [dostęp: 24.04.2022].

⁷ *Cyfrowy pieniądz banku centralnego*, Uczelnia Łazarskiego, Centrum Technologii Blockchain, <https://www.lazarski.pl/pl/nauka-i-badania/instytuty/wydzial-ekonomii-i-zarzadzania/centrum-technologiei-blockchain/cyfrowy-pieniaz-banku-centralnego/> [dostęp: 24.04.2022].

⁸ J. Szymula, *Visa łączy siły z Vipps - liderem fintech w Norwegii*, Fintek.pl, 2020, <https://fintek.pl/visa-tonie-tylko-karty-gigant-nawiazal-wspolprace-z-fintechem-vipps> [dostęp: 28.03.2022].

obszarów gospodarki, zachęcanie społeczeństwa do dokonywania płatności bezkontaktowych, czy ograniczenia przemieszczania się, wyraźnie wpłynęły na tendencje i zachowania konsumentów⁹. Wraz z tymi zmianami oraz płynącymi ze świata informacjami łączącymi płatności gotówkowe z przenoszeniem choroby¹⁰, sukcesywnie rozpoczęło się formowanie i wdrażanie nowego modelu bankowości, tworząc tym samym paradygmat zintegrowanej bankowości, w pełni osadzonej w strukturze cyfrowej. Model ten skoncentrowany został na usługach dostępnych *online*, w których to potrzeby konsumenta, jego doświadczenia, zachowania i zwyczaje płatnicze znajdują się w centrum zainteresowania instytucji finansowych, wyznaczając tym samym dalszą ścieżkę rozwoju¹¹.

Kolejną oznaką zmiany zachowań w czasie pandemii był wzrost liczby klientów aktywnie korzystających z możliwości dokonywania zakupów oraz realizowania płatności *online*. Ograniczenia w funkcjonowaniu placówek handlowych oraz zwiększone ryzyko zarażenia sprawiły, że wiele osób od początku pandemii decydowało się na zakupy w sklepach internetowych. Sklepy i placówki stacjonarne, zamknięte przez sytuację na świecie, w płynny sposób uruchamiały sprzedaż internetową, korzystając przy tym z gotowych, ogólnodostępnych narzędzi pozwalających rozpocząć cyfrową działalność w stosunkowo krótkim czasie¹². Poza samym walorem bezpieczeństwa nie do przecenienia jest także wygoda internetowych zakupów, o czym według statystyk, zdążyła przekonać się już znaczna część społeczeństwa. W 2020 r. Polacy w przestrzeni *online* dokonali zakupów na ponad 15,3 mld EUR, co oznacza wzrost o 31,4% w stosunku do roku 2019, charakteryzując tym samym polski rynek *e-commerce* jako jeden z najbardziej dynamicznie rosnących rynków europejskich ostatnich lat¹³. Przed wybuchem pandemii, w roku 2019 z bankowości elektronicznej korzystało 49% aktywnych klientów bankowych, w 2022 r. odsetek ten wynosi nieco ponad 65% i póki co nie odnotowano znacznych spowolnień w jego sukcesywnym wzroście. Starając się przezwyciężyć tradycyjne podejście do klienta i wdrażając koncepcję *Banking-as-a-Service*, instytucje finansowe zaczynają wykraczać poza swoje pod-

---

⁹ R. Kotowski, *Zwyczaje płatnicze w Polsce w 2020 roku*, Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, Warszawa 2021, s. 24, https://www.nbp.pl/systemplatniczy/zwyczaje_platnicze_Polakow_2020 [dostęp: 27.03.2022].

¹⁰ R. Auer, G. Cornelli, J. Frost, *Covid-19 – cash, and the future of payments*, „BIS Bulletin” 2020, nr 3, <https://www.bis.org/publ/bisbull03.pdf> [dostęp: 27.03.2022].

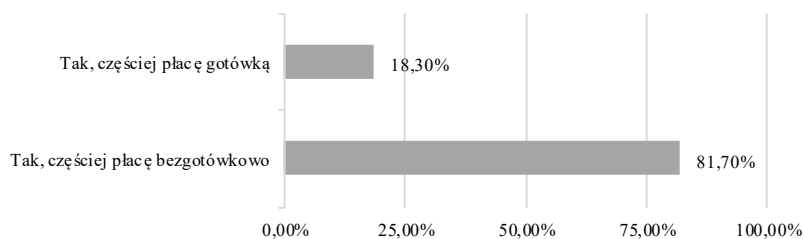
¹¹ M. Katolik, A. Witkowska, *Światowy Raport Bankowości Detalicznej 2021*, Capgemini Polska, 2021, <https://capgeminipolska.prowly.com/swiatowy-raport-bankowosci-detalicznej-2021> [dostęp: 27.03.2022].

¹² *Jakie zmiany w nawykach płatniczych Polaków wywołała pandemia COVID-19*, Fundacja Rozwoju Obrotu Bezgotówkowego, 2022, <https://frob.pl/zmiany-w-nawykach-platniczych-covid> [dostęp: 28.03.2022].

¹³ Analizarynku.eu, *Analiza Rynku E-commerce w Polsce*, 2021, <https://analizarynku.eu/analiza-rynku-e-commerce-w-polsce> [dostęp: 28.03.2022].

stawowe produkty bazowe, zapewniając klientom spersonalizowane oferty i usługi¹⁴.

Szczegółowe badania Narodowego Banku Polskiego wykazały, że niemalże 40% przebadanych respondentów zadeklarowało zmianę zachowań konsumencjki z uwagi na pandemię COVID-19. Spośród tej grupy ankietowanych, zdecydowana większość (79,8%) wskazała na rzadszą realizację zakupów w fizycznych punktach handlowo-usługowych, z kolei 28,7% respondentów wskazało, że częściej dokonuje zakupów w Internecie¹⁵. Dodatkowo, wszyscy respondenci zostali również poproszeni o wskazanie, czy w związku z pandemią zmieniły się ich zachowania płatnicze w fizycznych punktach usługowych oraz sklepach. Odpowiedzi ankietowanych zostały zaprezentowane na rysunku 1.

Rysunek 1. Typ zmiany zachowań płatniczych w związku z pandemią COVID-19 wśród respondentów deklarujących zmianę swoich zachowań

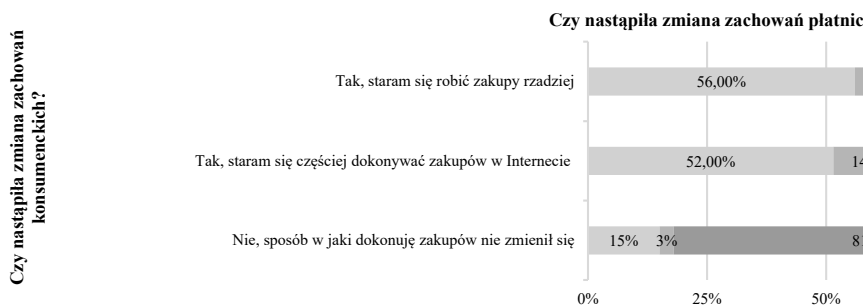
Źródło: *Zwyczajne płatnicze w Polsce w 2020 roku*, Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, Warszawa 2021, https://www.nbp.pl/systemplatniczy/zwyczajne_platnicze_Polakow_2020 [dostęp: 27.03.2022].

Ze zgromadzonych danych wynika, że w większości przypadków była to zmiana w kierunku częstszego zawierania transakcji bezgotówkowych, za którą opowiedziało się 81,7% w stosunku do 18,3% respondentów, którzy to z kolei zaczęli częściej korzystać z gotówki. W związku z badaniem przeprowadzonym przez NBP wywnioskować można, że zmiana zachowań płatniczych jest ściśle powiązana ze zmianą zachowań konsumenckich, co wyraźniej obrazuje rysunek 2.

Ponad 65% respondentów wskazujących na zmianę zachowań konsumencjki, zadeklarowało także występującą w tym samym okresie zmianę zachowań płatniczych. W przypadku braku zmiany zachowań konsumenckich, zmianę zachowań płatniczych wskazywało jedynie 18,3% ankietowanych.

¹⁴ M. Katolik, A. Witkowska, *Światowy Raport Bankowości Detalicznej 2021*, op. cit.

¹⁵ R. Kotowski, *Zwyczajne płatnicze w Polsce w 2020 roku*, op. cit.

Rysunek 2. Zmiana w zachowaniach płatniczych w zależności od zmiany zachowań konsumenckich

Źródło: *Zwyczaje płatnicze w Polsce w 2020 roku*, op. cit.

W związku z powyższym, zaobserwować można, że zmiana zachowań konsumenckich wywołanych wybuchem pandemii COVID-19 rzeczywiście miała realny wpływ na zmianę zachowań płatniczych wśród przebadanej przez NBP części społeczeństwa, co w efekcie przyczyniło się do wzrostu zawierania transakcji z wykorzystaniem metod bezgotówkowych. Zjawisko to określone zostało mianem *cashless moment*, oznaczającym dostrzeganie jeszcze większych korzyści, jakie daje możliwość zapłaty za towary i usługi w formie bezgotówkowej. Spowodowało ono wręcz skokowe zmiany nawyków konsumentów, które jak dotąd podlegały silnej inercji. Wielu z nich przekonało się, że obrót bezgotówkowy zdecydowanie upraszcza zakupy internetowe oraz usprawnia zawieranie transakcji w punktach handlowo-usługowych, które to ze względów epidemiologicznych zalecały dokonywania płatności w formie bezgotówkowej¹⁶.

3. Płatności bezgotówkowe w perspektywie *cashless society*

Problematyka odejścia od materialnej formy pieniądza, która prowadzi do tworzenia społeczeństw bezgotówkowych staje się jeszcze istotniejsza w świetle stopniowo nadchodzącej zmiany w strukturze demograficznej oraz nawyków płatniczych towarzyszących różnym grupom wiekowym. Dzisiejsze wizje społeczeństwa bezgotówkowego mogą wydawać się irracjonalne, szalone i niebezpieczne, lecz wraz ze zmianą pokoleń, skuteczniejsze stanie się także zmniejszenie przywiązania społeczeństwa do tradycyjnej formy gotówki. Coraz częściej

¹⁶ A. Osiecki, *Rozmowa z ministrem finansów – Tadeuszem Kościńskim, Polska Bezgotówkowa*, Rzeczpospolita.pl, 2020, <https://www.rp.pl/ekonomia/art678391-mamy-teraz-do-czynienia-ze-zjawiskiem-cash-less-moment> [dostęp: 28.03.2022].

zaobserwować można wzrastające znaczenie pokolenia Z, utożsamianego z nowoczesnymi rozwiązaniami technologicznymi, dla którego ważne są płatności typu *peer to peer*, mikropłatności oraz łatwy w obsłudze interfejs, zintegrowany z platformami *e-commerce* i aplikacjami mobilnymi. Zmiany nawyków płatniczych obserwowane globalnie w związku z pandemią COVID-19 doprowadziły do znacznego wzrostu udziału płatności bezgotówkowych w transakcjach detalicznych, co może przyczynić się do upowszechnienia innowacyjnych rozwiązań płatniczych w nadchodzącej przyszłości¹⁷. Trend ten wyraźnie widać w przypadku krajów rozwiniętych, w których to wzrasta dostęp do coraz wygodniejszych instrumentów płatniczych, a także rozwijane są badania w kierunku utworzenia CBDC. Należy pamiętać, że nowe technologie powinny być łatwo dostępne dla różnych grup społecznych, niezależnie od wieku, umiejętności cyfrowych czy niepełnosprawności oraz powinny mieć proste i przyjazne dla użytkownika funkcje minimalizujące ryzyko wykluczenia finansowego, spowodowanego wdrażaniem nowych rozwiązań¹⁸.

Globalne trendy i dążenia banków centralnych do zmniejszania przepływów pieniężnych świadczą o tym, że fizyczna forma pieniądza z pewnością będzie się zmniejszać na świecie, aż w końcu osiągnie ona wartość marginalną. Ulepszona infrastruktura rozliczeń bezgotówkowych, powszechny dostęp do usług finansowych, nowe instrumenty płatnicze oraz wzrost świadomości społeczeństw są niezbędne do osiągnięcia tego etapu, jednakże ścieżki prowadzące do jego realizacji mogą być bardzo zróżnicowane¹⁹.

Podsumowanie

Płatności bezgotówkowe w Polsce cieszą się coraz większą popularnością, a pandemia COVID-19 jeszcze mocniej utrwaliła pewne trendy, wpływając tym samym na potrzebę szybszego dostosowywania się do zmieniającego się otoczenia²⁰. Zwrot w kierunku bezgotówkowych instrumentów płatniczych jest jak najbardziej zrozumiały ze względów sanitarnych i ostrożnościowych. Przejście na płatności bezgotówkowe w czasie pandemii w dużej mierze wywołane było strachem przed zakażeniem poprzez używanie gotówki. Płacenie kartą (zwłaszcza zbliżeniową) czy za pomocą aplikacji mobilnej zmniejsza ryzyko rozprzestrze-

---

¹⁷ *Pieniądz cyfrowy banku centralnego*, op. cit., s. 12.

¹⁸ R. Żak, *CBDC z perspektywy konsumenta*, Obserwator Finansowy, 2022, <https://www.obserwator-finansowy.pl/bez-kategorii/rotator/cbdc-z-perspektywy-konsumenta/> [dostęp: 24.04.2022].

¹⁹ M. Kisiel, *Jak mogłoby wyglądać społeczeństwo bez gotówki?*, op. cit.

²⁰ *Pandemia zmieniła podejście Polaków do płatności bezgotówkowych*, Business Insider, 2020, <https://businessinsider.com.pl/technologie/digital-poland/platnosci-bezgotowkowe-w-erze-covid-19> [dostęp: 28.03.2022].

niania się wirusa w porównaniu z gotówką. Z ogólnych obserwacji i przeprowadzonych badań wynika zatem, że rezygnacja z tradycyjnego pieniądza, zmiany zachowań i deklaracje co do ich kontynuowania bazują głównie na strachu, który stopniowo zaczyna wygasać. Utrwalenie tych zmian i nawyków wymagałoby zatem szerszych działań o charakterze edukacyjnym i informacyjnym, które powinny być prowadzone zarówno przez instytucje finansowe oraz banki, ale także przez przedsiębiorców, handlowców i usługodawców²¹. Działania takie pozwoliłyby na wzrost świadomości społeczeństwa o oferowanych możliwościach płatniczych, a także wpłynęły na dalsze, sukcesywne upowszechnianie transakcji bezgotówkowych i powstawanie *cashless societies* w (post)pan-demicznej rzeczywistości.

Bibliografia

- Analizarynku.eu, *Analiza Rynku E-commerce w Polsce*, 2021, <https://analizarynku.eu/analiza-ryнку-e-commerce-w-polsce>.
- Auer R., Cornelli G., Frost J., *Covid-19 – cash, and the future of payments*, „BIS Bulletin”, 2020, nr 3, <https://www.bis.org/publ/bisbull03.pdf>.
- Cyfrowy pieniądz banku centralnego, Uczelnia Łazarskiego, Centrum Technologii Blockchain, <https://www.lazarski.pl/pl/nauka-i-badania/instytuty/wydzial-ekonomii-i-zarzadzania/centrum-technologiei-blockchain/cyfrowy-pieniaz-banku-centralnego/>.
- Houben A., *Committee on Payments and Market Infrastructures, Central bank digital currencies*, Bank for International Settlements, 2018, <https://www.bis.org/cpmi/publ/d174.pdf>.
- Jakie zmiany w nawykach płatniczych Polaków wywołała pandemia COVID-19*, Fundacja Rozwoju Obrotu Bezgotówkowego, 2022, <https://frob.pl/zmiany-w-nawykach-płatniczych-covid>.
- Katolik M., Witkowska A., *Światowy Raport Bankowości Detalicznej 2021*, Capgemini Polska, 2021, <https://capgeminipolska.prowly.com/swiatowy-raport-bankowosci-detalicznej-2021>.
- Kisiel M., *Jak mogłoby wyglądać społeczeństwo bez gotówki?*, Bankier.pl, 2016, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Jak-mogloby-wygladac-społeczenstwo-bez-gotowki-7483350.html>.
- Kotowski R., *Zwyczajne płatnicze w Polsce w 2020 roku*, Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, Warszawa 2021, https://www.nbp.pl/systempłatniczy/zwyczajne_płatnicze_Polakow_2020.
- Miraszewski B., W. Wolnik, M. Dziedzic, *Pieniądz bezgotówkowy*, Elektroniczna Encyklopedia Zarządzania, https://mfiles.pl/pl/index.php/Pieniądz_bezgotówkowy.

---

²¹ M. Polasik, M. Jakubowska, A. Meler, *Płatności bezgotówkowe w dobie pandemii COVID-19*, „Miesięcznik Finansowy Bank” 2020, nr 7.

- Osiecki A., *Rozmowa z ministrem finansów – Tadeuszem Kościńskim, Polska Bezgotówkowa*, Rzeczpospolita.pl, 2020, <https://www.rp.pl/ekonomia/art678391-mamy-teraz-doczynienia-ze-zjawiskiem-cashless-moment>.
- Pandemia zmieniła podejście Polaków do płatności bezgotówkowych*, Business Insider, 2020, <https://businessinsider.com.pl/technologie/digital-poland/platnosci-bezgotowkowe-w-erze-covid-19>.
- Pieniądz cyfrowy banku centralnego*, Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, Warszawa 2021, <https://www.nbp.pl/systemplatniczy/cbdc/raport-cbdc.pdf>.
- Polasik M., Jakubowska M., Meler A., *Płatności bezgotówkowe w dobie pandemii COVID-19*, „Miesięcznik Finansowy Bank” 2020, nr 7.
- Smartstart.pl, *Słownik pojęć ekonomicznych – pieniądz depozytowy*, <https://smartstart.pl/sownik-pojec-ekonomicznych/pieniazd-depozytowy/>.
- Szymula J., *Visa łączy siły z Vipps – liderem fintech w Norwegii*, Fintek.pl, 2020, <https://fintek.pl/visa-to-nie-tylko-karty-gigant-nawiazal-wspolprace-z-fintechem-vipps>.
- Żak R., *CBDC z perspektywy konsumenta*, Obserwator Finansowy, 2022, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/cbdc-z-perspektywy-konsumenta/>.
- Żak R., *Perspektywy wprowadzenia pieniądza cyfrowego banku centralnego (CBDC)*, Obserwator Finansowy, 2021, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/perspektywy-wprowadzenia-pieniadza-cyfrowego-banku-centralnego-cbdc/>.

Streszczenie

Pojawienie się wirusa SARS-CoV-2, pomimo wyrządzenia wielu szkód światowej gospodarce, pozwoliło także na znaczny wzrost digitalizacji społeczeństw, stając się akceleratorem zmian zachodzących we współczesnym świecie. W artykule opisano bieżące trendy związane z procesem odchodzenia od tradycyjnego pieniądza gotówkowego na rzecz formy bezgotówkowej oraz cyfrowej, emitowanej przez banki centralne. Bazując na raportach udostępnianych przez Narodowy Bank Polski oraz Bank Rozrachunków Międzynarodowych przedstawiono także wpływ pandemii COVID-19 na rozwój transakcji bezgotówkowych oraz zmiany zachowań płatniczych na przestrzeni 3 ostatnich lat. Wskazano tu także na problematykę powstawania społeczeństw bezgotówkowych w świetle nadchodzącej zmiany struktury demograficznej oraz działania mogące wpłynąć na dalszy rozwój i upowszechnianie wirtualnej formy pieniądza w obecnej gospodarce.

Słowa kluczowe: pieniądz, COVID-19, technologia, digitalizacja, społeczeństwo bezgotówkowe

THE POST-PANDEMIC BOOM IN CASHLESS PAYMENTS

Summary

The emergence of the virus, despite causing a lot of damage to the global economy, has also allowed for a significant increase in the digitalisation of societies, becoming an accelerator of change in the modern world. The article describes current trends and

tendencies related to the process of moving away from traditional cash money to a non-cash and digital form of money issued by central banks. Basing on the reports created by the National Bank of Poland and the Bank for International Settlements, the impact of the COVID-19 pandemic on the development of non-cash transactions and changes in payment behaviour over the last three years is presented. It also points to the issue of the emergence of cashless societies considering the upcoming change in the demographic structure, as well as activities that may affect the further development and dissemination of the virtual form of money in the current economy.

Key words: money, COVID-19, technology, digitalisation, cashless society

Łukasz Wicki

III rok SS1, Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze
Finanse Międzynarodowe i Bankowość
Uniwersytet Gdański, Wydział Ekonomiczny
ORCID: 0000-0003-2174-5469

DOSTĘPNOŚĆ OPIEKI NAD DZIEĆMI DO LAT 3 A AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA KOBIEC NA RYNKU PRACY W POLSCE

Wstęp

Zanim w Polsce odnotowano pierwszy przypadek wirusa SARS-CoV-2, a stało się to dokładnie 4 marca 2020 r.¹, na aktywność zawodową kobiet posiadających jedno lub więcej dzieci składało się wiele czynników, takich jak: dostępność ofert pracy, wysokość oferowanych wynagrodzeń, możliwości rozwojowe, możliwość elastycznych godzin pracy dostosowanych do kobiet będącymi matkami, rodzaj dostępnej pracy, odległość od miejsca pracy, dostęp do opieki nad dziećmi w formie przedszkoli, żłobków, niań czy pomocy znajomych bądź rodziny, sytuacja materialna rodziny, wiek i liczba posiadanych dzieci, wykształcenie, miejsce zamieszkania, wysokość świadczeń społecznych, osobiste ambicje, narzucane przez normy kulturowe pojęcie kobiety jako opiekunki ogniska domowego. Wszystkie te zmienne sprawiają, że określenie w jakim stopniu dostęp do opieki nad dziećmi do lat 3 – w tym poprzez: żłobki, kluby dziecięce, przedszkola, nianię, dziadków, rodzinę czy znajomych - jest skorelowany z aktywnością zawodową kobiet jest bardzo trudne do jednoznacznego wskazania. Jednak przeprowadzona analiza pozwala na zdefiniowanie czynników wiodących, takich jak: wysokie koszty opieki nad dziećmi, nieopłacalność podejmowania pracy przez kobiety w wyniku wysokich świadczeń socjalnych czy aspekty kulturowe.

Celem artykułu jest zdefiniowanie oraz ocenienie dostępności różnych form opieki nad dziećmi do lat 3 oraz sprawdzenie, w jakim stopniu przekłada się ona na aktywność zawodową kobiet posiadających jednego i więcej potomków. Analizowany okres obejmuje czas od 2015 do końca roku 2019. Autor pominął w swoich rozważaniach późniejsze lata, ze względu na wpływ pandemii SARS-CoV-2 na sytuację zatrudnieniową kobiet.

---

¹ Pierwszy przypadek koronawirusa w Polsce, <https://www.gov.pl/web/zdrowie/pierwszy-przypadek-koronawirusa-w-polsce> [dostęp: 05.02.2022].

Na potrzebę niniejszego artykułu dokonano analizy polsko- i anglojęzycznej literatury przedmiotu oraz wykorzystano dane zaczerpnięte z raportów publikowanych na stronach internetowych. Wykonano zarówno opisowe, jak i wyjaśniające czynności poznania, z zastosowaniem metod analitycznych.

1. Mierniki aktywności zawodowej kobiet w Polsce

Najszerzej akceptowanym miernikiem aktywności zawodowej jest wskaźnik aktywności zawodowej. Jest to odsetek pracujących osób, należących do danej grupy ludności w wieku produkcyjnym, w zasobach siły roboczej². Według raportu opublikowanego przez Główny Urząd Statystyczny *Aktywność ekonomiczna ludności Polski IV kwartał 2019 r.*, wskaźnik aktywności zawodowej kobiet w wieku 15 lat i więcej wynosił w 2018 r. 47,6%, podczas, gdy w przypadku mężczyzn wyniósł on 65,2%³. Nieznaczne różnice występowały w tej kwestii pomiędzy mieszkańcami miast i wsi. Pracujące kobiety w Polsce w 81,0% przypadków posiadały wykształcenie co najmniej średnie, wobec tylko 64,6% w przypadku mężczyzn. Wśród kobiet pracujących 48,6% posiadało umowę na czas nieokreślony. Tylko 10,1% ogółu kobiet pracujących pracowało w wymiarze krótszym niż pełen etat, w porównaniu do 31,9% wszystkich kobiet pracujących w Unii Europejskiej (UE)⁴. Kobiety najczęściej wykonywały pracę w obszarach związanych z handlem (17,7%). Pracowały średnio 36,6 godzin tygodniowo, a mężczyźni 39,8 godzin. Taki stan rzeczy łączyć można z faktem, że kobiety wykonują znacznie więcej obowiązków domowych niż mężczyźni. Według arkusza informacyjnego European Trade Union Confederation (ETUC) *Czas pracy, równość kobiet i mężczyzn, oraz godzenie pracy z życiem rodzinnym*, kobiety w UE spędzają niemal cztery godziny dziennie wykonując prace domowe, a mężczyźni tylko dwie⁵. Należy również zwrócić uwagę na wysoki poziom wskaźnika bierności zawodowej, który w przypadku kobiet wyniósł aż 62,2% ogółu biernych zawodowo osób (8,28 tys. kobiet vs. 5,03 tys. mężczyzn). Większa część tej grupy kobiet posiadała wykształcenie co najwyżej gimnazjalne i niższe (31,7%) oraz zasadnicze zawodowe (30,1%). Jako główną przyczynę bierności zawodowej wskazywano

---

² D. Begg, S.Fischer, R.Dornbusch, *Ekonomia – Mikroekonomia*, PWE, Warszawa 2014, s. 310.

³ *Aktywność*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-bezrobotni-bierni-zawodowo-wg-bael/aktywnosc-ekonomiczna-ludnoscipolski-iv-kwartal-2019-roku,4,36.html> [dostęp: 05.02.2022].

⁴ *Dane statystyczne dotyczące zatrudnienia*, Eurostat, Badanie Siły Roboczej 2013, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Employment_statistics/pl&oldid=117776 [dostęp: 09.02.2022].

⁵ *Czas pracy, równość kobiet i mężczyzn, oraz godzenie pracy z życiem rodzinnym*, European Trade Union Confederation (ETUC), https://www.etuc.org/sites/default/files/A_TT_e_ugalite_u_sexes_PL_1.pdf [dostęp: 05.02.2022].

obowiązki rodzinne związane z prowadzeniem domu (34,1% osób biernych zawodowo, w tym 52,3% wszystkich kobiet, w porównaniu z tylko 10,0% mężczyzn). Patriarchalny model rodziny w sposób szkodliwy wpływa na sytuację ekonomiczną i aktywność zawodową matek, zwłaszcza tych zamieszkujących wieś i mniejsze miasteczka. Wydaje się on także być czynnikiem o małym stopniu zmienności.

2. Mierniki dostępu do opieki nad dziećmi do lat 3

Do branych pod uwagę w niniejszym opracowaniu form opieki nad dziećmi zalicza się: kluby dziecięce, żłobki, nianie, rodzinę i znajomych. Główną różnicą pomiędzy klubem dziecięcym a żłobkiem jest czas, jaki dziecko spędza w takim miejscu. Ponieważ w przypadku żłobków czas ten jest dłuższy, żłobki w większym stopniu sprzyjają powrotowi matki do aktywności zawodowej. Należy również zwrócić uwagę na to, iż sprawdzają się one lepiej w przypadku, gdy dziecko jest już nieco starsze (powyżej 1 roku).

W 2019 r. w Polsce urodziło się 374 954 dzieci, z czego 220 300 w miastach i 154 654 na wsi⁶. W latach 2015–2018 liczba urodzeń była zbliżona. Jak wynika z raportu opublikowanego przez GUS *Żłobki i kluby dziecięce w 2020 r.*, w 2020 r. z instytucjonalnych form opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 korzystało 142,4 tysiąca osób, w tym prawie 92% z nich przebywało w żłobkach⁷. W całej Polsce działało 4,6 tysiąca placówek opieki nad dziećmi, które oferowały aż 173,5 tysiąca miejsc. Wśród dzieci przebywających w placówkach opieki najliczniejszą grupę stanowiły dwulatki (53,0%), następnie dzieci roczne (około 39%). Dzieci w wieku poniżej jednego roku stanowiły tylko 1,7% ogółu. Wśród wszystkich dostępnych placówek ponad 76% należało do sektora prywatnego. Jest to o tyle istotne, iż wiele matek nie może sobie pozwolić na oddanie dziecka do prywatnej placówki, ze względu na wysokie koszty opieki, które w większych miastach oscylują między 1000 PLN a 1500 PLN⁸.

Kolejnym aspektem ograniczającym korzystanie z instytucjonalnych form opieki nad dziećmi jest ich dostępność. Warto podkreślić, że chociaż w ciągu ostatnich dwóch dekad nastąpił w Polsce znaczny wzrost dostępności instytucjonalnych form opieki nad dziećmi, to jednak nadal w ponad 2/3 gmin nie ma żad-

---

⁶ *Urodzenia dzieci*, <https://dzieciwpolsce.pl/analiza/3/urodzenia-dzieci> [dostęp: 06.02.2022].

⁷ https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/6000/3/8/1/zlobki_i_kluby_dzieciece_w_2020_r_2.pdf [dostęp: 06.02.2022].

⁸ *Ile kosztuje żłobek, a ile opiekunka do dzieci? – co się bardziej opłaca?*, <https://kapitalni.org/pl/artykuly/ile-kosztuje-zlobek-a-ile-opiekunka-do-dzieci-co-sie-bardziej-oplaca,73,222> [dostęp: 06.02.2022].

nego miejsca dla dzieci w wieku do lat 3⁹. Taka sytuacja wymusza konieczność poszukiwania punktów opieki nad dziećmi poza własną gminą, co wiąże się z dojazdami, które zabierają czas i generują dodatkowe koszty. W sytuacji, gdy zarobki matki dziecka miałyby być niskie, wysokie koszty dojazdu do zorganizowanych form opieki nad dziećmi byłyby czynnikiem zniechęcającym do podjęcia pracy poza domem. Bardzo podobne dylematy występują przy poszukiwaniu opiekunki i wiążą się między innymi z wysokimi kosztami usługi, brakiem odpowiednich kwalifikacji czy zaufania do obcej osoby.

Z analizowanych powyżej danych statystycznych wynika, iż w placówkach oferujących opiekę nad dziećmi jest więcej miejsc niż obecnie przebywa tam dzieci. Wiąże się to z barierami finansowymi, nieodpowiednią lokalizacją takich miejsc (znacznie więcej takich placówek znajduje się w miastach niż na wsiach) czy niskiej jakości kadrą oraz przekonaniem matek, iż korzystniejsze dla dziecka jest pozostawienie go w domu. Kwestia pozytywnych aspektów wynikających z oddania dziecka do placówki była wielokrotnie badana i udowodniono liczne korzyści wynikające z podjęcia takich decyzji. Warto w tym miejscu przywołać chociażby przeprowadzone przez Oxford University badania, z których wynika, że istnieje znacznie większe prawdopodobieństwo kontynuowania nauki przez dzieci, które uczęszczały do różnych placówek opiekuńczych przed 5. rokiem życia, niż przez osoby, które nie uczestniczyły w zorganizowanych formach opieki nad dziećmi¹⁰. Aspekt dostępności opieki nad dziećmi sprawowanej przez rodzinę czy znajomych jest bardzo indywidualny i wiąże się między innymi z: bliskością zamieszkania, utrzymywanymi relacjami, wiekiem i dostępnością czy stanem zdrowia.

3. Sytuacja rodzinna matek w Polsce

Ważną determinantą decydującą o podejmowaniu pracy przez kobiety jest ich stan cywilny i możliwość rozłożenia obowiązków opieki nad dzieckiem na oboje rodziców. Według Głównego Urzędu Statystycznego samotne matki stanowią w Polsce 19,4% wszystkich rodzin¹¹. Jest to jeden z najgorszych wyników w Europie. Gorsza w tej kwestii sytuacja jest tylko w: Łotwie, Litwie, Estonii i Słowacji. Dodatkową przeszkodą w skorzystaniu z płatnych form opieki nad

---

⁹ I. Magda, *Jak zwiększyć aktywność zawodową kobiet w Polsce?* https://ibs.org.pl/app/uploads/2020/01/IBS-PP-01-2020_PL.pdf [dostęp: 06.02.2022].

¹⁰ *Children with preschool education 'twice as likely to go onto sixth form'*, 11.12.2015, <https://www.ox.ac.uk/news/2015-12-11-children-preschool-education-twice-likely-go-sixth-form> [dostęp: 06.02.2022].

¹¹ *Sytuacja demograficzna Polski do 2018 roku. Tworzenie i rozpad rodzin*, 01.08.2019, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/sytuacja-demograficzna-polski-do-2018-roku-tworzenie-i-rozpad-rodzin,33,2.html> [dostęp: 21.03.2022].

dziećmi przez samotne matki jest problem ze ściągalnością alimentów, która wynosi tylko ok. 13% w Polsce¹². Utrudnieniem jest również długi czas procesu sądowego oraz niemożność pokrycia wysokich kosztów postępowania. W przypadku ustalenia nieściągalności alimentów można skorzystać z Funduszu Alimentacyjnego. Niestety na niekorzyść matek wpływają również rygorystyczne warunki otrzymywania świadczeń z tego źródła, które w większości przypadków pozbawia pracujące matki prawa do otrzymania pomocy, ze względu na ich zbyt wysokie dochody (800 PLN na osobę w rodzinie na okres 2020/2021 – liczne dochody za rok 2019). Samo świadczenie wynosi maksymalnie 500 PLN i jest to kwota niewystarczająca na opłacenie miejsca w prywatnej placówce opiekuńczej¹³. W takiej sytuacji samotne matki muszą wybierać pomiędzy pozostaniem w domu i utrzymywaniem się ze świadczeń, a podjęciem pracy. Ponoszą one również wysoki koszt alternatywny związany z rozwojem zawodowym. Dużym problemem jest również postrzeganie przez społeczeństwo płatności alimentów. Według „Dziennika Gazeta Prawna” w Polsce aż 280 tys. rodziców nie wstydzi się tego, że nie płaci na swoje dzieci, a kwota należności w połowie 2020 r. wyniosła aż 11,4 mld PLN¹⁴. Częściowym remedium na te problemy często są programy silnie rozwijanej polityki rodzinnej w Polsce, jak: „Rodzina 500+”, „Dobry Start”, „Program Maluch+” czy świadczenia rodzinne¹⁵. Matki mogą korzystać z pomocy partnera, z którym żyją w nieformalnym związku. Trudno jest zbadać rzeczywistą skalę tego zjawiska, jednak podpowiedzi można doszukiwać się w odsetku urodzeń dzieci w związkach pozamałżeńskich, który – jak podaje Główny Urząd Statystyczny - wyniósł aż 25% w 2019 i wzrósł z ok. 12% w roku 2000¹⁶.

4. Determinanty pracy zawodowej kobiet

Zwiększenie aktywności zawodowej kobiet przyczyniło się do wyraźnego rozwoju gospodarek na przestrzeni ostatniego wieku¹⁷. Według opublikowanego przez UE raportu *Kobiety na rynku pracy*, główną przyczyną niskiej aktywności

---

¹² *Alimenty po polsku – kto i komu może je płacić?*, 04.05.2020, <https://jakiwniosek.pl/artykuly/alimenty-po-polsku-kto-i-komu-moze-je-placic> [dostęp: 21.03.2022].

¹³ <https://www.gov.pl/web/rodzina/fundusz-alimentacyjny> [dostęp: 21.03.2022].

¹⁴ *80 tys. rodziców nie wstydzi się, że nie płaci na swoje dzieci. Za nich więcej pieniędzy wypłaci fundusz alimentacyjny*, 21.09.2020, <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1491432,fundusz-alimentacyjny-koronawirus-w-polsce-dziecko-rodzice.html> [dostęp: 21.03.2022].

¹⁵ <https://www.gov.pl/web/rodzina/co-robimy-wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi> [dostęp: 21.03.2022].

¹⁶ *Sytuacja społeczno-gospodarcza kraju w 2020 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/informacje-o-sytuacji-spoeczno-gospodarczej/sytuacja-spoeczno-gospodarcza-kraju-w-2020-r-,1,104.html> [dostęp: 21.03.2022].

¹⁷ C. Goldin, *The Quiet Revolution That Transformed Women's Employment*, „The American Economic Review” 2006, Vol. 96, No. 2.

zawodowej kobiet jest macierzyństwo i nierówny podział obowiązków domowych. Następnie wymieniana jest nieopłacalność podejmowania pracy wynikająca z systemu opodatkowania i systemu zabezpieczenia społecznego. Dopiero dalej wskazano na wysokie koszty opieki nad dziećmi¹⁸. Silnym czynnikiem zmniejszającym opłacalność podjęcia pracy są różne programy socjalne w Polsce, zwłaszcza program „Rodzina 500+”. Najbardziej podatne na porzucenie lub niepodjęcie pracy w wyniku otrzymywanych świadczeń są kobiety posiadające dwójkę dzieci oraz zamieszkałe w województwach, gdzie sytuacja na rynku pracy jest nieco trudniejsza. Co ciekawe, w wyniku otrzymywanych świadczeń i zwiększenia dochodu rodziny odnotowano spadek zatrudnienia wśród mężczyzn¹⁹. Prowadzi to do pogłębiającej się polaryzacji społeczeństwa zamieszkującego słabiej rozwinięte rejony i wsie, a mieszkańcami aglomeracji miejskich i dobrze prosperujących gospodarczo regionów. Również inne, mocno rozwijane w ostatnich latach przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, programy społeczne o charakterze pieniężnym, takie jak „Dobry Start”, „Program Maluch+” czy „Rodzicielskie świadczenie uzupełniające”, negatywnie wpływają na opłacalność podejmowania pracy przez kobiety oraz mężczyzn. Mieszkancki województwa podlaskiego zapytane o czynniki wpływające na decyzję o podjęciu pracy wskazały przede wszystkim: złą sytuację materialną rodziny, dyspozycyjność wynikającą ze stanu cywilnego, posiadanie dzieci, wiek dzieci, wykształcenie, sytuację na rynku pracy, program „Rodzina 500+”, miejsce zamieszkania, specyfikę regionu, osobiste ambicje, poziom zaangażowania w pracę, znajomości, rozwój osobisty, konieczność poświęcenia się rodzinie²⁰. Ważnym aspektem jest również brak wsparcia i orientacji urzędów pracy na kobiety bierne zawodowo, którym sprawia trudność samodzielne postawienie zawodowego pierwszego kroku, zwłaszcza jeśli otoczone są one osobami znajdującymi się w podobnej sytuacji materialnej²¹.

Podsumowanie

Z raportu opublikowanego przez McKinsey & Company wynika, iż w 2030 r. PKB w rejonie Europy Środkowej i Wschodniej mógłby się zwiększyć o 146 mld

---

¹⁸ Europejski semestr – zestawienie informacji tematycznych kobiety na rynku pracy, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_labour-force-participation-women_pl.pdf [dostęp: 06.02.2022].

¹⁹ P. Radzik, *Wpływ rządowego programu „Rodzina 500+” na współczynnik aktywności zawodowej kobiet*, <https://bibliotekanauki.pl/articles/587766> [dostęp: 06.02.2022].

²⁰ K. Krot, U. Widelska, *Uwarunkowania rozwoju regionalnego i lokalnego. Determinanty powrotu kobiet na rynek pracy – analiza wybranych czynników*, 2018, s. 179–188, <http://piz.san.edu.pl/docs/e-XIX-3-1.pdf> [dostęp: 06.02.2022].

²¹ I. Magda, op. cit., https://ibs.org.pl/app/uploads/2020/01/IBS-PP-01-2020_PL.pdf [dostęp: 06.02.2022].

EUR rocznie, w tym aż o 66 mld EUR w Polsce, gdyby: zmniejszyć liczbę kobiet biernych zawodowo i 2,5 miliona z nich powróciło na rynek pracy, wszystkie kobiety pracowałyby o 2 godziny tygodniowo więcej (równy podział obowiązków domowych pomiędzy kobietami i mężczyznami) i część z nich przeniosłaby się do bardziej efektywnych technologicznie sektorów²². Dlatego niezwykle ważne jest podejmowanie działań mających na celu zwiększenie aktywności zawodowej Polek. Jak wynika z przytoczonych analiz, trudno jednoznacznie stwierdzić, iż występuje silna korelacja pomiędzy aktywnością zawodową kobiet, a dostępem do opieki nad dziećmi do lat 3. Główną barierą są wysokie koszty opieki, sytuacja matrymonialna matek i problemy ze ściągalnością alimentów, zmniejszająca się opłacalność podejmowania pracy w wyniku coraz wyższych świadczeń socjalnych, ale też aspekty kulturowe, które silnie dotyczą mieszkanki wsi. Konieczne są więc działania, które będą miały na celu zwiększenie opłacalności podejmowania pracy przez kobiety, ale również rozwój publicznych placówek oferujących usługi opieki nad dziećmi, zwłaszcza w słabiej rozwiniętych rejonach kraju oraz rozwój programów mających na celu aktywizację zawodową matek.

Bibliografia

- Aktywność ekonomiczna ludności Polski IV kwartał 2019 roku*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-bezrobotni-bierni-zawodowo-wg-bael/aktywnosc-ekonomiczna-ludnoscipolski-iv-kwartal-2019-roku,4,36.html>.
- Alimenty po polsku – kto i komu może je płacić?* 04.05.2020, <https://jakiwniosek.pl/artykuly/alimenty-po-polsku-kto-i-komu-moze-je-placic>.
- Begg D., Fischer S., Dornbusch R., *Ekonomia – Mikroekonomia*, PWE, Warszawa 2014.
- Children with preschool education 'twice as likely to go onto sixth form'*, 11.12.2015, <https://www.ox.ac.uk/news/2015-12-11-children-preschool-education-twice-likely-go-sixth-form>.
- Czas pracy, równość kobiet i mężczyzn, oraz godzenie pracy z życiem rodzinnym*, European Trade Union Confederation (ETUC), https://www.etuc.org/sites/default/files/A_TT_e_ugalite_u_sexes_PL_1.pdf.
- Dane statystyczne dotyczące zatrudnienia*, Eurostat, Badanie Siły Roboczej 2013, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Employment_statistics/pl&oldid=117776.
- Europejski semestr – zestawienie informacji tematycznych kobiety na rynku pracy*, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_labour-force-participation-women_pl.pdf.

---

²² *How empowering women can benefit Central and Eastern Europe*, https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/featured%20insights/europe/closing%20the%20gender%20gap%20in%20central%20and%20eastern%20europe/20210917_win%20win_ee%20women%20report_final.pdf [dostęp: 06.02.2022].

- Goldin C., *The Quiet Revolution That Transformed Women's Employment*, „The American Economic Review” 2006, Vol. 96, No. 2.
- How empowering women can benefit Central and Eastern Europe*, 17.09.2021, https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/featured%20insights/europe/closing%20the%20gender%20gap%20in%20central%20and%20eastern%20europe/20210917_win%20win_cee%20women%20report_final.pdf.
- <https://www.gov.pl/web/rodzina/co-robimy-wsparcie-dla-rodzin-z-dzieci>.
- <https://www.gov.pl/web/rodzina/fundusz-alimentacyjny>.
- Ile kosztuje żłobek, a ile opiekunka do dzieci? – co się bardziej opłaca?* <https://kapitalni.org/pl/artykuly/ile-kosztuje-zlobek-a-ile-opiekunka-do-dzieci-co-sie-bardziej-oplaca,73,222>.
- Krot K., Widelska U., *Uwarunkowania rozwoju regionalnego i lokalnego- Determinanty powrotu kobiet na rynek pracy – analiza wybranych czynników*, 2018, <http://piz.san.edu.pl/docs/e-XIX-3-1.pdf>.
- Magda I., *Jak zwiększyć aktywność zawodową kobiet w Polsce?* https://ibs.org.pl/app/uploads/2020/01/IBS-PP-01-2020_PL.pdf.
- Pierwszy przypadek koronawirusa w Polsce, <https://www.gov.pl/web/zdrowie/pierwszy-przypadek-koronawirusa-w-polsce>.
- Radzik P., *Wpływ rządowego programu „Rodzina 500+” na współczynnik aktywności zawodowej kobiet*, <https://bibliotekanauki.pl/articles/587766>.
- Sytuacja demograficzna Polski do 2018 roku. Tworzenie i rozpad rodzin*, 01.08.2019, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/sytuacja-demograficzna-polski-do-2018-roku-tworzenie-i-rozpad-rodzin,33,2.html>.
- Sytuacja społeczno-gospodarcza kraju w 2020 r.*, 29.01.2022, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/informacje-o-sytuacji-spoleczno-gospodarczej/sytuacja-spoleczno-gospodarcza-kraju-w-2020-r,1,104.html>.
- Urodzenia dzieci*, <https://dzieciwpolsce.pl/analiza/3/urodzenia-dzieci>.
- Żłobki i kluby dziecięce w 2020 r.*, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/6000/3/8/1/zlobki_i_kluby_dzieciece_w_2020_r_2.pdf.
- 280 tys. rodziców nie wstydzi się, że nie płaci na swoje dzieci. Za nich więcej pieniędzy wypłaci fundusz alimentacyjny*, 21.09.2020, <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1491432,fundusz-alimentacyjny-koronawirus-w-polsce-dziecko-rodzice.html>.

Streszczenie

Na aktywność zawodową w kobiet posiadających potomstwo w wieku do lat 3 ma wpływ wiele czynników. Niewątpliwie jednym z nich jest dostępność opieki realizowanej poprzez kluby dziecięce, żłobki, nianie, rodzinę czy przyjaciół. W artykule przedstawiono aktywność zawodową kobiet w Polsce, czynniki mające wpływ na podjęcie decyzji o zatrudnieniu oraz przeanalizowano czynniki towarzyszące temu procesowi. Przed podjęciem decyzji o rozpoczęciu pracy zawodowej powstrzymują kobiety przede wszystkim: wysokie koszty opieki nad dzieckiem, brak pomocy partnera, rodziny i przyjaciół, coraz wyższe świadczenia socjalne, które sprawiają, iż podejmowanie pracy staje się mniej opłacalne, a także silne uwarunkowania kulturowe związane z oddawaniem dzieci do placówek opiekuńczych.

Słowa kluczowe: kobiety, rynek pracy, opieka nad dziećmi, aktywność zawodowa, świadczenia socjalne

ACCESSIBILITY OF CHILDCARE FOR KINDS UNDER 3 YEARS OLD AND IT'S INFLUENCE ON ECONOMIC ACTIVITY OF WOMEN ON THE LABOR MARKET IN POLAND

Summary

Economic activity of women that have offspring under the age of 3 on the labor market in Poland is defined by many factors. Undoubtedly, one of them is accessibility to childcare through enterprises such as: kid's club, nursery, nannies, family, or friends. The article presents the economic activity of women in Poland, factors that have influence on making decisions about entering the labor market and aspects that are being taken under consideration when making such decision. When it comes to final decision, following arguments are stated: excessive cost of childcare, significant social benefits that are resulting in lower profitability of taking part in the labor market and strong cultural aspects that comes with placing kids in stated above institutions of childcare.

Key words: women, labor market, childcare, professional activity, social benefits

Zofia Wieczorkowska i Kacper Zdrojkowski

II rok, Ekonomia

Ekonomika Transportu i Logistyka

Uniwersytet Gdański, Wydział Ekonomiczny

PROEKOLOGICZNE DETERMINANTY WYBORU PASAŻERSKIEGO TRANSPORTU KOLEJOWEGO W ŚWIETLE EUROPEJSKICH STRATEGII NA RZECZ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Wstęp

Transport ogółem odpowiada za ok. 25–30% emisji szkodliwych substancji¹. Dodatkowo należy pamiętać o kongestii, hałasie, wibracjach, a także terenochłonności infrastruktury. Czynniki te negatywnie wpływają na jakość życia. W efekcie wszyscy obywatele muszą się liczyć z zewnętrznymi kosztami transportu. Aby ratować planetę i zwiększać komfort życia obywateli, UE zaczęła *Zieloną Transformację*. Dotyczy ona również transportu i w tym właśnie transportu pasażerskiego.

Celem niniejszej pracy jest zidentyfikowanie czynników pozwalających, by transport kolejowy mógł znacznie zwiększyć swój udział w przewozach pasażerskich. Jest on bowiem jednym z najbardziej ekologicznych środków transportu. Zastosowane metody badawcze obejmują analizę opisową oraz badanie z wykorzystaniem kwestionariusza ankietowego. W pracy wykorzystano wybrane pozycje literaturowe oraz raporty i analizy dotyczące wpływu środków transportu na środowisko naturalne.

1. Kolej na ekologię

W transporcie pasażerskim jednym z najbardziej ekologicznych środków transportu jest kolej. W latach 90. XX wieku bagatelizowano rozwój odpowiedniej infrastruktury i taboru kolejowego. Wtedy to na znaczeniu zaczął zyskiwać transport drogowy, który bardzo negatywnie wpływa na otoczenie. Natomiast

---

¹ *Climate change – driving forces*, Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Climate_change_-_driving_forces#Total_emissions.2C_main_breakdowns_by_source_and_general_drivers [dostęp: 31.03.2022].

obecnie można mówić o renesansie kolei. Nastąpiła bowiem pewnego rodzaju europejska mobilizacja, mająca na celu przywrócenie jej świetności. Ogłaszane są liczne strategie, które wzywają do korzystania z ekologicznych środków transportu. Tak też rok 2021 ustanowiono Europejskim Rokiem Kolei. Z kolei *Europejski Zielony Ład* ma doprowadzić do redukcji emisji CO₂, które pochodzą z transportu aż o 90% do roku 2050². Wykorzystanie kolei jest tutaj niezbędne, bowiem jedynie 0,4% CO₂ emitowanego przez transport w Europie pochodzi z transportu szynowego. W Polsce powstał *Krajowy Program Kolejowy*, który ma na celu przebudowę i modernizację infrastruktury szynowej. Realizowana polityka taborowa wiąże się z przeznaczeniem do 2023 r. ok. 21 mld PLN na zakup taboru. Podobnych planów na rzecz kolei jest jeszcze wiele. Dowodzi to, że Unia Europejska i państwo wspierają zieloną transformację poprzez liczne strategie i dofinansowania. Zmiany zaczynają się od władz. Należy jednak zastanowić się, kto jest prawdziwym decydem. Popularność danego środka transportu można mierzyć liczbą i długością przewozów, czyli w transporcie pasażerskim miernikiem będzie liczba przebytych pasażerokilometrów. Żeby zwiększać wartość tego miernika, należy zachęcać obywateli do korzystania z tego środka transportu, szczególnie na długich trasach. Na początku 2022 r. autorzy przeprowadzili badanie ankietowe, które miało na celu pokazanie czynników istotnych przy wyborze środka transportu na potrzeby turystyki. W efekcie badania udało się zidentyfikować czynniki, które mają największe znaczenie przy wyborze środka transportu.

2. Kolej na badania

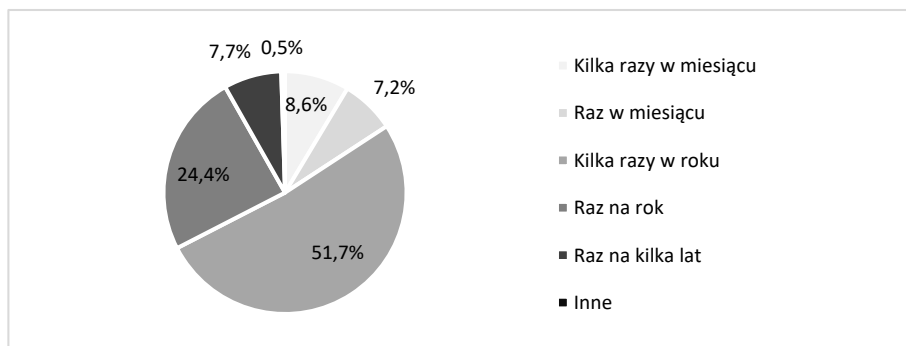
Na przełomie stycznia i lutego 2022 r. zostało przeprowadzone badanie ankietowe (metodą CAWI) dotyczące udziału transportu kolejowego w międzynarodowych wyjazdach turystycznych realizowanych na terenie Unii Europejskiej. W badaniu wzięło udział 209 osób w różnym wieku i o różnym statusie zawodowym.

Pierwsze dwa pytania w kwestionariuszu dotyczyły częstotliwości oraz długości wyjazdów turystycznych. Jak wynika z udzielonych przez respondentów odpowiedzi (rys. 1 i 2), ponad połowa badanych podróżuje kilka razy w roku. Aż 32,1% wyjeżdża tylko raz na rok lub rzadziej. Jedna osoba, korzystając z opcji *inne*, dopisała, że wyjeżdżała raz na rok, ale obecnie – przez ogólnoswiatową sytuację pandemiczną – zrezygnowała z wyjazdów turystycznych. Jeśli natomiast chodzi o długość trwania wyjazdów turystycznych, najczęściej wybierano odpo-

---

² Urząd Transportu Kolejowego, <https://utk.gov.pl/pl/aktualnosci/18170,Kolej-jest-zielona-redukuje-ilosc-spalin-i-dazy-do-bezemisyjnosci.html> [dostęp: 31.03.2022].

wiedź 5–8 dni (43,5%), jednakże 35,9% badanych wybierało wyjazdy trwające zaledwie 1–4 dni, a 9,6% osób wybrało odpowiedź *wyjazdy weekendowe*. Można zatem uznać, że najbardziej popularne są częste, ale krótkie wyjazdy.

Rysunek 1. Częstotliwość wyjazdów turystycznych

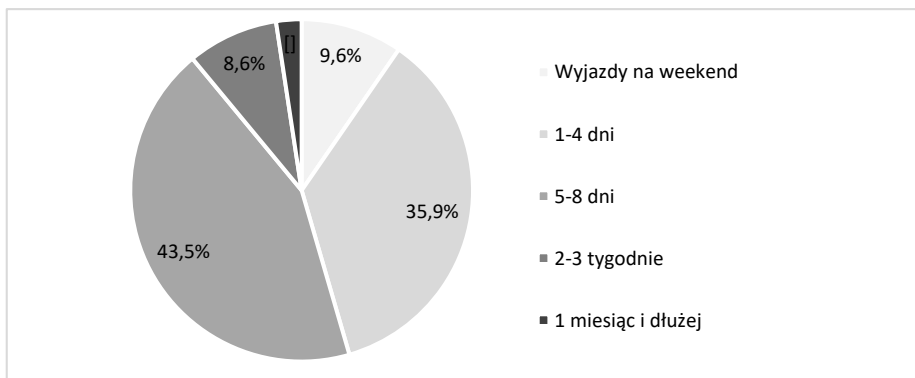
Źródło: opracowanie własne na podstawie odpowiedzi udzielonych w kwestionariuszu ankiety.

Ma to duże znaczenie dla planowania działania transportu kolejowego, bowiem w podróży często liczy się czas. Już obecnie istnieją trasy, na których lot samolotem, razem z obowiązkową odprawą i dojazdem na lotnisko (znajdujące się poza miastem), trwa dłużej niż przejazd pociągiem. Tak jest m.in. w przypadku lotu z Warszawy do Katowic, który trwa około godziny. Na lotnisko trzeba przecież jeszcze dojechać i stawić się tam co najmniej godzinę przed odlotem. W związku z tym łączny czas podróży z jednego centrum rzeczonego miasta do drugiego centrum znacznie się wydłuża. Pociąg pokonuje ten dystans w czasie 2 godzin i 30 minut. Z kolei trasę Kraków – Gdańsk samochodem można pokonać w czasie ok. 6 godzin i 20 minut, przy założeniu, że nie doświadczy się kongestii. Do tego należy jeszcze doliczyć czas na posiłek czy skorzystanie z toalety, gdyż kierowca samochodu nie ma możliwości korzystania z takich udogodnień w trakcie jazdy. Podczas podróży koleją te aspekty nie wpływają na długość jazdy, a sam pociąg jedzie tylko 5 godzin i 20 minut³. Ponadto w trakcie przejazdu pociągiem czas można wykorzystać na pracę czy czytanie książki. Wśród europejskich tras, na których można zaoszczędzić czas wybierając pociąg zamiast samolotu, są np. trasa Londyn – Bruksela (136 min.), Frankfurt – Kolonia (124 min.) czy Londyn – Paryż (108 min.)⁴. Oczywiście we wszystkich tych przy-

³ *Ibidem*.

⁴ *Teraz środowisko*, <https://www.teraz-srodowisko.pl/aktualnosci/kolej-transport-przyszlosci-samolot-raport-UTK-11468.html> [dostęp: 31.03.2022].

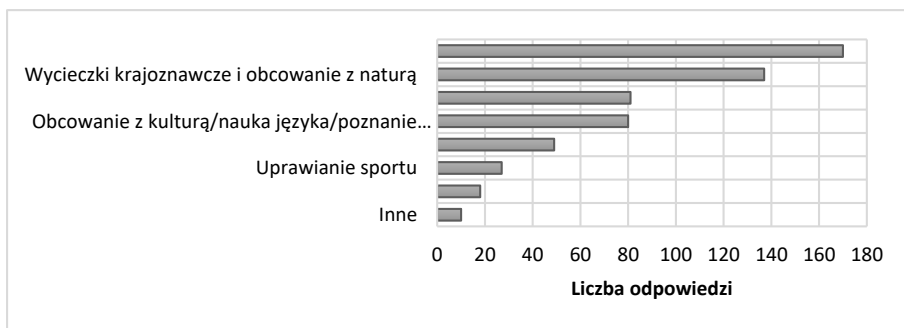
padkach podróży nie tylko oszczędzają czas, ale - co najważniejsze - ograniczają emisję CO₂.

Rysunek 2. Długość wyjazdów turystycznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie odpowiedzi udzielonych w kwestionariuszu ankiety.

Na skierowane do ankietowanych pytanie dotyczące preferowanego rodzaju aktywności podczas wyjazdów turystycznych można było udzielić do trzech odpowiedzi (rys. 3). Wśród podanych w kwestionariuszu opcji odpowiedzi najczęściej wybierane było zwiedzanie oraz wycieczki krajoznawcze i obcowanie z naturą. Wiele osób wybrało również *wypoczynek na plaży* oraz *obcowanie z kulturą/nauka języka/poznanie zwyczajów danego narodu/zawarcie znajomości*. Ankietowani mieli również możliwość dodawania własnej odpowiedzi. 3 osoby wybrały aktywności bierne, takie jak: czytanie książek, wypoczynek przed kominkiem czy nauka. Zaś kolejne 3 osoby dodały opcje aktywnych działań, takie jak: wyjazdy survivalowe, turystyka rowerowa i wyjazd na narty.

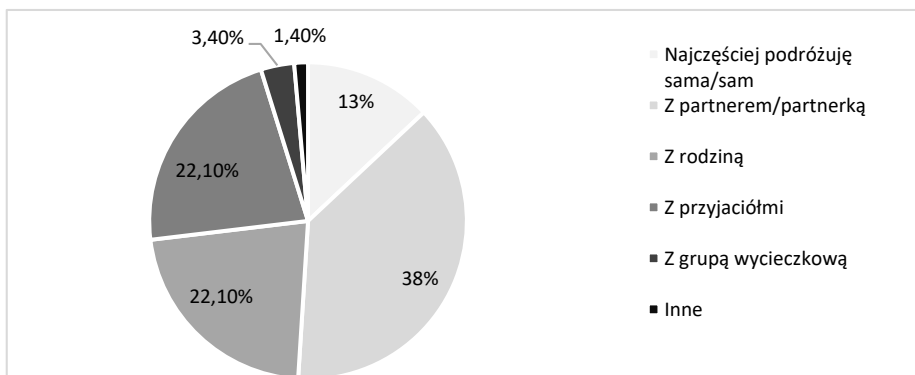

Rysunek 3. Preferowany rodzaj aktywności podczas wyjazdów turystycznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie odpowiedzi udzielonych w kwestionariuszu ankiety.

Co ciekawe, jedna osoba dodała, że wśród jej preferowanych aktywności znajduje się odwiedzanie miejsc oferujących lokalne jedzenie. Nikt z respondentów nie wskazał przejazdów kolejowych jako celu podróży. Jako że trasy kolejowe często przebiegają przez otwarte przestrzenie, ale także przez centra miast, to w trakcie podróży można przez okno obserwować środowisko naturalne, jak i widoki miejskie w danym kraju. Istnieją też trasy, które same w sobie są celem podróży, takie jak np. podróż słynnym pociągiem Orient Express z Paryża do Wenecji⁵. Dla respondentów, którzy lubią zwiedzać, albo wybierają się na wycieczki krajoznawcze, kolej na takiej trasie może być naprawdę ciekawym sposobem na podróżowanie. Dla turystów rowerowych przejazd pociągiem stwarza dodatkowe możliwości przeniesienia się ze swoim pojazdem w nowe miejsce, gdzie można zaplanować ciekawe trasy rowerowe.

Kolejne pytanie dotyczyło grupy z jaką ankietowani podróżują (rys. 4). Aż 44,2% badanych podróżuje z rodziną czy też z przyjaciółmi, a 38% z partnerem lub partnerką. Wnioskować z tego można, że wśród respondentów preferowane są wyjazdy z bliskimi i raczej w mniejszych grupach. Podczas tego typu wyjazdów kolej stwarza możliwość podróży w gronie najbliższych, bez napotykania problemu z rezerwacją miejsc obok siebie, jak to bywa w samolotach. Dodatkowo nikt nie jest zajęty prowadzeniem samochodu, dlatego wszyscy mogą odpocząć, porozmawiać czy też pograć w gry. Dzięki temu zapewniony jest komfort podróży, którego inne środki transportu nie są w stanie zagwarantować.

Rysunek 4. Grupy w czasie podróży turystycznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie odpowiedzi udzielonych w kwestionariuszu ankiety.

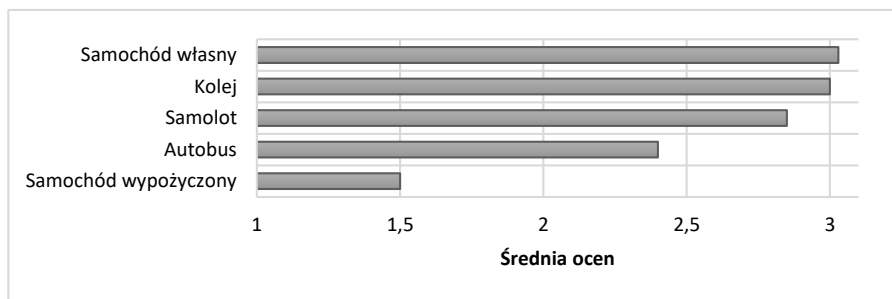
Następne pytanie dotyczyło najczęściej wybieranego środka transportu w czasie międzynarodowych podróży turystycznych, a respondenci dokonywali

⁵ Biuro Turystyki Luksusowej Carter, <https://carter.eu/podroz-z-paryza-do-wenecji-2-dni-1-noc> [dostęp: 20.05.2022].

wyboru spośród podanych pięciu opcji. Odpowiedzi były udzielane przy uwzględnieniu skali od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało najniższą częstotliwość, a 5 najwyższą. Dla łatwiejszego porównania wyników z ocen tych zostały wyciągnięte średnie, które następnie zostały przedstawione na rysunku 5.

Najczęściej wybieranymi środkami transportu był samochód własny i pociąg. Co istotne, średnia dla samochodu wyniosła 3,03, a dla transportu szynowego 3,00. Jest to stosunkowo niewielka różnica. Poza tym, respondenci dość często podróżują samolotem, dla którego średnia ocen wyniosła 2,85. Dość rzadko wybierano samochód wypożyczony. Pokazuje to prawdopodobnie, jak bardzo respondenci przemieszczający się samochodem mogą być nastawieni na posiadanie tego środka transportu. Opcja ta pojawiła się w kwestionariuszu, ponieważ w przypadku samochodu wypożyczonego, możliwe jest skorzystanie z pociągu jako głównego środka transportu w celu dojazdu do określonego miejsca, aby następnie przemieszczać się po najbliższej okolicy, wykorzystując do tego samochód. Wypożyczanie samochodów, zamiast korzystania z własnego, ma wiele zalet, pozwala m.in. zmniejszać kongestię. Dodatkowo przedsiębiorstwa wypożyczające samochody, by przyciągnąć klientów, często mają w swojej ofercie jedne z nowszych modeli. Ma to duże znaczenie dla środowiska naturalnego, gdyż starsze modele samochodów, których to udział w Polsce jest stosunkowo duży, emitują więcej spalin.

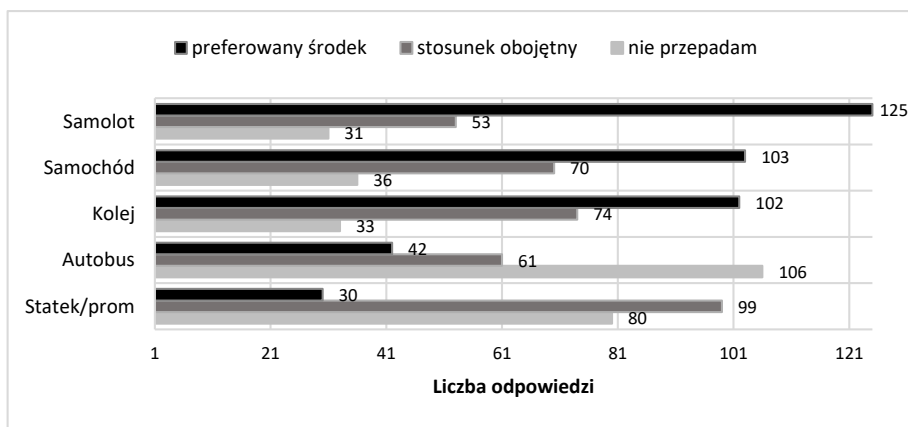
Rysunek 5. Najczęściej wybierane środki transportu

Źródło: opracowanie własne na podstawie odpowiedzi udzielonych w kwestionariuszu ankiety.

Kolejne pytanie dotyczyło preferowanego środka transportu (rys. 6), co miało pomóc w ustaleniu czy to, że respondenci podróżują wybranymi środkami transportu podyktowane jest własnymi upodobaniami, czy może jednak koniecznością korzystania z danego pojazdu. W porównaniu do pytania o częstotliwość wyboru środków transportu w tym pytaniu dodana została opcja statku lub promu. Mimo że przewozy transportem wodnym, a przede wszystkim

rzecznym, są w Unii Europejskiej rzadkością, jednak autorzy zdecydowali się ją uwzględnić, biorąc pod uwagę planowany rozwój tej gałęzi transportu.

Zdecydowanie najlepiej w tym badaniu wypadł samolot, który najczęściej z przedstawionych pięciu opcji był wybierany jako preferowany środek transportu, a jednocześnie najrzadziej ankietowani odpowiadali, że za nim nie przepadają. Bardzo podobne odpowiedzi uzyskiwały samochód i kolej, należące do środków transportu, które większość respondentów preferuje. Osoby biorące udział w badaniu w zdecydowanej większości nie przepadają za autobusem lub transportem wodnym, albo mają do nich stosunek obojętny.

Rysunek 6. Preferowane środki transportu

Źródło: opracowanie własne na podstawie odpowiedzi udzielonych w kwestionariuszu ankiety.

Odpowiedzi udzielone na pytania dotyczące częstotliwości i preferencji wyboru środków transportu pokazują, że przy wyborze podróży długodystansowych brane są pod uwagę tylko trzy środki transportu. Zatem dla kolei największymi konkurentami są samochody (najlepiej własne) i samoloty.

W kwestionariuszu padło również pytanie dotyczące czynników istotnych przy wyborze głównego środka transportu. Respondenci oceniali istotność podanych 14 czynników, przypisując im ocenę od 1 do 6, gdzie 1 było notą najniższą, a 6 najwyższą. Średnie z tych rang zostały obliczone i przedstawione w tabeli 1. Czynniki zostały uszeregowane w kolejności od tego z najwyższą średnią do tego z najniższą. Pierwszych osiem pozycji w tabeli tylko nieznacznie różni się od siebie średnią ocen. Można zatem wnioskować, że zwiększenie atrakcyjności kolei może nastąpić na skutek przede wszystkim uatrakcyjnienia ceny przejazdów.

Tabela 1. Czynniki istotne przy wyborze środka transportu

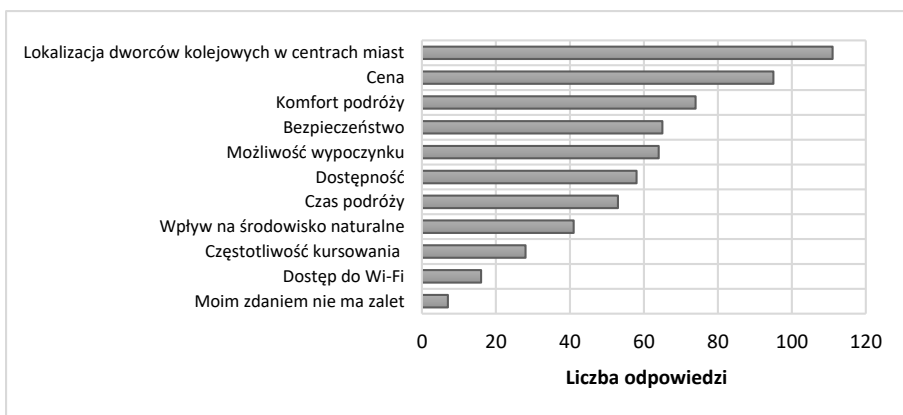
Czynnik	Ocena
Cena	4,78
Czas podróży	4,68
Dostępność (np. łatwy dojazd do stacji czy portu)	4,60
Bezpośredniość	4,57
Niezawodność	4,51
Punktualność	4,47
Bezpieczeństwo	4,38
Komfort podróży	4,33
Częstotliwość kursowania	3,91
Możliwość wypoczynku w trakcie przejazdu	3,70
Dostęp do informacji (np. o opóźnieniach)	3,41
Wpływ danego środka transportu na środowisko	2,71
Dostęp do Wi-Fi	2,64
Lęk przed podróżą danym środkiem transportu	2,25

Źródło: opracowanie własne na podstawie odpowiedzi udzielonych w kwestionariuszu ankiety.

Kolejnymi istotnymi czynnikami wpływającymi na zainteresowanie przejazdami kolejowymi są: czas podróży, dostępność dworców, bezpośredniość połączeń do ciekawych turystycznie miejsc, niezawodność i punktualność kolei oraz bezpieczeństwo i komfort podróży.

Z tabeli 1, jak i z odpowiedzi na kolejne pytanie, które miało określić, czy respondenci zwracają uwagę na wpływ transportu na środowisko, można wywnioskować, że jest to dla większości sprawa marginalna. Około 70% badanych twierdzi, że nie zwraca na to uwagi przy planowaniu podróży. Natomiast dla Unii Europejskiej zmniejszanie negatywnego wpływu transportu na środowisko jest bardzo istotne, o czym świadczą m.in. założenia *Białej Księgi Transportu*. Warto się zastanowić, dlaczego „przeciętny obywatel” tak mało uwagi poświęca wyborowi ekologicznego środka transportu. Być może odpowiednie kampanie informacyjne byłyby potrzebne, by społeczeństwo zauważyło problem, jakim jest nadmierna emisja CO₂, co w efekcie miałyby pozytywne skutki dla samego transportu kolejowego, który to jest jedną z najbezpieczniejszych dla środowiska opcji.

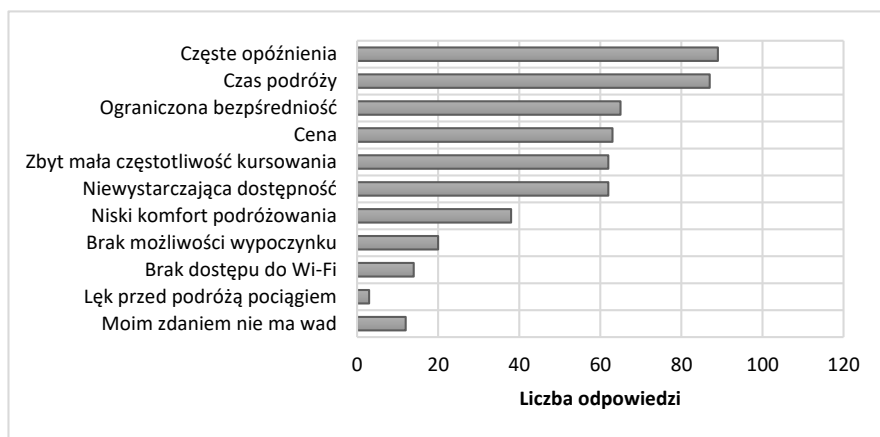
Kolejne dwa pytania zadane w ankiecie dotyczyły zalet i wad podróżowania koleją (rys. 7 i 8). Respondenci mieli do wyboru kilka opcji, z których mogli wybrać do trzech odpowiedzi. Mogli również dodawać własne propozycje oraz dodatkowy komentarz. Z odpowiedzi respondentów wynikało, że największymi zaletami podróżowania koleją są: lokalizacja dworców, komfort podróży oraz bezpieczeństwo. Wady to przede wszystkim opóźnienia, długi czas podróży i ograniczona bezpośredniość dotarcia do celu.

Rysunek 7. Zalety podróżowania koleją

Źródło: opracowanie własne na podstawie odpowiedzi udzielonych w kwestionariuszu ankiety.

Co ciekawe, takie odpowiedzi, jak np. *dostępność* były stosunkowo często wybierane, i to zarówno przy pytaniu o wady, jak i o zalety. Biorąc pod uwagę fakt, że wśród respondentów były osoby zamieszkujące zarówno wieś, jak i duże miasta, odpowiedzi mogą znacznie się różnić. Pociągi na trasach obsługujących międzynarodowe połączenia kolejowe, by skrócić czas przejazdów, zatrzymują się tylko w dużych miastach, dlatego dla niektórych problem może stanowić dojazd na odpowiedni dworzec. Pokazuje to jak ważne jest odpowiednie skomunikowanie największych punktów transportowych z oddalonymi od nich obszarami wiejskimi i małomiasteczkowymi. Właściwie opracowana siatka połączeń regionalnych jest zatem kluczowa dla sukcesu kolei.

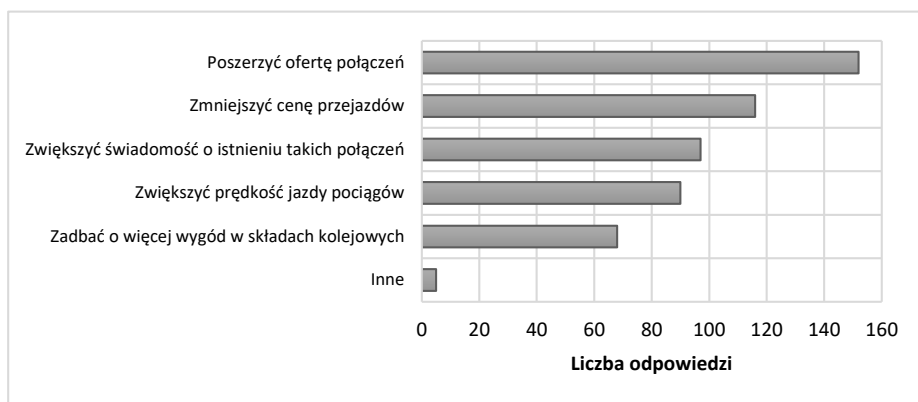

Rysunek 8. Wady podróżowania koleją

Źródło: opracowanie własne na podstawie odpowiedzi udzielonych w kwestionariuszu ankiety.

Również cena nabycia biletu pojawiła się zarówno wśród wad, jak i zalet. Prawdopodobnie zależy to od cennika alternatywnych środków transportu oraz liczby pasażerów w danej grupie. Dla przykładu, w przypadku podróży samochodem⁴ cena jest praktycznie ta sama dla jednego pasażera, jak i dla czterech. Natomiast dla przewozów publicznymi środkami transportu trzeba zakupić tyle biletów, ile jest osób wspólnie podróżujących. Zatem rodzina z dziećmi może uważać, że przejazd pociągiem jest drogi, natomiast turysta podróżujący samemu może uznać, że przejazd koleją jest bardziej atrakcyjny niż samochodem, ze względu na duży koszt zakupu paliwa w przypadku podróży własnym samochodem. Biorąc pod uwagę powyższe, istotne jest tworzenie odpowiedniej oferty zniżek, tak aby zachęcać poszczególne grupy użytkowników do wyboru pociągu.

Wśród respondentów znalazło się kilku miłośników kolei. Zgłaszali oni w dodatkowych komentarzach opinie, że sama podróż pociągiem może być przyjemnością i dlatego właśnie preferują oni ten środek transportu. Dodatkowo badani zauważyli, że – w porównaniu do podróżowania samolotem – w przypadku podróży koleją procedury dotyczące przewozu bagażu są znacznie mniej skomplikowane, ponadto nie jest potrzebna dodatkowa odprawa biletowa. Problemem może być za to sam zakup biletów, ponieważ gdy brakuje połączeń bezpośrednich, trzeba nabywać bilety u różnych przewoźników zagranicznych, co stanowi duży problem. Może pojawić się dodatkowo bariera językowa. Wskazuje to na potrzebę tworzenia jednolitego systemu biletowego w Unii Europejskiej.

Rysunek 9. Zmiany, jakich należy dokonać, by międzynarodowe podróże koleją były bardziej atrakcyjne

Źródło: opracowanie własne na podstawie odpowiedzi udzielonych w kwestionariuszu ankiety.

Ostatnie pytanie merytoryczne miało na celu sprawdzenie, co według ankietowanych należy uczynić, by podróże koleją były dla nich bardziej atrakcyjne. Można było zaznaczyć do trzech odpowiedzi. Najwięcej głosów, bo aż 152, zostało oddanych na to, że należy poszerzyć ofertę połączeń. Jest to bardzo dobry prognostyk, który wskazuje na zainteresowanie podróżami pociągami. W świetle tego, jak i powyżej udzielonych odpowiedzi, można stwierdzić, że kolej już teraz jest atrakcyjnym środkiem przewozu, przynajmniej dla 72% ankietowanych w ramach przeprowadzonego badania i dalszy jej rozwój jest jak najbardziej wskazany. Podróżni są skłonni ją wybierać, jeśli odpowiednie połączenia będą dostępne na pożądanym trasach. Na drugim miejscu pod względem liczby odpowiedzi znalazło się zmniejszenie ceny przejazdów, co sugeruje, że ich koszt jest ważnym elementem wpływającym na atrakcyjność międzynarodowych połączeń kolejowych. Zatem, jeśli uda się zachęcić użytkowników do częstego korzystania z kolei dzięki obniżeniu ceny przejazdu i oferta połączeń będzie dostosowana do potrzeb podróżnych, uda się znacznie zmniejszyć liczbę niemal pustych przejazdów i sprawić, że zapełnione zostaną pasażerami wagony kolejowe. Dzięki efektowi skali, przewoźnicy będą w stanie pokryć koszty działalności operacyjnej i nie będą zmuszani do podnoszenia cen biletów, a może nawet uda je się obniżyć.

3. Kolej na zmiany – rekomendacje

Powyżej przedstawione wyniki badania ankietowego pozwalają stwierdzić, że istnieje realna szansa na zachęcenie podróżnych do wyboru kolei. W dalszej części pracy autorzy przedstawia kilka przykładów działań, które są realizowane, albo planowane do realizacji, a które mają pomóc w zwiększeniu popularności podróżowania pociągiem.

Poszerzanie oferty połączeń nie jest łatwym zadaniem, jako że trudno zadbać o bezpośrednie połączenia z jednego dworca kolejowego do każdego innego. Można jednak zapewnić to na inne sposoby. Jednym z przykładów może być ułatwienie procesu przesiadania się w taki sposób, żeby zmiana pociągów nie była trudna i uciążliwa, co ułatwiają m.in. nowoczesne, wygodne dworce, ich oznakowanie i funkcjonalność. Przykładem takiej inwestycji może być modernizacja dworca głównego w Gdańsku. W wyniku podjętych działań usprawniony został ruch i zwiększył się poziom bezpieczeństwa podróżnych. Zamontowany zostanie System Dynamicznej Informacji Pasażerskiej za pośrednictwem którego pasażerowie będą mogli być na bieżąco informowani o rozkładzie jazdy pociągów. Na dworcu znajdują się biletomaty, dzięki którym zakup biletów będzie możliwy przez całą dobę. Tunel podziemny połączy budynek dworca z istniejącymi

przejściami na perony oraz do przystanków tramwajowych, co umożliwi jeszcze szybszą zmianę środka transportu⁶.

Wspólny Bilet to kolejny sposób na ułatwienie podróżowania. To oferta, która umożliwi przejazd pociągami kilku przewoźników na podstawie jednego biletu. Pozwala to na uzyskanie korzystniejszej ceny w stosunku do sytuacji, w której bilety są kupowane oddzielnie, dzięki zastosowaniu tzw. taryfy degresywnej – co oznacza, że cena każdego kilometra zmniejsza się wraz z długością podróży⁷. Jednak obecnie taki wspólny bilet dotyczy tylko połączeń krajowych. Niezbędnym byłoby stworzenie takiego systemu, który objąłby wszystkich europejskich przewoźników kolejowych. Dzięki temu pasażerowie mogliby bez problemu wyszukać ofertę i zakupić bilet na połączenia międzynarodowe.

Pojawiły się już pierwsze plany wprowadzenia takiego systemu. Komisja Europejska pod koniec 2021 r. przedstawiła plan działania na rzecz rozwoju dalekobieżnych i transgranicznych kolei pasażerskich. Wśród zaproponowanych rozwiązań znajduje się uruchomienie europejskiego podmiotu do zarządzania kolejami międzynarodowymi, zagwarantowanie płynnego procesu rezerwacji biletów kolejowych na połączenia międzynarodowe, czy ogólnounijne zwolnienie międzynarodowych biletów kolejowych z podatku VAT⁸. To ostatnie rozwiązanie pozwoli na obniżenie cen połączeń, a dzięki temu będą one bardziej dostępne dla podróżujących.

W ramach promocji połączeń kolejowych 2 września 2021 r. rozpoczął podróż z Lizbony pociąg *Connecting Europe Express*. Wyruszył on w „tourné” po Europie i miał na celu promowanie podróżowania koleją po Starym Kontynencie. *Connecting Europe Express* przejechał nieprzerwanie przez 26 krajów i zawitał także do Polski. Niestety, projekt ten chociaż bardzo ciekawy, został zrealizowany tylko raz. Niewiele osób miało okazję się o nim dowiedzieć. Gdyby powtarzano tego rodzaju wydarzenia, mogłaby być to bardzo ciekawa, cykliczna akcja promocyjna w odniesieniu do transportu kolejowego.

Podsumowanie

Istnieje wiele warunków, które należy spełnić, by kolej zyskała na popularności. Przede wszystkim należy sprawić, by podróż koleją nie była uciążliwa. Przeprowadzone badanie ankietowe wskazało na rozwiązania w tym zakresie i potencjalne problemy, które można wyeliminować lub zredukować ich oddziaływanie.

---

⁶ Pomorski Urząd Wojewódzki, <https://www.gdansk.uw.gov.pl/3830-wielka-modernizacja-dworca-i-stacji-gdansk-glowny> [dostęp: 20.05.2022].

⁷ Koleje Śląskie, <https://www.kolejeslaskie.com/wielu-przewoznikow-jeden-bilet/> [dostęp: 20.05.2022].

⁸ Instytut Spraw Obywatelskich, <https://instytutprawobywatelskich.pl/co-dalej-z-miedzynarodowa-koleja-pasazerska-w-europie/> [dostęp: 20.05.2022].

Liczne przesiadki, zakup drogich biletów i to u wielu przewoźników, opóźnienia czy brak miejsca siedzącego w trakcie przejazdu skutecznie zniechęcają do podróży. Jednak kolej ma warunki, by sprostać takiemu wyzwaniu i już podejmuje odpowiednie w tym zakresie działania. Jeśli wszystkie trwające i planowane inwestycje zostaną zrealizowane na czas, a do tego dołączona zostanie intensywne kampania społeczna zwiększająca świadomość o szkodliwym wpływie transportu na środowisko, Polska może stać się liderem w zakresie pasażerskiego transportu kolejowego.

Bibliografia

- Biuro Turystyki Luksusowej Carter, <https://carter.eu/podroz-z-paryza-do-wenecji-2-dni-1-noc>.
- Climate change – driving forces*, Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Climate_change_-_driving_forces#Total_emissions.2C_main_break-downs_by_source_and_general_drivers.
- Instytut Spraw Obywatelskich, <https://instytutprawobywatelskich.pl/co-dalej-z-miedzynarodowa-koleja-pasazerska-w-europie/>.
- Koleje Śląskie, <https://www.kolejeslaskie.com/wielu-przewoznikow-jeden-bilet/>.
- Pomorski Urząd Wojewódzki, <https://www.gdansk.uw.gov.pl/3830-wielka-modernizacja-dworca-i-stacji-gdansk-glowny>.
- Teraz Środowisko*, <https://www.teraz-srodowisko.pl/aktualnoscikolej-transport-przyszlosci-samolot-raport-UTK-11468.html>.
- Urząd Transportu Kolejowego, <https://utk.gov.pl/pl/aktualnosc/18170,Kolej-jest-zielona-redukuje-ilosc-spalin-i-dazy-do-bezemisyjnosci.html>.

Streszczenie

Transport odpowiada za ok. 30% emisji szkodliwych substancji do atmosfery. Zgodnie ze strategiami UE należy znacznie zmniejszyć jego szkodliwość do roku 2030 i niemal całkowicie zredukować do 2050 r. Celem niniejszej pracy jest zidentyfikowanie czynników pozwalających, by transport kolejowy mógł znacznie zwiększyć swój udział w przewozach pasażerskich. Jest on bowiem jednym z najbardziej ekologicznych środków transportu. Jednocześnie należy zmniejszać udział przewozów transportem drogowym i lotniczym, bowiem one są najbardziej szkodliwe dla środowiska. Istnieje wiele kryteriów, które decydują o wyborze środka transportu. Autorzy zidentyfikowali je oraz przypisali im wagę. W efekcie zauważono, że już teraz istnieją dostępne sposoby na zachęcanie pasażerów do wyboru kolei. Wskazano aspekty wymagające dodatkowej pracy oraz koncepcje godne rozważenia w drodze do redukcji śladu węglowego transportu pasażerskiego w Polsce, jak i w całej Europie.

Słowa kluczowe: ekologia, ekologiczne środki transportu, transport kolejowy, połączenia międzynarodowe

PRO ECOLOGICAL DETERMINANTS OF THE CHOICE OF PASSENGER RAIL TRANSPORT IN THE LIGHT OF EUROPEAN STRATEGIES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Summary

Transport is responsible for about 30% of harmful substances emissions to the atmosphere. According to EU strategies, its harmfulness should be significantly reduced by 2030 and almost completely reduced by 2050. The aim of this study is to identify the factors that allow rail transport to significantly increase its share in passenger transport. It is one of the most ecological means of transport. At the same time, the share of road and air transport should be reduced, as they are the most harmful to the environment. There are many criteria that determine the choice of a means of transport. The authors identified them and assigned them weights. As a result, it was noticed that there are already ways available to encourage passengers to choose the railways. Aspects requiring additional work and concepts to be considered on the way to reducing the carbon footprint of passenger transport in Poland and throughout Europe were indicated.

Key words: ecology, ecological means of transport, rail transport, international connections

Aleksandra Rydzińska

III rok SS1, Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze
Marketing Międzynarodowy
Uniwersytet Gdański, Wydział Ekonomiczny

CZY SPOŁECZEŃSTWA KRAJÓW BOGATYCH SĄ SZCZĘŚLIWE?

Wstęp

Zjawisko dobrobytu społecznego najczęściej utożsamiane jest ze wzrostem gospodarczym, co skutkuje tym, że dobrobyt bądź szczęście społeczeństwa oceniane jest na podstawie dochodu uzyskanego przez dany kraj. Najczęściej używany miernik wzrostu gospodarczego – Produkt Krajowy Brutto (PKB) – traktuje się jako uniwersalną miarę także innych zjawisk zachodzących w systemach ekonomicznych. PKB oraz PKB *per capita* zostały powszechnie przyjęte jako mierniki dobrobytu społecznego – rozumianego jako bogactwo. Celem opracowania jest znalezienie odpowiedzi na pytanie badawcze: czy społeczeństwa krajów bogatych są szczęśliwe? W opracowaniu użyto metody analizy porównawczej oraz analizy opisowej. Do napisania artykułu wykorzystano dostępną literaturę w formie artykułów, a także pozycji zwartych w języku polskim i angielskim. Posiłkowano się również źródłami internetowymi oraz statystykami Banku Światowego.

1. Pojęcie i teorie dobrobytu społecznego

Pojęcie dobrobytu społecznego nie jest ani proste, ani oczywiste do zdefiniowania. W znaczeniu ogólnym dobrobyt oznacza stopień zadowolenia z życia danej jednostki. W definicji dobrobytu uwzględnia się takie wielkości jak: materialny standard życia, edukację, zdrowie czy środowisko naturalne¹.

Istnieją różne rodzaje dobrobytu²:

- gospodarczy – dotyczy zaspokojenia potrzeb przez jednostki – głównie aspekty materialne,
- społeczny – zaspokojenie ogółu potrzeb – także pozamaterialnych,
- ekonomiczny netto – wyznaczamy miernikiem PKB.

---

¹ Encyklopedia Zarządzania – Dobrobyt, <https://mfiles.pl/pl/index.php/Dobrobyt> [dostęp: 26.03.2022].

² *Ibidem*.

Dobrobyt społeczny to również wolność słowa, wyznania czy wyboru. W jego definicji zawierają się także aspekty dotyczące bezpieczeństwa wewnętrznego oraz postępów: naukowego, technicznego czy moralnego³. Niemniej jednak, dobrobyt społeczny i ekonomiczny są pojęciami komplementarnymi⁴. W badaniach dotyczących dobrobytu społecznego wyróżnia się podejścia⁵:

- integralne – związane z metodami ekonomii, psychologii i socjologii,
- wielowymiarowe – dotyczące dobrobytu materialnego – PKB *per capita*,
- podejście do nierówności społecznych i dochodowych jako determinant dobrobytu społecznego.

Problemem w określeniu jednoznacznego wyniku miernika dobrobytu społecznego jest charakter tego wskaźnika, na którego składowe złożono aspekty ilościowe oraz jakościowe, np. kulturowe bądź historyczne⁶.

Dobrobyt jest także pojęciem względnym – dla różnych jednostek może oznaczać różne poziomy zaspokojenia potrzeb. W zależności od danego społeczeństwa zmianom podlega definicja potrzeb podstawowych i potrzeb wyższego rzędu. Zmiany te bazują nie tylko na etapie rozwoju społeczeństwa, ale także na jego kulturze.

Pojęcie dobrobytu zmienia się wraz z czasem, w którym następuje próba zdefiniowania owego zjawiska⁷. Na przestrzeni ostatnich lat pojęcie dobrobytu powiązано z dochodem jednostki, a także z innymi jego determinantami. Dochód stanowi swego rodzaju punkt wyjścia podczas oceny dobrobytu, ale w jego estymacji uwzględnia się także elementy związane z sytuacją zawodową, wydatkami na konsumpcję oraz zachowaniami w społeczeństwie⁸. Można powiedzieć, że dobrobyt społeczny jest odzwierciedleniem możliwości realizowania potrzeb ujętych w modelu piramidy Masłowa. Warto zauważyć, że w literaturze przedmiotu pojęcie dobrobytu często utożsamiane jest z pojęciem szczęścia.

Pierwszą publikacją podejmującą zagadnienie dobrobytu była książka A.C. Pigou z 1912 r. – „Wealth and Welfare”. Następnie, w roku 1920, powstała rozszerzona wersja tejże pracy pt.: „Economics of Welfare”, w której dobrobyt społeczny został określony jako suma potrzeb poszczególnych jednostek⁹. Ekonomiści, tacy jak: H. Hotelling, A.P. Lerner, N. Kaldor, J.R. Hicks, M.W. Reder, czy P.A. Samuelson w analizie użyteczności porządkowej oraz pojęciu społecznej

---

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ W. Rutkowski, *Nierówności ekonomiczne a rozwój gospodarczy i dobrobyt społeczny*, „*Ekonomista*” 2016, nr 2.

⁶ E. Polak, *Rozwój zintegrowany a dobrobyt społeczno-ekonomiczny – kłopoty z pomiarem*, „*Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*” 2014, nr 37, s. 5.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

funkcji dobrobytu wykorzystali optimum w sensie Pareto, które mówi, że nie można poprawić sytuacji choćby jednej jednostki bez pogorszenia sytuacji pozostałych¹⁰. Lata 50. XX w. przyniosły rozwój teorii wyboru społecznego autorstwa J. Rawlsa, w ramach której została przedstawiona funkcja „maxmin” – maksymalny dobrobyt najmniej zyskującej jednostki¹¹.

2. Czy PKB mierzy dobrobyt społeczny?

Wzrost gospodarczy można zdefiniować jako cykliczne zwiększanie się podstawowych wielkości gospodarczych, do których należą między innymi produkcja, dochód, konsumpcja czy akumulacja¹².

Jednymi z najbardziej znanych i uniwersalnych mierników wzrostu gospodarczego są Produkt Krajowy Brutto (PKB) oraz PKB *per capita*¹³. PKB jest miarą całkowitej wartości dóbr i usług wytworzonych na terenie danego kraju. Na wskaźnik PKB składają się wydatki ludności na konsumpcję, wydatki rządu, w których uwzględnia się wydatki na infrastrukturę czy obronę kraju, eksport netto definiowany jako różnica między eksportem a importem danego kraju, a także dobra kapitałowe danej gospodarki¹⁴.

Powstało wiele argumentów broniących pozycji Produktu Krajowego Brutto jako miary dobrobytu. Brytyjska ekonomistka Diane Coyle zauważyła, że sam proces sumowania wartości wytworzonych dóbr i usług jest mechanicznym mierzaniem wyprodukowanych dóbr i usług, jednak dokonanie pomiaru usług jest pracochłonne, a także problematyczne z uwagi na ich, nierzadko, abstrakcyjny charakter¹⁵.

Rola PKB w pomiarze dobrobytu społecznego i poziomu życia ludności danego kraju jest nieustannie kwestionowana. Istnieje wiele aspektów, do których należy chociażby jakość opieki zdrowotnej czy nierówna dystrybucja dochodu, które nie są poddawane analizie w przypadku oceny gospodarki przy pomocy PKB. Możliwości w zakresie dystrybucji dochodu są powiązane ze wzrostem gospodarczym, co z kolei może wpłynąć na jakość życia ludności¹⁶.

---

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Encyklopedia Zarządzania – Wzrost gospodarczy*, https://mfiles.pl/pl/index.php/Wzrost_gospodarczy [dostęp: 26.02.2022].

¹³ S. Kuźmar, *Mierniki dobrobytu gospodarczego*, Akademia Młodego Ekonomisty, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań 2015.

¹⁴ *Obserwator finansowy – PKB – ułomny wskaźnik sukcesów gospodarczych*, <https://www.obserwator-finansowy.pl/bez-kategorii/rotator/pkb-ulomny-wskaznik-sukcesow-gospodarczych/> [dostęp: 16.03.2022].

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

W definicji PKB pomijany jest także aspekt liczby ludności w danym kraju oraz wpływu wzrostu gospodarczego na środowisko¹⁷. Warto wspomnieć też o innych wadach PKB jako miernika dobrobytu, jak np. braku uwzględnienia czasu pracy i czasu wolnego w obliczaniu wskaźnika. W PKB nie wykazuje się zarówno wartości pracy w domu – np. macierzyństwa – ale także zużycia dóbr i usług w zakresie własnym, do którego należy m.in. praca w ogrodzie. Na niezrzetelność tego wskaźnika jako miary dobrobytu może także wpływać pominięcie produkcji i usług nierejestrowanych w gospodarce¹⁸.

Natomiast PKB *per capita* wyraża wielkość PKB przypadającą na mieszkańca danego kraju. Wskaźnik ten jest również jedną z podstawowych miar dobrobytu społecznego¹⁹.

3. Teorie wzrostu gospodarczego

W ekonomii wzrost gospodarczy ujęty jest w bardzo licznych modelach i teoriach. W celu sklasyfikowania teorii wzrostu gospodarczego oraz jego modeli istniejących w literaturze przedmiotu, wyróżnia się cztery kategorie podziału – ze względu na czas, podstawy teoretyczne, liczbę zmiennych w modelu oraz zasady konstrukcji modeli. W kategorii czasu wskazuje się modele długookresowe oraz krótkookresowe. W ramach podstaw teoretycznych istnieją modele klasyczne, a także keynesowskie. W klasyfikacji ze względu na liczbę zmiennych w modelu odnaleźć można modele jednoczynnikowe, dwuczynnikowe oraz wieloczynnikowe. Ponadto w literaturze przedmiotu przedstawia się również modele matematyczne oraz ekonometryczne w podziale ze względu na konstrukcje modeli²⁰.

Rozważając pojęcie wzrostu gospodarczego, warto zasygnalizować niektóre z wybranych teorii wzrostu. Jeden z najbardziej popularnych modeli wzrostu gospodarczego – model Solowa – zakłada, że na rynku występuje postęp technologiczny, który zasila pracę, przyczyniając się do nabywania nowych umiejętności przez pracowników, co z kolei wpływa na ich produktywność oraz zwiększoną podaż pracy efektywnej²¹.

Model Mankiw-Romer-Weil jest rozszerzeniem modelu Solowa. Wprowadza on dodatkowy – obok zasobu pracy efektywnej i kapitału fizycznego – czynnik wzrostu gospodarczego, którym jest kapitał ludzki. W tym modelu wzrost go-

---

¹⁷ K. Malaga, *O niektórych dylematach teorii wzrostu gospodarczego i ekonomii*, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań 2009.

¹⁸ S. Kuźmar, *Mierniki dobrobytu gospodarczego...*

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Encyklopedia Zarządzania – Wzrost gospodarczy...*

²¹ P. Kawa, *Uwarunkowania wzrostu gospodarczego w świetle wniosków płynących z nowych modeli wzrostu*, „Zeszyty Naukowe. Polskie Towarzystwo Ekonomiczne” 2004, nr 2, s. 12.

spodarczy zależy od poziomu stóp inwestycji w zasoby kapitału rzeczowego i ludzkiego, a także od deprecjacji wartości owych zasobów²².

Model Romera objaśnia brak możliwości całkowitego opatentowania wiedzy, co jest przyczyną rozprzestrzeniania się korzyści z tego płynących²³.

Wzrost gospodarczy jest także uzależniony od czynników, które są zwane jego siłami napędowymi. Wśród nich wyróżnia się pracę, zasoby naturalne, kapitał: rzeczowy, finansowy, ludzki oraz technologię. Żadna z teorii wzrostu gospodarczego nie uwzględnia kwestii dobrobytu społecznego rozumianego jako możliwości zaspokojenia różnorodnych potrzeb, poczucia szczęścia czy jakości życia. Cechą wspólną teorii wzrostu gospodarczego jest traktowanie człowieka jedynie jako czynnika produkcji.

4. HDI oraz HPI jako miary dobrobytu społecznego

Dobrobyt społeczny w niniejszym opracowaniu rozumiany jest jako jakość życia, poczucie szczęścia oraz jako realne możliwości realizacji potrzeb. W 1990 r. Organizacja Narodów Zjednoczonych wprowadziła wskaźnik rozwoju społecznego, czyli Human Development Index (HDI), w celu oszacowania rozwoju społeczeństw, w oparciu o determinanty inne niż wzrost gospodarczy. Za jego opracowanie odpowiadali: Mahbub ul Haq oraz Amartya Sen²⁴. Czynniki, od których zależy HDI, to: przewidywana długość życia, oczekiwana długość kształcenia oraz PKB *per capita* (w USD)²⁵.

Podobnie jak PKB, tak i HDI poddawany jest krytyce, która dotyczy przede wszystkim możliwej nieadekwatności danych. W wielu krajach wskaźnik ten nadal nie jest przedstawiany, a zatem porównanie realnych uwarunkowań danych gospodarek może okazać się niemożliwe. Podaje się w wątpliwość także mierniki, na podstawie których wyznaczany jest HDI. W początkowym okresie funkcjonowania wskaźnika określano jego wartość maksymalną oraz minimalną²⁶.

HPI, czyli Happy Planet Index – Światowy Indeks Szczęścia – jest określany jako miara zrównoważonego dobrobytu społeczeństw. Dobrobyt ten jest określany poprzez spełnienie oczekiwań dotyczących długiego i szczęśliwego życia. Zważając na ograniczenia HPI uwzględnia konsekwencje zmian klimatycznych,

---

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

²⁴ M. Grabowska, *Pomiar dobrobytu gospodarczego i społecznego*, <https://www.uniwersytet-dziecicy.pl/files/image/55f7c5d2a114a900e7089059082dbf821418725062.pdf> [dostęp: 02.03.2022].

²⁵ *United Nations Development Programme – Human Development Reports – Human Development Index*, <https://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> [dostęp: 24.03.2022].

²⁶ E.A. Stanton, *The Human Development Index: A History*, „Political Economy Research Institute Working Paper Series” 2007, No. 85, p. 15.

nierówności społeczne oraz utratę różnorodności biologicznej. We wskaźniku HPI nie wykluczono aspektów materialnych – takich jak konsumpcja czy dochód, lecz stanowią one jego niewielką część²⁷.

HPI można obliczyć za pomocą następującego równania²⁸:

$$HPI = \frac{\text{Subiektywny poziom życia} \times \text{Szacowana długość życia}}{\text{Ślad ekologiczny}}$$

Obliczanie poziomu wskaźnika HPI niejednokrotnie sprawia trudność, gdyż niekiedy kraje w ogóle nie prowadzą statystyk dotyczących zagadnień zawieranych we wskaźniku HPI bądź dane są publikowane nieregularnie, co może utrudniać analizę sytuacji panującej w danym kraju²⁹.

Subiektywny poziom życia jednostki jest mierzony przy wykorzystaniu ankiety. Szacowana długość życia jest obliczana na podstawie warunków społecznych, ekonomicznych i środowiskowych danego kraju, a także śmiertelności w różnych grupach wiekowych. Ślad ekologiczny dotyczy wydolności środowiska w związku z działalnością człowieka, tj. konsumpcją, rozwojem technologicznym czy infrastrukturalnym³⁰.

Wskaźniki HDI oraz HPI nie wyczerpują istoty pojęcia dobrobytu oraz jego pomiaru, a mają jedynie wykazać różnicę w pojmowaniu PKB *per capita*, często utożsamianego z dobrobytem w wymiarze pieniężnym a dobrobytem społecznym w szerszym ujęciu, gdzie dochód stanowi tylko jeden z wymiarów.

Innymi miernikami dobrobytu społecznego, których nie ujęto w opisie, są m.in.: Dobrobyt Ekonomiczny Netto (DEN), Trwały Dobrobyt Ekonomiczny (ISEW, *Index of Sustainable Economic Welfare*), Szczęście Narodowe Brutto (GNH, *Gross National Happiness*), Globalny Indeks Rozwoju Społecznego (SPI, *Social Progress Index*), Indeks Jakości Życia (QOL, *Quality of Life*), Wskaźnik Zadowolenia z Życia (SLI, *Satisfaction with Life Index*).

5. Metodologia procesu badawczego

W celu odpowiedzi na pytanie badawcze postawione w tytule opracowania, przeanalizowano wartość i zależności wskaźników HDI, HPI oraz PKB *per capita*

---

²⁷ *Happy Planet Index – What is the Happy Planet Index?*, <https://happyplanetindex.org/learn-about-the-happy-planet-index/> [dostęp: 24.03.2022].

²⁸ *Ideologia – Wskaźniki jakości życia – PKB, HDI, HPI i inne. Jakie wnioski możemy na ich podstawie wyciągnąć?* <https://ideologia.pl/wskazniki-jakosci-zycia/> [dostęp: 26.03.2022].

²⁹ A. Campus, M. Porcu, *Reconsidering the well-being: the Happy Planet Index and the issue of missing data*, Centro Ricerche Economiche Nord Sud, Cagliari 2010, p. 24.

³⁰ *Ibidem*.

wybranych krajów, będących na liście Banku Światowego³¹. Ranking Banku uwzględnia 266 krajów uszeregowanych według PKB *per capita* w dolarach amerykańskich. Badanie dotyczy przedziału czasowego od 2009 r. do 2019 r.

Na potrzeby badania zebrano dane dotyczące 10 krajów najbogatszych, a także 10 krajów z najniższą wartością PKB *per capita*. Wydzielono także 10 krajów położonych w środku rankingu. Na tej podstawie wydzielono trzy grupy krajów: kraje bogate, kraje średnie i kraje biedne. W badaniu pominięto kraje, dla których nie odnaleziono wskaźników – HPI oraz HDI.

Następnie wyliczono średnią arytmetyczną PKB *per capita* w każdej z wybranych grup z okresu 10 lat. Kolejnym etapem badania było policzenie średniej arytmetycznej wskaźnika HPI w każdej z trzech wydzielonych grup krajów, a następnie dokonano porównania krajów, zestawiając średni HPI oraz PKB *per capita*. Tą samą metodologię zastosowano w przypadku wskaźnika HDI. Porównanie rzeczonych rankingów pozwoliło na sformułowanie wniosków.

6. Badanie empiryczne

Do 10 państw, których wskaźnik PKB *per capita* w latach 2009-2019 wskazywał najwyższą wartość obliczoną przy pomocy średniej arytmetycznej należą: Luksemburg, Norwegia, Szwajcaria, Katar, Irlandia, Dania, Australia, Singapur, USA oraz Szwecja (tab. 1).

Następnym elementem analizy było wyłonienie 10 krajów definiowanych jako biedne, wytypowanych według najniższej średniej PKB *per capita* z dziesięciu badanych lat. Do krajów tych zaliczono: Burundi, Malawi, Madagaskar, Niger, Afganistan, Mozambik, Liberię, Rwandę, Burkina Faso oraz Mali (tab. 2).

Następnie - na podstawie średniej arytmetycznej PKB *per capita* – wytypowano 10 krajów znajdujących się w środku rankingu w badanym okresie (tab. 3).

W kolejnym etapie analizy przedstawiono wyniki wcześniej wymienionych państw w rankingach wskaźników związanych z oceną dobrobytu (szczęścia, jakości życia) panującego w danym kraju. W pierwszej kolejności określono poszczególne wartości dla wskaźnika HPI w latach 2009–2019 dla krajów uznanych za najbogatsze według kryterium PKB *per capita*. Dane pokazano w tabeli 1.

W tabeli 2 zaprezentowano poziom wskaźnika HPI krajów o najniższych wartościach PKB *per capita* w kolejności według rosnącej wartości PKB *per capita* w latach 2009–2019.

---

³¹ Lista według Banku Światowego, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD> [dostęp: 09.03.2022].

Tabela 1. Wartość wskaźnika HPI dla 10 najbogatszych krajów według PKB *per capita*, w USD

Kraj według PKB <i>per capita</i>	Średnia wartość PKB <i>per capita</i> (w USD) w latach 2009–2019	Średnia wartość HPI w latach 2009–2019	Kolejność według najwyższych wartości HPI
Luksemburg	113389,98	31,91	9
Norwegia	86184,47	54,61	3
Szwajcaria	84338,24	61,01	1
Katar	70036,73	28,08	10
Irlandia	60280,08	55,16	2
Dania	58827,51	45,07	6
Australia	57156,43	48,04	5
Singapur	56011,10	42,97	7
USA	55322,46	37,95	8
Szwecja	54871,59	48,49	4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z organizacji Happy Planet Index, <https://happyplanetindex.org/trends/> [dostęp: 06.03.2022] oraz danych pochodzących z Banku Światowego, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD> [dostęp: 09.03.2022].

Tabela 2. Wartość wskaźnika HPI dla 10 najuboższych krajów według PKB *per capita*, w USD

Kraj według PKB <i>per capita</i>	Średnia wartość PKB <i>per capita</i> (w USD) w latach 2009–2019	Średnia wartość HPI w latach 2009–2019	Kolejność według najwyższych wartości HPI
Burundi	251,55	37,3	8
Malawi	445,64	40,84	4
Madagaskar	506,02	44,27	1
Niger	520,67	38,75	7
Afganistan	546,70	40,43	5
Mozambik	552,07	42,27	2
Liberia	664,57	41,57	3
Rwanda	720,14	39,41	6
Burkina Faso	730,79	36,31	9
Mali	801,60	33,65	10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z organizacji Happy Planet Index, op. cit. oraz danych pochodzących z Banku Światowego, op. cit.

W tabeli 3 zaprezentowano wartości wskaźnika HPI uzyskane przez kraje znajdujące się w środku rankingu Banku Światowego (porządkującego kraje według osiąganego przez nie PKB *per capita*).

Tabela 3. Wartość wskaźnika HPI dla krajów znajdujących się w środku rankingu PKB *per capita*, w USD

Kraj według PKB <i>per capita</i>	Średnia wartość PKB <i>per capita</i> (w USD) w latach 2009–2019	Średnia wartość HPI w latach 2009–2019	Kolejność według najwyższych wartości HPI
Peru	6203,33	52,56	4
Tajlandia	6027,57	54,31	3
Azerbejdżan	5847,33	46,00	6
Ekwador	5736,16	56,83	2
Iran	5637,63	41,1	8
Serbia	6400,10	44,62	7
Turkmenistan	6368,56	33,94	10
Białoruś	6472,39	39,59	9
Dominikana	6691,82	50,62	5
Kolumbia	6802,36	59,35	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z organizacji Happy Planet Index, op. cit. oraz danych pochodzących z Banku Światowego, op. cit.

Na podstawie powyższych obliczeń i zestawień sporządzono ranking badanych krajów, z którego wnioskować można, czy kraje bogate są szczęśliwe. Ranking przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Zestawienie krajów „bogaty”, „średnich” i „biednych” według PKB *per capita* w USD ze średnim wskaźnikiem HPI dla lat 2009–2019

Lp.	Nazwa kraju	Średnia wartość HPI w latach 2009–2019	Status gospodarki na podstawie PKB <i>per capita</i>
1	Szwajcaria	61,01	bogaty
2	Kolumbia	59,35	średni
3	Ekwador	56,83	średni
4	Irlandia	55,16	bogaty
5	Norwegia	54,61	bogaty
6	Tajlandia	54,31	średni
7	Peru	52,56	średni
8	Dominikana	50,62	średni
9	Szwecja	48,49	bogaty
10	Australia	48,04	bogaty
11	Azerbejdżan	46	średni
12	Dania	45,07	bogaty
13	Serbia	44,62	średni
14	Madagaskar	44,27	biedny

Lp.	Nazwa kraju	Średnia wartość HPI w latach 2009–2019	Status gospodarki na podstawie PKB <i>per capita</i>
15	Singapur	42,97	bogaty
16	Mozambik	42,27	biedny
17	Liberia	41,57	biedny
18	Iran	41,1	średni
19	Malawi	40,84	biedny
20	Afganistan	40,43	biedny
21	Białoruś	39,59	biedny
22	Rwanda	39,41	biedny
23	Niger	38,75	biedny
24	USA	37,95	bogaty
25	Burundi	37,3	biedny
26	Burkina Faso	36,31	biedny
27	Turkmenistan	33,94	średni
28	Mali	33,65	biedny
29	Luksemburg	31,91	bogaty
30	Katar	28,08	bogaty

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z organizacji Happy Planet, op. cit. oraz danych pochodzących z Banku Światowego, op. cit.

W tabeli 5 przedstawiono wartość wskaźnika HDI krajów najbogatszych, wytypowanych na podstawie miernika PKB *per capita*.

Tabela 5. Wartość wskaźnika HDI dla 10 najbogatszych krajów według PKB *per capita*, w USD

Kraj według PKB <i>per capita</i>	Średnia wartość PKB <i>per capita</i> (w USD) w latach 2009–2019	Średnia wartość HDI w latach 2009–2019	Kolejność według najwyższych wartości HDI
Luksemburg	113389,98	0,905	9
Norwegia	86184,47	0,947	1
Szwajcaria	84338,24	0,946	2
Katar	70036,73	0,843	10
Irlandia	60280,08	0,927	6
Dania	58827,51	0,931	4
Australia	57156,43	0,936	3
Singapur	56011,10	0,926	7
USA	55322,46	0,920	8
Szwecja	54871,59	0,929	5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Human Development Reports, op. cit. oraz danych pochodzących z Banku Światowego, op. cit.

W tabeli 6 przedstawiono wartość wskaźnika HDI wśród krajów uszeregowanych według najniższych wartości PKB *per capita*

Tabela 6. Wartość wskaźnika HDI dla krajów najuboższych według PKB *per capita*, w USD

Kraj według PKB <i>per capita</i>	Średnia wartość PKB <i>per capita</i> (w USD) w latach 2009–2019	Średnia wartość HDI w latach 2009–2019	Kolejność według najwyższych wartości HDI
Burundi	251,55	0,427	6
Malawi	445,64	0,457	5
Madagaskar	506,02	0,519	1
Niger	520,67	0,362	10
Afganistan	546,70	0,493	3
Mozambik	552,07	0,424	7
Liberia	664,57	0,473	4
Rwanda	720,14	0,517	2
Burkina Faso	730,79	0,415	8
Mali	801,60	0,389	9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Human Development Reports, op. cit. oraz danych pochodzących z Banku Światowego, op. cit.

W tabeli 7 uwzględniono wartości wskaźnika HDI wśród krajów umiejscowionych w środku rankingu PKB *per capita*.

Tabela 7. Wartość wskaźnika HDI dla krajów ze środka rankingu PKB *per capita*, w USD

Kraj według PKB <i>per capita</i>	Średnia wartość PKB <i>per capita</i> (w USD) w latach 2009–2019	Średnia wartość HDI w latach 2009–2019	Miejsce kraju według najwyższych wartości HDI
Peru	6203,33	0,751	4
Tajlandia	6027,57	0,746	7
Azerbejdżan	5847,33	0,74	8
Ekwador	5736,16	0,749	5
Iran	5637,63	0,769	3
Serbia	6400,10	0,785	2
Turkmenistan	6368,56	0,689	10
Białoruś	6472,39	0,81	1
Dominikana	6691,82	0,728	9
Kolumbia	6802,36	0,748	6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Human Development Reports, op. cit. oraz danych pochodzących z Banku Światowego, op. cit.

Na podstawie przeprowadzonej analizy porównawczej sporządzono ranking (tab. 8), który pozwala na odniesienie się do pytania badawczego „Czy społeczeństwa krajów bogatych są szczęśliwe?”.

Tabela 8. Zestawienie krajów „bogatych”, „średnich” i „biednych” według PKB *per capita* w USD ze średnim wskaźnikiem HDI dla lat 2009–2019

Lp.	Nazwa kraju	Średnia HDI	Stan gospodarki na podstawie PKB <i>per capita</i>
1	Norwegia	0,947	bogaty
2	Szwajcaria	0,946	bogaty
3	Australia	0,936	bogaty
4	Dania	0,931	bogaty
5	Szwecja	0,929	bogaty
6	Irlandia	0,927	bogaty
7	Singapur	0,926	bogaty
8	USA	0,92	bogaty
9	Luksemburg	0,905	bogaty
10	Katar	0,843	bogaty
11	Białoruś	0,81	średni
12	Serbia	0,785	średni
13	Iran	0,769	średni
14	Peru	0,751	średni
15	Ekwador	0,749	średni
16	Kolumbia	0,748	średni
17	Tajlandia	0,746	średni
18	Azerbejdżan	0,74	średni
19	Dominikana	0,728	średni
20	Turkmenistan	0,689	średni
21	Madagaskar	0,519	biedny
22	Rwanda	0,517	biedny
23	Afganistan	0,493	biedny
24	Liberia	0,473	biedny
25	Malawi	0,457	biedny
26	Burundi	0,427	biedny
27	Mozambik	0,424	biedny
28	Burkina Faso	0,415	biedny
29	Mali	0,389	biedny
30	Niger	0,362	biedny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Human Development Reports, op. cit. oraz danych pochodzących z Banku Światowego, op. cit.

7. Wnioski z analizy porównawczej HPI i HDI z PKB *per capita*

Dziesiątka krajów zakwalifikowanych jako „kraje biedne” zajmuje ostatnie miejsca w rankingu krajów według PKB *per capita*, co oznacza, że mają one relatywnie niskie wskaźniki HPI. Można to zinterpretować następująco: mieszkańcy krajów biednych są mniej szczęśliwi w porównaniu do osób zamieszkujących kraje bogate. Zaskakujący jest wynik dotyczący krajów zdecydowanie bogatych, tj. Luksemburga, Kataru, USA i Singapuru, które znajdują się na początku listy najbogatszych krajów świata a posiadają niskie, a w przypadku Luksemburga i Kataru najniższe wskaźniki HPI wśród badanych krajów. Oznacza to, że w tych krajach dobrobyt mierzony wskaźnikiem HPI nie idzie w parze z dobrobytem mierzonym PKB *per capita*.

Pierwsze trzynaście, spośród 20 badanych krajów „bogatych” i „średnich”, posiada najwyższe wskaźniki HPI, co może wskazywać na to, że ich mieszkańcy są szczęśliwi i towarzyszy im względny dobrobyt.

Dziesięć krajów wyróżnionych jako biedne zajmuje ostatnie miejsca również w rankingu HDI. Podobnie jak w przypadku wskaźnika HPI, zachodzące wyżej zjawisko dotyczące HDI można zinterpretować w następujący sposób: mieszkańcy krajów biednych są mniej szczęśliwi niż osoby zamieszkujące kraje bogate. Brak dobrobytu koreluje dodatnio z niską wartością PKB *per capita*. W przypadku wskaźnika HDI nie zdarzają się wyjątki, jak było to w przypadku HPI. Pierwsze dziesięć miejsc zajmują kraje definiowane jako bogate, a drugą dziesiątkę kraje „średnie”. Może to oznaczać, że wysoki poziom dobrobytu mierzony wskaźnikiem HDI znajduje potwierdzenie w wysokim poziomie PKB *per capita* w analizowanych krajach, a mieszkańcy tych krajów są szczęśliwi.

Podsumowanie

Na podstawie wyników przeprowadzonego badania można wywnioskować, że mieszkańcy krajów bogatych, a nawet średnio bogatych, są szczęśliwi i towarzyszy im względny dobrobyt społeczny. Pod pojęciem „społeczeństwa szczęśliwe” należy rozumieć społeczeństwa krajów z wysokimi wskaźnikami dobrobytu społecznego. Wysokie wartości wskaźnika HPI osiąga niemal połowa badanych krajów bogatych i średnio bogatych. Jednak cztery bogate kraje, czyli Luksemburg, Katar, USA i Singapur, znalazły się w końcowej części rankingu, osiągając relatywnie niskie wartości HPI. Interpretacja tego faktu nie jest łatwa, ale wskazać można dwie przyczyny takiego stanu rzeczy. Pierwsza z nich może leżeć w budowie samego wskaźnika. Składa się on tylko z trzech subwskaźników (subiektywny poziom życia, szacowana długość życia i ślad ekologiczny), czego następstwem może być niska wartość HPI w tych krajach, wynikająca z niskiego

poziomu choćby jednego z subwskaźników. Druga potencjalna przyczyna może tkwić w paradoksie Easterlina – opisanego w 1974 r. Badacz wykazał, że poziom dochodów społeczeństwa wpływa na jego dobrobyt i poczucie szczęścia tylko do określonego momentu, po którym staje się czynnikiem nieistotnym³².

Natomiast w kwestii wskaźnika HDI nie zauważa się podobnych następstw. Badanie relacji między PKB *per capita* a dobrobytem mierzonym wskaźnikiem HDI ujawnia dodatnią zależność. W badaniu uwzględniono tylko dwie miary dobrobytu i na ich podstawie otrzymano inne wyniki, dlatego należałoby poszerzyć badania, uwzględniając inne miary dobrobytu.

Bibliografia

- Bank Światowy, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>.
- Campus A., Porcu. M., *Reconsidering the well-being: the Happy Planet Index and the issue of missing data*, Centro Ricerche Economiche Nord Sud, Cagliari 2010.
- Encyklopedia Zarządzania – Dobrobyt, <https://mfiles.pl/pl/index.php/Dobrobyt>.
- Encyklopedia Zarządzania – Wzrost gospodarczy, https://mfiles.pl/pl/index.php/Wzrost_gospodarczy.
- Grabowska M., *Pomiar dobrobytu gospodarczego i społecznego*, <https://www.uniwersytet-dzieciocy.pl/files/image/55f7c5d2a114a900e7089059082dbf821418725062.pdf>.
- Happy Planet Index – What is the Happy Planet Index?, <https://happyplanetindex.org/learn-about-the-happy-planet-index/>.
- Ideologia – Wskaźniki jakości życia – PKB, HDI, HPI i inne. Jakie wnioski możemy na ich podstawie wyciągnąć?, <https://ideologia.pl/wskazniki-jakosci-zycia/>.
- Kawa P., *Uwarunkowania wzrostu gospodarczego w świetle wniosków płynących z nowych modeli wzrostu*, „Zeszyty Naukowe. Polskie Towarzystwo Ekonomiczne” 2004, nr 2.
- Kuźmar S., *Mierniki dobrobytu gospodarczego*, Akademia Młodego Ekonomisty, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań 2015.
- Malaga K., *O niektórych dylematach teorii wzrostu gospodarczego i ekonomii*, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań 2009.
- Obserwator finansowy – PKB – ułomny wskaźnik sukcesów gospodarczych, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/pkb-ulomny-wskaznik-sukcesow-gospodarczych/>.
- Polak E., *Rozwój zintegrowany a dobrobyt społeczno-ekonomiczny – kłopoty z pomiarem*, „Nierówności społeczne a Wzrost Gospodarczy” 2014, vol. 37.
- Rutkowski W., *Nierówności ekonomiczne a rozwój gospodarczy i dobrobyt społeczny*, „Ekonomista” 2016, nr 2.
- Stanton E. A., *The Human Development Index: A History*, „Political Economy Research Institute Working Paper Series” 2007, No. 85.

---

³² P. Więckowski, *Naukowy hedonizm jako podstawa krytycznej oceny przemian społecznych – ekonomia szczęścia Richarda Layarda, Marka Anielskiego i Richarda Easterlinaskiej*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” 2011, nr 14(1), s. 127–137.

United Nations Development Programme – Human Development Reports – Human Development Index, <https://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>.

Więckowski P., *Naukowy hedonizm jako podstawa krytycznej oceny przemian społecznych – ekonomia szczęścia Richarda Layarda, Marka Anielskiego i Richarda Easterlinskiej*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” 2011, nr 14(1).

Streszczenie

Celem artykułu było uzyskanie odpowiedzi na pytanie badawcze: czy społeczeństwa krajów bogatych są szczęśliwe? W opracowaniu przyjęto, że dobrobyt oraz szczęście są pojęciami wymiennymi. Wskaźniki, które poddano analizie, to: PKB *per capita*, HDI oraz HPI. Dane dotyczyły 10 krajów posiadających najwyższą średnią wartość PKB *per capita* z lat 2009–2019, 10 krajów ze środka rankingu, a także 10 państw uważanych za najuboższe. Na podstawie przeprowadzonej analizy można wywnioskować, że mieszkańcy krajów bogatych oraz średnio bogatych są szczęśliwi. Wysokie wartości wskaźnika HPI osiąga niemal połowa badanych krajów bogatych i średnio bogatych. Jednak niektóre bogate kraje znalazły się w końcowej części rankingu, osiągając relatywnie niskie wartości HPI. Badanie relacji między PKB *per capita* a dobrobytem mierzonym wskaźnikiem HDI ujawnia dodatnią zależność.

Słowa kluczowe: dobrobyt społeczny, miary dobrobytu, PKB *per capita*, HDI, HPI

ARE SOCIETIES OF WEALTHY COUNTRIES HAPPY?

Summary

The purpose of this paper was to provide an answer to the research question: are societies of wealthy countries happy? In this article assumed that prosperity and happiness are interchangeable. Analysed indicators: GDP *per capita*, HDI and HPI. The data were related to the average value of GDP *per capita* for years from 2009 to 2019 of 10 countries with the highest performance in the ranking, 10 countries from the middle of the ranking, and 10 the most destitute ones. Based on the analysis, it can be concluded that inhabitants of rich and moderately rich countries are happy. High values of the HPI index are achieved by almost half of the rich and moderately rich countries surveyed. However, some rich countries ended up low in the rankings, achieving relatively low HPI values. The study of the relationship between GDP *per capita* and welfare as measured by the HDI index reveals a positive relationship.

Key words: social welfare/well-being, prosperity/welfare indicators, GDP *per capita*, HDI, HPI

Program wydarzenia

SCIENCE CLUBS

w Uniwersytecie Gdańskim - znane i nieznanie odlicza nauki

KONGRES EKONOMICZNYCH I EKOLOGICZNYCH KÓŁ STUDENCKICH „KEEKS 2022”

02 kwietnia 2022 r. (sobota), godz. 9.00–16.00

PROGRAM KONFERENCJI

8.45–9.00 Rejestracja uczestników

9.00–9.10 Uroczyste otwarcie konferencji

dr Magdalena Markiewicz, Prodziekan Wydziału Ekonomicznego ds. rozwoju i współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym
dr Tomasz Gutowski, Prodziekan Wydziału Ekonomicznego ds. studenckich i kształcenia

Sesja 1. Prezentacja Kół Naukowych Wydziału Ekonomicznego oraz Wydziału Chemii: „Bogactwo doświadczeń w różnorodności zainteresowań”

Moderatorzy: **studenci WE** (Antoni Tarasewicz) i **WCh** (Adela Zaręba)

9.10–9.20 Koło Naukowe Przedsiębiorczości START-UP (Julia Aramowicz, Jan Zawadzki)

9.20–9.30 Naukowe Koło Chemików (Daria Łada)

9.30–9.40 Koło Naukowe Tutoringu Akademickiego „Tutees” (Łukasz Wicki, Mikołaj Waszczeniuk)

9.40–9.50 Koło Naukowe Ochrony Środowiska (Adela Zaręba, Simona Kołek)

9.50–10.00 Naukowe Koło Logistyki (Urszula Bałdyga, Patryk Pliszczyński)

10.00–10.10 Koło Naukowe Biznesu Chemicznego (Kewin Andrzejewski)

- 10.10–10.20 Morskie Koło Naukowe (Magdalena Przyszczelska, Anna Wojciechowska, Anna Zając)
- 10.20–10.30 Koło Naukowe Finansów Międzynarodowych (Adam Sobina)

Sesja 2. Wystąpienia uczniów

Ogłoszenie wyników konkursu dla szkół „I Ty możesz zostać wykładowcą” – przedstawienie nagrodzonych prezentacji w kategorii ekonomicznej

dr Magdalena Markiewicz, Prodziekan Wydziału Ekonomicznego ds. rozwoju i współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym

Moderatorzy: **studenci WE** (Julia Aramowicz) i **WCh** (Agnieszka Manikowska)

- 10.45–11.00 *Racjonalnie zasobami gospodaruję – niczego nie marnuję* (Antonina Piotrowska, Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Prokowie)
- 11.00–11.15 *Zero Waste, czyli odpowiedzialna inwestycja w moją przyszłość* (Adam Gołaszewski, XIX Liceum Ogólnokształcące w Gdańsku)
- 11.15–11.30 *Wpływ papieru na środowisko i czy e-book to na pewno lepszy wybór* (Nadia Drappella, Maria Unterschuetz, XX Liceum Ogólnokształcące w Gdańsku)
- 11.30–11.45 *Ekonomiczne i ekologiczne aspekty zanieczyszczenia powietrza w miastach na przykładzie Trójmiasta* (Miłosz Krupiński, Niepubliczna Polsko-Brytyjska Szkoła Podstawowa nr 1 w Gdańsku i Fryderyk Julke, Szkoła Podstawowa nr 8 im. Jana Matejki w Sopocie)

Sesja 3. Prezentacje naukowe

„Chemia i ekonomia w kontekście idei zrównoważonego rozwoju i współdziałania”

Moderatorzy: **studenci WE** (Patryk Pliszczyński) i **WCh** (Simona Kołek)

- 12.00–12.15 *Aspekty transportu kolejowego decydujące o jego zdolności do zdominowania przewozów pasażerskich w świetle europejskich strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju* (Zofia Wiczorkowska, Kacper Zdrojkowski, Naukowe Koło Logistyki)
- 12.15–12.30 *Farmaceutyki w środowisku naturalnym* (Aleksandra Olszewska, Koło Naukowe Biznesu Chemicznego)
- 12.30–12.45 *CSR w dobie ekologicznej ewolucji rynku finansowego – nadzieje, szanse i zagrożenia* (Marcelina Adamczyk, Koło Naukowe Przedsiębiorczości START-UP)

- 12.45–13.00 *Sytuacja na rynku akcji oraz działania banków centralnych w obliczu pandemii COVID-19* (Dominika Mikołajun, Adam Sobina, Koło Naukowe Finansów Międzynarodowych)
- 13.00–13.15 *Relacja miasto-port na podstawie miasta Gdynia i portu w Gdyni* (Magdalena Przystrzelska, Anna Wojciechowska, Anna Zając, Morskie Koło Naukowe)
- 13.15–13.30 *Make oceans great again* (Julia Aramowicz, Jan Zawadzki, Lidia Gałczyńska, Koło Naukowe Przedsiębiorczości START-UP)

Sesja 4. Prezentacje naukowe

„Społeczna odpowiedzialność nauki i biznesu – refleksje studentów”

Moderatorzy: **studenci WE** (Aleksandra Wiśniewska) i **WCh** (Kewin Andrzejewski)

- 14.00–14.15 *„Cegiełka do zielonej zmiany” – Projekt NKCh UG: KLI MATYCZNI – Powierzchnie samoczyszczące* (Agnieszka Manikowska, Emilia Mykowska, Naukowe Koło Chemików)
- 14.15–14.30 *Dostępność opieki nad dziećmi do lat 3 a aktywność zawodowa kobiet na rynku pracy w Polsce* (Łukasz Wicki, Koło Naukowe Tutoringu Akademickiego „Tutees”)
- 14.30–14.45 *Nawyki transportowe studentów Wydziału Ekonomicznego UG – ich wpływ na środowisko oraz zmiany wywołane pandemią COVID-19* (Julia Reclaw, Kacper Porzycz, Joanna Cyman, Koło Naukowe Przedsiębiorczości START-UP)
- 14.45–15.00 *Żywność genetycznie modyfikowana – szansa czy zagrożenie?* (Szymon Świętek Brzeziński, Koło Naukowe Ochrony Środowiska)
- 15.00–15.15 *Dlaczego warto pić kawę?* (Jakub Malinowski, Koło Naukowe Przedsiębiorczości START-UP)

Narada jury kongresowego i wybór najlepszych prezentacji z zakresu chemii oraz z zakresu ekonomii

- 15.45–16.00 **Podsumowanie konferencji oraz informacja o nagrodzonych prezentacjach naukowych studentów. Wręczenie nagród za najlepsze prezentacje oraz dyplomów udziału w konferencji.**

dr hab. Beata Grobelna, prof. UG, Dziekan Wydziału Chemii

SCIENCE CLUBS

w Uniwersytecie Gdańskim - znane i nieznanne oblicza nauki

Projekt „Science Clubs w Uniwersytecie Gdańskim –
znane i nieznanne oblicza nauki” realizowany jest przez Wydział Chemii UG
i Wydział Ekonomiczny UG

Abstrakty wystąpień

Tytuł wystąpienia: ASPEKTY TRANSPORTU KOLEJOWEGO DECYDUJĄCE O JEGO ZDOLNOŚCI DO ZDOMINOWANIA PRZEWOZÓW PASAŻERSKICH W ŚWIETLE EUROPEJSKICH STRATEGII NA RZECZ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Autor: Zofia Wieczorkowska, Kacper Zdrojkowski

Naukowe Koło Logistyki

Abstrakt: Transport odpowiada za około 30% emisji szkodliwych substancji do atmosfery. Zgodnie ze wszelkimi strategiami UE należy znacznie zmniejszyć jego szkodliwość do roku 2030 i niemal całkowicie zredukować do 2050 r. Ważne więc staje się zidentyfikowanie czynników, na które trzeba zwrócić szczególną uwagę, by transport kolejowy mógł znacznie zwiększyć swój udział w przewozach pasażerskich. Jest on bowiem jednym z najbardziej ekologicznych środków transportu. Jednocześnie należy zmniejszać udział przewozów transportem drogowym i lotniczym, bowiem one są najbardziej szkodliwe dla środowiska. Istnieje wiele kryteriów, które decydują o wyborze środka transportu, i którym można przypisać różną wagę. Już teraz istnieją sposoby na zachęcanie pasażerów do wyboru kolei, jednakże są pewne kwestie wymagające dodatkowej pracy, ale także koncepcje godne rozważenia w drodze do redukcji śladu węglowego transportu pasażerskiego w Polsce jak i w całej Europie.

Słowa kluczowe: transport kolejowy, zanieczyszczenie środowiska, ekologia

Tytuł wystąpienia: FARMACEUTYKI W ŚRODOWISKU NATURALNYM

Autor: Aleksandra Olszewska

Koło Naukowe Biznesu Chemicznego

Abstrakt: Zanieczyszczania powodowane przez emisję farmaceutyków do środowiska stają się obecnie coraz większym problemem. Wyróżnia się kilka głównych gałęzi emisji, do których należą m.in. lecznictwo, hodowla zwierząt, gospodarstwa domowe oraz oczyszczalnie ścieków. Liczba przyjmowanych niesteroidowych leków przeciwzapalnych, antybiotyków, leków hipolipemicznych i psychotropowych, beta-blokerów oraz innych nieustannie wzrasta. Wynikiem przyjęcia tych środków jest ich późniejsze wydalanie. Następnie trafiają one do ścieków komunalnych. Procesy oczyszczania wody nie usuwają ich całkowicie, co skutkuje ich późniejszą obecnością w wodzie pitnej i stanowi to poważne zagrożenie dla zdrowia oraz życia organizmów żywych. Zawartość farmaceutyków w wodach ściekowych, w postaci substancji macierzystych i ich metabolitów, wykazuje znaczną zmienność, zależną przede wszystkim od ładunku pierwotne-

go leków oraz pory roku. Obecność antybiotyków w wodach powierzchniowych przyczynia się do nabywania przez bakterie antybiotykooporności, co stwarza duże problemy, przy leczeniu infekcji bakteryjnych.

Słowa kluczowe: farmaceutyki, zanieczyszczenie środowiska, ekologia

Tytuł wystąpienia: CSR W DOBIE EKOLOGICZNEJ EWOLUCJI RYNKU FINANSOWEGO – NADZIEJE, SZANSE I ZAGROŻENIA

Autor: Marcelina Adamczyk

Koło Naukowe Przedsiębiorczości START-UP

Abstrakt: Kształtowanie warunków dla zrównoważonego rozwoju społecznego i ekonomicznego stało się jednym z kluczowych aspektów mających wpływ na kierunek, w którym podąża gospodarka, jak i poszczególne komponenty jej sektorów, w tym rynki finansowe. CSR wraz z nasilaniem się wpływów, jakie wywiera, zainspirowało owe rynki do usprawnienia już istniejących oraz wprowadzenia nowych strategii i narzędzi. Istotne staje się więc scharakteryzowanie obecnej sytuacji formułowania się koncepcji CSR na rynku finansowym, z uwzględnieniem prognoz, zagrożeń i możliwych do osiągnięcia celów. Co ważne, funkcjonują już innowacyjne rozwiązania rynku finansowego, powodujące ekologiczne skutki na tle społecznym i środowiskowym. Instytucje państwowe podejmują różne działania, prowadzące do digitalizacji elementów gospodarki, często znaczeniu ekologicznym.

Słowa kluczowe: koncepcja CSR, rynek finansowy, ekologia

Tytuł wystąpienia: SYTUACJA NA RYNKU AKCJI ORAZ DZIAŁANIA BANKÓW CENTRALNYCH W OBLICZU PANDEMII COVID-19

Autor: Adam Sobina

Koło Naukowe Finansów Międzynarodowych

Abstrakt: Globalna pandemia COVID-19 zmusiła większość państw do wprowadzenia „lockdownów”, mających na celu ograniczenie transmisji wirusa. W konsekwencji załamały się łańcuchy dostaw, wstrzymano ruch turystyczny oraz zakazano masowych spotkań. Wiele podmiotów gospodarczych zaczęło być coraz bardziej narażonych na ryzyko upadłości. Zaistniała sytuacja pandemiczna miała bezpośredni wpływ na wysoką zmienność cen aktywów finansowych. Z analizy sytuacji na wybranych rynkach giełdowych wynika, że w marcu 2020 doszło do krachu, który dotknął najważniejsze indeksy akcyjne na świecie. Nieoceniona w warunkach kryzysowych okazuje się być pomoc banków centralnych i rządów, które podejmują decyzje ku wsparciu inwestorów i przedsiębiorców. Tak się też stało, po dynamicznych spadkach nastąpiło również dynamiczne odbicie spowodowane napływem kapitału zarówno ze strony inwestorów indywidualnych jak i instytucjonalnych.

Słowa kluczowe: bank centralny, rynek akcji, pandemia COVID-19

Tytuł wystąpienia: RELACJA MIASTO-PORT NA PODSTAWIE MIASTA GDYNIA I PORTU W GDYNI

Autor: Magdalena Przyszczalska, Anna Wojciechowska, Anna Zajac

Morskie Koło Naukowe

Abstrakt: Gdynia nazywana jest „miastem z morza”, ponieważ powstała dzięki decyzji rządu o wybudowaniu w tym miejscu portu morskiego. Z czasem wraz z rozwojem miasta (również w otoczeniu portu w Gdyni), zaczęło brakować terenów, na których Port Gdynia mógłby lokalizować kolejne terminale, i dzięki którym mógłby się rozwijać. W bezpośrednim sąsiedztwie portu znajdują się osiedla mieszkaniowe, których mieszkańcy przez bliskość portu morskiego narażeni są na działanie zanieczyszczeń pochodzących z portu, takich jak zanieczyszczenia powietrza czy też zanieczyszczenia hałasem. Innym, znaczącym problemem jest ograniczona dostępność transportowa Portu Gdynia od strony zaplecza, co wynika ze złego stanu infrastruktury drogowej i kolejowej, zarówno jeśli chodzi o jej przepustowość jak i jakość. Reasumując, występują pewne problemy w koordynacji rozwoju miasta portowego i portu morskiego na przykładzie Gdyni i zlokalizowanego w niej portu morskiego. Jednakże istnieją działania, które powinno podjąć miasto oraz port, by zminimalizować skutki kosztów zewnętrznych działalności portu dla mieszkańców, ale także zapewnić dalszy jego rozwój.

Słowa kluczowe: port morski, miasto, Gdynia

Tytuł wystąpienia: MAKE OCEANS GREAT AGAIN

Autorzy: Julia Aramowicz, Jan Zawadzki, Lidia Gałczyńska

Koło Naukowe Przedsiębiorczości START-UP

Abstrakt: Celem wystąpienia jest przedstawienie wpływu mikroplastiku na środowisko wodne, w tym przede wszystkim na sytuację mórz i oceanów. Wszędzie dookoła nas trafiamy na przedmioty wykonane z tworzyw sztucznych, czyli jak mówi się potocznie – z plastiku. W ciągu ostatnich 40 lat produkcja tworzyw sztucznych wzrosła 20-krotnie i szacuje się ją obecnie na 380 milionów ton. Należy zauważyć, że Polska zajmuje piąte miejsce w Europie w wykorzystaniu tworzyw sztucznych i jednocześnie ma niechlubny, jeden z najwyższych w Unii Europejskiej, wskaźników składowania niezagospodarowanych odpadów plastikowych (53%). Zbyt późno wprowadzona i źle przeprowadzona selektywna zbiórka odpadów miała niekorzystny wpływ na ten stan faktyczny. Walka z problemem nadmiernego zanieczyszczania środowiska naturalnego odpadami z tworzyw sztucznych może być skuteczna dzięki: usprawnieniu zbiórki gospodarowania i przechowywania odpadów polimerowych, zakazowi składowania odpadów sztucznych na wysypiskach, zmniejszeniu produkcji tworzyw sztucznych oraz kontynuowaniu badań nad wpływem mikroplastiku na środowisko mórz i oceanów.

Słowa kluczowe: środowisko naturalne, tworzywa sztuczne, mikroplastik, zanieczyszczenie środowiska naturalnego

Tytuł wystąpienia: „CEGIEŁKA DO ZIELONEJ ZMIANY” – PROJEKT NKCH UG: KLIMATYCZNI – POWIERZCHNIE SAMOCZYSZCZĄCE

Autor: Agnieszka Manikowska, Emilia Mykowska

Naukowe Koło Chemików

Abstrakt: Postęp cywilizacyjny i technologiczny człowieka przyczynia się do degradacji środowiska naturalnego i niekorzystnych zmian klimatycznych. Z tego powodu, konieczne jest znajdowanie nowoczesnych rozwiązań, które będą im przeciwdziałać. Projekt NKCh UG: KLIMATYCZNI rozpoczął się jesienią 2020 r. i powstał z myślą o ochronie środowiska. Jego celem jest utworzenie powierzchni samoczyszczących, które będą efektywnie oczyszczać powietrze oraz zabrudzenia ze swojej powierzchni pod wpływem światła słonecznego. Dodatkowo tworzone w projekcie fotokatalizatory powstają zgodnie z zasadami zielonej chemii - poprzez wykorzystanie naturalnych ekstraktów i materiałów roślinnych. Różne sposoby otrzymywania zsyntezowanych powierzchni samoczyszczących modyfikowanych, m.in. nanocząstkami srebra, złota oraz tlenku miedzi(I), otrzymanych z kawy, cynamonu i banana dają odmienne efekty w zależności od użytej metody.

Słowa kluczowe: powierzchnie samoczyszczące, zielona chemia, nanokatalizatory

Tytuł wystąpienia: DOSTĘPNOŚĆ OPIEKI NAD DZIEĆMI DO LAT 3 A AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA KOBIET NA RYNKU PRACY

Autor: Łukasz Wicki

Koło Naukowe Tutoringu Akademickiego „Tutees”

Abstrakt: Formy opieki nad dziećmi do lat 3 są różne. Cechuje je odmienna dostępność, która determinuje aktywność zawodową kobiet. Na podstawie wyników badań kobiet posiadających jedno lub więcej dzieci w Polsce można wskazać na problem ograniczonych możliwości skorzystania przez nie z różnych opcji opieki nad dziećmi do lat 3, co wpływa na podjęcie pracy przez matki. Głównymi barierami są przede wszystkim: wysokie koszty opieki, coraz mniejsza opłacalność podejmowania pracy w wyniku coraz wyższych świadczeń socjalnych, status matrymonialny, relacje z rodziną i przyjaciółmi oraz aspekty kulturowe, które silnie dotyczą zwłaszcza mieszkanki wsi. Tymczasem występują liczne korzyści ekonomiczne wynikające z aktywizacji zawodowej kobiet w Polsce, dlatego tak ważna jest intensyfikacja działań mających na celu poprawę ich sytuacji.

Słowa kluczowe: aktywność zawodowa kobiet, opieka nad dziećmi do lat 3

Tytuł wystąpienia: NAWYKI TRANSPORTOWE STUDENTÓW WYDZIAŁU EKONOMICZNEGO UG – ICJ WPŁYW NA ŚRODOWISKO ORAZ ZMIANY WYWOŁANE PANDEMIĄ COVID-19

Autor: Joanna Cyman, Julia Reclaw, Kacper Porzycz

Koło Naukowe Przedsiębiorczości START-UP

Abstrakt: Nawyki transportowe oddziałują na środowisko naturalne. Dzisiejsze preferencje transportowe młodego pokolenia mają decydujący wpływ na przedkładanie określonych środków transportu w przyszłości, a przez to na warunki życia kolejnych pokoleń. Warto w tym miejscu podkreślić, że z perspektywy sformułowanych przez Organizację Narodów Zjednoczonych *Celów Zrównoważonego Rozwoju* pożądanym stanem jest wzrost dokonywanych podróży przy wykorzystaniu transportu proekologicznego, w tym transportu publicznego. Aby tak się stało, konieczne jest jednak nie tylko modelowanie pożądaných społecznie postaw użytkowników środków transportu, lecz także tworzenie warunków, w których postawy te będą mogły się ujawniać i upowszechniać. Badanie grupy studentów Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Gdańskiego pod kątem problemu świadomości ekologicznej pozwoliło na uzyskanie odpowiedzi na pytanie: „Czy przy wyborze środka transportu kierujesz się bardziej ekonomią czy ekologią?”. Szerszej analizie poddane zostały najczęściej wybierane przez studentów Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Gdańskiego środki transportu, a także zagadnienie zmian w przyzwyczajeniach transportowych ankietowanych wywołane pandemią COVID-19. Wnioski płynące z przeprowadzonego badania napawają optymizmem. Zdecydowana większość studentów Wydziału Ekonomicznego UG wybiera komunikację miejską. Wybór uzasadniają niskimi kosztami przejazdu oraz dobrą dostępnością, co pozwala pozytywnie ocenić działanie trójmiejskiego transportu publicznego.

Słowa kluczowe: nawyki transportowe, środek transportu, ekologia, pandemia COVID-19

Tytuł wystąpienia: ŻYWNOSĆ GENETYCZNIE MODYFIKOWANA – SZANSA CZY ZAGROŻENIE ?

Autor: Szymon Świątek Brzeziński

Koło Naukowe Ochrony Środowiska

Abstrakt: Żywność od zawsze miała duże znaczenie zarówno pod względem gospodarczym, jak i politycznym. Zapewnienie dostatecznej ilości pożywienia w niektórych rejonach świata jest wciąż jednym z największych problemów ludzkości. Rozwiązaniem tej trudności może okazać się żywność modyfikowana genetycznie. GMO (ang. *Genetically Modified Organism*) to organizmy, których materiał genetyczny został zmieniony za pomocą inżynierii genetycznej w taki sposób, by nadać mu nowe pożądane cechy. Produkty wytwarzane z nich posiadają zarówno swoich zwolenników, jak i przeciwników. W związku z tym wynika ciągła konieczność podejmowania badań naukowych oraz uświadamiania społeczeństwa o ich pozytywnych jak i negatywnych konsekwencjach. Według prawa europejskiego żywność GMO powinna być odpowiednio

oznakowana, tak aby kupujący był jej świadomy i mógł dokonać świadomego wyboru. Do czynników przemawiających za żywnością GMO można z pewnością zaliczyć ich dłuższą świeżość, odporność na szkodniki czy niewygórowane warunki hodowli, a co za tym idzie niższe koszty.

Słowa kluczowe: żywność GMO, problem żywnościowy na świecie, inżynieria genetyczna

Tytuł wystąpienia: DLACZEGO WARTO PIĆ KAWĘ?

Autor: Jakub Malinowski

Koło Naukowe Przedsiębiorczości START-UP

Abstrakt: Przestrzeń publiczna, w tym środki masowej komunikacji, obfitują w treści odnoszące się do wpływu kawy na stan zdrowia człowieka. Jak pokazują wyniki badań naukowych, wiele z powszechnie spotykanych opinii na temat skutków zdrowotnych spożywania kawy uznać można za mit. Jak się okazuje, kawa wykazuje właściwości prozdrowotne (przy picciu 2-3 filiżanek dziennie), przejawiające się m.in. zmniejszeniem prawdopodobieństwa zachorowania na chorobę Alzheimera, różnego typu nowotwory oraz cukrzycę typu 2. Dodatkowo kawa zmniejsza ryzyko chorób układu krążenia, wpływa pozytywnie na mikroflorę jelitową oraz sprzyja osiągnięciu lepszych wyników sportowych. Wykazano ponadto, że nieprawdziwe jest przekonanie o odpowiedzialności kawy za „wypłukiwanie magnezu” z organizmu, a nawet udowodniono, że może być ona dobrym źródłem tego pierwiastka. Podważone zostało przekonanie o tym, że kawa rozpuszczalna jest bezwartościowa, ponieważ jest to koncentrat kawy sypanej, który nie traci swoich właściwości na drodze liofilizacji. Jednak kawa to nie tylko napój, który ma szansę stać się w najbliższym czasie dobrem luksusowym. Kawa ma znacznie więcej zastosowań, m.in. w ogrodnictwie, kosmetyce, co czyni z niej dobro uniwersalnego zastosowania o ogromnym potencjale rynkowym.

Słowa kluczowe: kawa, zdrowy tryb życia, zrównoważona dieta